IOANNIS HUXHAMI

MEDICINAE DOCTORIS, REGIAE SOCIETATIS LONDINENSIS ET COLLEGII REGII MEDICORUM EDIMBURGENSIS SOCII

OPERA PHYSICO-MEDICA

TOMUS ALTER

CURANTE

GEORGIO CHRISTIANO REICHEL

PHILOS. ET MEDIC. DOCTORE AC FACULT MEDIC. LIPS. ASSESSORE

LIPSIAE

IMPENSIS IO. PAUL. KRAUS BIBLIOPOL. VINDEBONENS

CIƆ IƆCCLXIIII

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

LIBER

DE

FEBRIBVS.

PRAEFATIO.

Obſervationum de aëre & morbis epidemicis ab anno 1727. usque ad finem anni 1737. ante decem circiter annos parvum edidi volumen; et nunc aliud ſimilium obſervationum ab anno 1738. ad finem anni 1747. promulgavi: in quo morborum tunc temporis graſſantium me aliquo modo ſcrupuloſius & accuratius diſquiſiviſſe hiſtoriam methodumque illis medendi, exiſtimo. Cæterum, cum, ſeriem obſervationum haud parum interrupiſſet, ſi peculiarem de variorum ibidem curſorie recenſitorum morborum natura & medela aggredi voluiſſem diſquiſitionem, illam hisce operibus ſequentibus reſervavi; ex quibus ille, quem ego adhibui, cogitandi agendique modus, quantum ad febres generatim illasque ſpeciatim recenſitas pertinet, plenius apparebit: atque ego ſpero, fore, ut commodo iuniorum medicorum hæc inſerviant, cum illa opuſcula, ex larga ſatis atque diuturna enata ſint experientia, obſervationesque maxima cum cura & diligentia fuerint factæ. Sit vero, qualis velit, eventus, hæc tanquam honeſta conamina ſinceri Patroni non artis ſolum ſuæ,

ſed & omnium hominum ſuſceptum iri, mihi ipſi polliceor.

In ſequentibus operibus ſæpius ad bina iſta obſervationum reſpexi volumina, & in horum altero frequentius retuli hæc opera; ita, ut hac ratione, alterum ex altero mutuo illuſtrare, operam navarem.

Licet ubique ſemper ad f.cta et repetitam experientiam attenderim, (&, ubi ex his colligendo iudicavi, ad convenientiſſimam reſpexerim analogiam), attamen meam ſcientiam & exercitationem auctoritate veterum, HIPPOCRATIS præcipue confirmavi. Quod quoque eo lubentius feci, cum, quantum utilitatis in ſtudiorum meorum & exercitationis curſu mihi attulerint, haud ignorarem; ideoque eo reſpectu factum eſt, ut crebrior illorum uſus medicis junioribus commendetur. Quamquam vero meum conſilium hac in re fortaſſe non multum ponderis habet; ſpero tamen, fore, ut maximorum in ſcientia noſtra virorum judicia inter ſe convenientia iuſte recteque conſiderentur.

Equidem dicere vix audeo, ſine magni hujus medicinæ oraculi conſultatione veterumque lectione medicum bonum eſſe poſſe neminem; id vero pronunciare non erubeſco, quemlibet ita agentem medicum fieri multo meliorem; atque paucos vel nullum, qui illis non ſtuduit, aliquam inſignem in hac ſcientia unquam agere perſonam, exiſtimo. — HIPPOCRATEM profecto verum medicinæ parentem, & ſciagraphiam ab ipſo adumbratam tanquam omnis veræ & ſolidæ medicinæ baſin

basin æstimarunt: illamque constanter summa veneratione dignam censuerunt omnes ejus successores, ad minimum omnes illi, qui de his rebus justum ferre valebant iudicium. — Cujus rei ratio manifeste hæc est, quod is naturam maxima cum cura & assiduitate disquirens non solum imitatus, sed quoque illam tam accurate sequutus fuerit, ut ejus observationes omnibus subsequentibus temporibus optime accommodatæ sint inventæ.

Non minus vero in medicina, quam in variis aliis artibus veterum studium plurimam affert utilitatem, & hoc ita esse, omnes fatentur. — Quicunque excellere cupiebat in arte poëtica, sculptoria, statuaria, cæterisque, illum semper consulere oportebat veterum in ejusmodi artibus artificum opera, ut perfectissima archetypa & accuratissimos naturæ imitatores: indeque tam in arte poëtica, quam in medicina illud HORATII valet consilium:

— — — *Vos exemplaria Græca*

Nocturna versate manu, versate diurna.

Veteres profecto non viri erant solum magni ingenii, sed quoque maximæ diligentiæ & indefessæ applicationis (ab historicis romanis in descriptionibus magnorum eorum virorum semper demonstratur *incredibilis industria, diligentia singularis;*) qui oculos rebus, de quibus agere volebant, constanter affigebant & nobis veram imaginem nudamque rerum exhibebant veritatem; quæ omni affectato ornatu atque excogitato vestitu luxuriantis nostræ ætatis ingenii est pulchrior:

quanto deſcriptio eſt accuratior, tanto excellentior: Quid juvat ſimulacrum, niſi cum archetypo conveniat? — Quemadmodum naturam ipſam quo attentius contemplamur, eo magis admiramur, ſic is, qui ipſius faciei imaginem nobis exhibet veriſſimam, artifex ſemper æſtimabitur maximus. Qua in re HIPPOCRATES adeo excelluit, ut ab omnibus circumjacentibus gentibus unanimi applauſu ſit exceptus; quid? quod illi ipſi ipſum cultu proſequebantur divino: hac enim ratione tam morbis mederi, quam illos cognoſcere & deſcribere aptus reddebatur. — Quod ſi hujus methodum medici poſt illum ſtricte ſecuti eſſent, artem ſalutarem longe citius his temporibus ad majorem perfectionis gradum, quam nunc obſervatur, evectam fuiſſe, perſuaſus ſum certiſſime: quod neutiquam pari celeritate factum eſt cum variis illis magnisque inventis, quæ poſt ea (hoc in primis atque præterito ſeculo) in Philoſophia naturali, anatome, *materia medica* & chemia reddita fuere.— At enim vero ut homo natura mortalis eſt, ſic fieri nequit, ut ars illum immortalem efficiat; id autem certiſſime fieri poteſt, ut illud paulo exactius & accuratius, quam nunc invenitur, ſuppleatur.

A GALENI temporibus & profecto longe ante ea, vanæ hypotheſes, novitatis cupido, methodi & ſectæ medicinæ ſæpius ejus profeſſores ad devia duxerunt & ipſis, ut errores committerent, occaſionem dederunt: atque fortunam iſtam adverſam nobis adhuc communem eſſe, ſatis notum eſt. Nihilo minus, omnem ſobriam, veram & rationalem medicinæ exercitationem ſemper cum HIPPOCRATIS dogmatibus fuiſſe conſentaneam, eſt

eſt fatendum ; ut eruditiſſimus Dr. BARKER in noviſſimo ſuo tractu copioſe demonſtravit, ad quem pariter, ac ad Dr. GLASS egregios de ſchemate praxeos HIPPOCRATIS commentarios amando lectores.

Tantum abeſt, ut theoriam rationalem in medicina reprehendam, ut potius, illam omnis veræ & rectæ exercitationis eſſe baſin, exiſtimem; aſt illa eſſe debet, ut HIPPOCRATES ait *κατὰ φύσιν θεωρίων* (*) —

Quod ſi unquam medicina ſumere debeat incrementa, id tali ratione, neque fictis hypotheſibus neque temeraria atque imprudenti Charlataneria fieri oportet. Itaque diligens veterum disquiſitio & plenaria legum œconoonomiæ animalis cognitio, prouti a nonnullis noſtrorum medicorum prudenter proponuntur, cujuslibet medici eſſe debet ſtudium. — Aſt plures multo promtius prorumpunt in orbem. — Magnum aliquem virum fautorem (aut, quod multo melius, magnam aliquam matronam fautricem) habere, ſtultum, aut paraſitum inter turbam ſplendido cum ornatu agere, & ſatis impudenti fronte eſſe; hæc ſunt proprietates, quæ Doctoris titulum efficiunt, idque in artis contumeliam & ſocietatis humanæ detrimentum.

CELSVS iure appellatus eſt HIPPOCRATES *latinus*, quoniam non minus innumera loca ex divino ſene in ſua transtulit opera, quam quod gene-

(*) De victu acut. Sect. XLVI. Edit. Lindeni.

generatim eius methodum & medicinam eſt ſecutus. Eius latina oratio eſt elegantiſſima, ejus medicina & chirurgia mirum in modum iuſta. (*)

HIPPO-

(*) Quanquam multum abeſt, ut credam, CELSVM fuiſſe medicinæ practicum, in conſueto verborum ſignificatu, ut ASCLEPIADES, THEMISON & CASSIVS erant; attamen illi certiſſime bene ſtuduit & præcipuis ac melioribus tunc exſtantibus medicinæ, in primis vero chirurgiæ ſcriptoribus eſt uſus, forſan ut Philoſophus, cujus labor erat ſola naturæ diſquiſitio, more veterum ſapientum, utpote de quibus CELSVS ipſe ait, — „*medendi ſcientia ſapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio & rerum naturæ contemplatio ſub iisdem auctoribus nata ſit, — ideoque multos ex ſapientiæ profeſſoribus peritos ejus fuiſſe accepimus.*„ Atque ea propter a COLVMELLA omni jure appellatur *univerſæ naturæ vir prudens*: ipſe enim profecto non de medicina ſolum, ſed & de agricultura, morbis animalium cicurium cæterisque ſcripſit.

Ipſum quoque in medicinæ & chirurgiæ exercitatione fuiſſe verſatum, ex ejus libris *de Medicina* ſatis dilucide apparet, in quibus admodum ingenioſe morbos methodumque illis medendi, in operationibus vero chirurgicis accuratiora & ſpecialia præcepta de minutiſſimis etiam rebus in faſciarum applicatione refert; ita ut admodum probabile eſſe videatur, illum ipſum vere iſtam exercuiſſe, aut ad minimum talibus operationibus ſæpiſſime adfuiſſe.

Præter ea materiam medicam & componendi methodum ipſe optime cognoviſſe, videtur, & quoque ſollicite ſingularia huc ſpectantia præcepta accuratamque de ponderibus deſcriptionem eorumque ſubdiviſionem exhibuit, ſecundum quæ remedia ut componerentur, voluit.

Hujus operis præcipua momenta ex celeberrimis ipſi prægreſſis auctoribus illum collegiſſe, profecto aſſerere licet, — procul dubio hoc fecit; variis enim in locis ſuam opinio-

HIPPOCRATEM tacite nemo magis eſt ſecutus, quam ARETÆVS (*) CAPPADOX, ita ut ipſa ejus

opinionem & conſilium interpoſuit, ita ut ſæpiſſime auctorum adeo ab ipſo amatorum HIPPOCRATIS & ASCLEPIADIS ſententiæ & præceptorum contrariam aſſumſerit partem.

Tandem non poſſum quin exiſtimem, attentum lectorem in CELSO magnum locorum numerum reperturum eſſe, qui ipſi perſuadebunt, ut credat, hunc auctorem in medicinæ & chirurgiæ exercitatione fuiſſe verſatiſſimum. — Plurima illorum doctiſſimus D. IACOBVS GRIEVE in ejus CELSI tranſlati retulit præfatione, & multo plura notare, ut mihi licitum ſit, peterem; ego vero, ne tædium pariam, evitans tantum numerum paginarum ex ALMELOVENII editione CELSI proponam, (cum qua *Patavina* a VVLPIO 1722. edita in omnibus convenit) ubi loca ad hoc conſilium ſpectantia inveniri poſſunt; ſi neceſſe fuiſſet, multa addere poſſem plura.

Pagina 4 - 19 - 26 - 29 - 30 - 81 - 89 - 90 - 91 - 96 - 111 - 122 - 129 - 140 - 144 - 150 - 152 - 159 - 165 - 176 - 181 - 194 - 197 - 200 - 204 - 227 - 230 - 232 - 242 - 249 - 263 - 271 - 296 - [illegible] - 332 - 338 - 360 - 364 - 393 - 405 - 406 - 408 - 409 - 416 - [illegible] - 440 - 441 - 446 - 458 - 475 - 477 - 509 - 512 - 517 - 528 - 5[illegible] - 546.

(*) ARETÆI ante AETIVM AMIDENVM in centuria quinta mentionem feciſſe neminem, ſatis mirandum eſt; (in libro *Euporiſta* dicto, quod DIOSCORIDI adſcribitur, quidem nominatur, hunc vero tractatum verum atque genuinum huius auctoris opus eſſe, credunt pauci): Neque GALENVS, neque CÆLIVS AVRELIANVS, neque ORIBASIVS aliquam ejus fecerunt mentionem; licet tam ſingulari ratione omnes notatu dignos medicos, & antea & cum ipſis viventes enumeraverint. Nihilo minus magnus admodum practicus, magnæque eruditionis & judicii vir fuiſſe, videtur ARETÆVS. Qui ſatis ſingularem elegit ſtylum, dum variis verbis obſoletis, HOMERI HIPPOCRATISque *phraſibus* & dialecto ionica utitur; quæ eo tempore, quo ipſe ſcripſit, prorſus fere

ejus verba ſtylumque imitatus ſit. — Cujus morborum deſcriptiones admiratione ſunt dignæ medendi-

fere erant inuſitata: Nam, non obſtante VOSSII effato, procul dubio haud prius quam poſt NERONIS tempora ſcripſit. — Cuncta hæc ipſum notatu dignum reddidiſſe, exiſtimandum eſſet, in primis, ſi Romæ aut in ejus vicinia medicinam exercuit; id, quod haud improbabile eſſe videtur, cum ægrotis vina *romana*, ſpeciatim *Falernianum*, *Surrentinum*, *Signinum* & illud *Fundi* ſuaſerit.

Porro autem GALENVS & AETIVS varia ex ARCHIGENE referunt loca, quæ ſenſu, doctrina, methodo medendi, modoque expreſſionis plenarie cum eo, quod in ARETÆO invenitur, conveniunt, præter id, quod hic illa *ionica* dialecto propoſuit. Ambo hi ſimul ſingularia quædam commendant remedia, quæ vix in ullo alio reperiuntur, in primis uſus *Cantharidum* externus; qui in nullo alio ante illos auctore, CELSO excepto, occurrit.

Numne vero ARCHIGENES ſua ex ARETÆO hauſit, num vero hic ex illo?

ARCHIGENEM *Romæ* magna cum fama artem exercuiſſe ſalutarem, celeberrimum medicum & ſcriptorem fuiſſe res eſt certa, atque ut de tali loquuntur IVVENALIS, GALENVS, CÆLIVS, ORIBASIVS, AETIVS cæterique. Qui accurate a GALENO dijudicatus, nonnunquam caſtigatur, nonnunquam commendatur, nunquam vero ut merus æſtimatur compilator. — ARETÆVS e concontrario a nemine, quam ab AETIO & PAVLO ÆGINETA nominatur: quid? quod mirum eſt, cur ne in PHOTII quidem Bibliotheca reperiatur. — Hoc profecto mirabile & explicatu eſt difficile, atque facile alicui perſuadere poteſt, ut credat, ARETÆVM ſua ex ARCHIGENE deſumſiſſe aut potius illum exſcripſiſſe, novamque formam induiſſe, dum *dictione* HIPPOCRATIS & *ionica dialecto* illa propoſuit. — Fortaſſe ARETÆVS aliquo modo ita agebat cum ARCHIGENE, prouti paulo poſt cum SORANO egit CÆLIVS AVRELIANVS: Sed

dendique methodus quam maxime rationi consentanea.

GALENVS ab omnibus illis, qui laboriosissimum & accuratissimum HIPPOCRATIS commentatorem consulere cupiunt, legi debet: utpote qui immenso pulchrarum utiliumque observationum numero in omnibus medicinæ partibus abundat, &, quod præcipuum est, nobis singularem pulsus ejusque differentiæ & significationis exhibet descriptionem: illum *peripatheticis* & *periphrasi* nimium indulgere dolendum est. Operum ejus epitomen prudentem procul dubio magno cum applausu exciperet orbis eruditus.

Quod si CELSI stylo scripsisset CÆLIVS AVRELIANVS, vix satis æstimandus fuisset auctor. Cæterum ipsi non minus totum Methodicorum doctrinam, præcipue prudentis SORANI, quam quoque veterum de variis morbis sententias omnino debemus, quæ alias prorsus non ad nos pervenissent. Præter barbarismos nihilo secius ejus morbo-

Sed, si res ita se habet, ARCHIGENES multo melius ab isto græcus, quam SORANVS a CÆLIO latinus fuit redditus (vel, ut hic loquitur, latinizatus fuit.) His præsuppositis, nos vina romana in ARETÆO commendata invenire, mirum esse haud debet, licet ipse artem salutarem exerceret & quoque scriberet *in Cappadocia*, aut ullo alio ab urbe Roma remoto loco longissime. — Sed ad hæc mea me tantum ducit conjectura. Res quacunque ratione se habeat, ARETÆVS nobis exhibet præstantissimum opus, accuratissimas morborum descriptiones, & generatim methodum medendi convenientem admodum & rationalem; ideoque, ejus opera tam mutila ad nos pervenisse, dolendum est maxime.

morborum deſcriptiones ſunt admodum concinnæ & admirabiles.

Veterum alium quendam ſpeciatim magis commendare vellem, isque eſt ALEXANDER TRALLIANVS, qui plurimis ſane in rebus HIPPOCRATEM & GALENVM ſecutus eſt, & quibus generatim epitheton addit θειότατοι: nihilo tamen ſecius immenſum numerum propriarum utiliumque obſervationum continet, variis egregiis abundat remediis, & methodo vere rationali & concinna ſcribit.

In ſequenti opere non tam ad morborum, de quibus egi, particularem methodicamque diſſertationem reſpexi, quam potius parvam ideam atque neceſſarias obſervationes & de natura & medela eorum exhibui; hoc enim opus nimium auxiſſet, & vereor, ne nunc quoque hoc non parum reddat faſtidioſum.

Paucas aut nullas adjeci *formulas* vel *præſcriptiones*; nam, ut HIPPOCRATES loquitur, is, qui morbum cognoverit, cognoſcet etiam, quid illi mederi conveniat. Quod ſi medicus ſcit, num ſtimulantia aut anodyna, relaxantia aut adſtringentia, attenuantia aut incraſſantia indicentur, is haud neſcire poterit, quo modo convenientibus ex late patente *materia medica*, qua nunc abundamus, utatur remediis. — Illum pauca quædam præſtantiſſimorum de quolibet genere ad ejus uſum ſeligere illisque inhærere, non vero divagare oportet

oportet in immenſam *farraginem*, cui nonnulli tam avide indulgent: ita agendo brevi veras eorum virtutes & effectus cognoſcet, & facile morborum ſymptomata ab illis, quæ remediis excitata fuerunt, diſtinguere valebit. — Ego profecto & in exercitatione medicinæ privata, & in ſcriptis nonnullis in publicum editis talem rerum ita inter ſe aggregatarum vidi commixtionem, ut APPOLLINI ipſi difficile fuiſſet inventu, quemnam in finem hæc fuerint præſcripta: — Niſi vero ſæpius tales morbi *complicati* (& *contra indicantia* quoque interdum) occurrunt, quæ aliquam *combinationem* & variorum medicamentorum *commixtionem* exigant.

Parum vero *formula* quædam aut *recipe*, ſic dictum, prodeſſe poteſt. — Rhabarbari grana viginti vel triginta aliis non minus, quam dupla Jalappæ quantitas aliis alvum laxabit: Extracti *Thebaici* granum unicum, aut tincturæ guttulæ viginti tam alterum, quam doſis ejus tripla alterum reddet ſomnolentum. Siquidem non ægrotorum ſolum conſtitutio & vitæ ratio, ſed etiam morbus ipſe in præſcribendis formulis conſiderari debent. Homo ſobrius temperans, vel qui præcipue lacte, vegetabilibus, & aqua vivit, nulla ratione talia calida fert remedia, compoſitas aquas & ſpiritus, quæ præſertim illis conveniunt, qui large victu lautiore & ratafia delectantur. Sed hoc clare patet, indeque concludendum eſt, nos ſemper a parva aut valde moderata omnium generum doſi incipere, & non remedia ſolum, ſed & potum atque diætam ægrotorum prudenter ordinare, debere. Profecto enim non minus ea, quibus unciarum aut liberarum pondere utimur, quam ea,

quæ

quæ ad grana aut ſcrupulos aſſumimus, nos affi-cere oportent. HIPPOCRATES atque veteres his præcipue in rebus maxima cum cura atque in *regimine* præſcribendo admodum ſcrupuloſe verſabantur: ac hoc quoque reſpectu medici juniores bene agerent, ſi illum conſulerent. — Ad illos quod attinet, qui neque legere, neque cogitare, ſed tantum circumforaneorum more medicinam exercere & forte fortuna præſcribere cupiunt; his ſerio ſuadeo, ut ad minimum bene perpendant quintûm præceptum.

LIBER
DE
FEBRIBUS
EARUMQUE
VARIIS GENERIBUS.

CAPUT I.

De simplici, composita magis & inflammatoria febre.

BOERHAAVIUS, vir ille magnus, in egregiis *Aphorismis de cognoscendis & curandis morbis* a simplicis fibræ morbis facit initium; atque sane in qualibet scientia ad solidam aliquam perveniendi cognitionem, hæc unica est methodus, ut a veris illius scientiæ incipiamus elementis; quicquid enim est simplicissimum, illud facilius intelligitur quam magis compositum: talem dispositionem naturali ordine sequuntur methodus & perspicuitas.

Itaque in febrium natura exploranda simplicissimam primum considerare, videtur esse convenien-

venientissimum. Ergo fingamus hominem tam solidorum, quam fluidorum ratione perfecte sanum, violenti quodam exercitio, ut cursu aut alio simili adstrictum: Quod si diu continuatur, sanguinis velocitatem, frictionem & calorem valde augebit, qui naturalem insigniter superans, *status* appellatur *febrilis*. — Itaque hæc est febris simplex, nulla alia a re quam a motu solidorum versus fluida horumque reactione versus illa orta; quæ subito, quam primum motus aut violentum cessat exercitium, remittit.

Fingamus porro alium perfecte sanum hominem aëri frigido atque humido expositum, quo singulari ratione ejus supprimitur perspiratio; inde sequetur aucta humorum quantitas & vis natura illam propellendi & obstructiones removendi major: inde sequetur habitus febrilis, qui nihilo minus sæpius grato lectuli calore relaxante aut tali alia re naturæ conamina adjuvante, subito removetur.

Tertius quidam similiter bonæ corporis constitutionis copiose nimis vinum aut alios spirituosos liquores bibit; qui humorum quantitatem augendo simul qualitate sua stimulante sanguinis motum augentes febrim excitant, quæ simili modo abstinentia cæterisque cessat.

In quibus omnibus tantum simplex *Ephemera* vel brevis excitata fuit febris. — Quod si autem primo in casu ita violenter agitatus & rarefactus est sanguis, ut inde magno eius *impetu* & vasorum dilatatione nonnulli globulorum rubrorum propulsi sint in *arterias serosas*; obstructio efformabitur inflammatoria: prouti in exterioribus cognoscitur partibus, quando globuli rubri in *tunicæ* oculi *conjuncti-*

junctivæ vaſa ſunt intruſi, per quæ ſola *lympha* aut *ſerum* transvehi debebat. Quando quoque præter ea ita ſanguinis increſcit velocitas & calor, ut pars ejus diſſipetur tenuiſſima; id, quod remanet, magis inſpiſſatur & minime aptum evadit, ut libera circulatione per *vaſa* vehatur *minima;* atque ſerum ipſum mutabitur in gelatinæ genus. Nam calor febris conſuetæ calore non multo major ſanguinis coagulabit ſerum; cujus gelatinæ conſiſtentia ratione violentiæ durationisque caloris erit proportionata. — Itaque hinc dico, mero ſimplici ſanguinis accelerato motu febrim excitari poſſe inflammatoriam longius durantem atque periculoſiorem. — Quando inflammatio pulmones infeſtat, peripneumonia; quando pleuram, pleuritis; quando cerebrum aut ejus membranas, phrenitis generatur. Ac hi morbi multo fiunt ſeveriores, ubi ante hunc violentum ſanguinis motum fibrarum magnum aderat robur ſanguinisque inſignis denſitas & quantitas.

Si quando in altero caſu pororum obſtructio & perſpirationis ſuppreſſio admodum inſignis eſt, fibræ fortes tenſæ & ſanguinis ſatis ſpiſſi major adeſt quantitas, febris ejusdem generis excitatur.

Si quando in tertio caſu fibris tenſis & ſanguine viſcido condenſato magna vini aut alius liquoris ſtimulantis additur copia; utrumque & copia & velocitas ſanguinis ita inſigniter augeri poterit, ut febrim excitet acutam periculoſam, quæ plerumque ebrietatem nimiam ſequitur.

Cum vero quælibet harum cauſarum præcedentium ſingularis febrem excitare poſſit, ut binis aut illis tribus concurrentibus multo violentior *cæteris paribus* commoveatur febris, neceſſe

est. Sic a nimis subitanea post vehemens exercitium refrigeratione, ut fieri solet, si corpus frigido nimis aëri exponitur & uno impetu perspiratio & sudor supprimitur, febris inflammatoria exorietur periculosior; quæ eo violentior erit, si sanguis mox antea larga potuum spirituosorum copia fuit calefactus & auctus. — In transitu annotandum est, nihil efficacius crapulæ effectus malos tollere, quam si quis calore corpus fovet & diutius in lectulo se continet, ut illam pene concoquat, prouti id vocant.

Quod si nunc proximam harum febrium causam consideramus, medendi methodus facile apparet, quæ in eo consistit, ut velocitas, quantitas, & acrimonia sanguinis, quam primum id fieri potest, imminuatur. Ast nihil tam coërcet nimis rapidum sanguinis motum, quantitatem & calorem, quam ejus emissio; nam hoc modo globuli rubri *vis*que sanguinis *motrix* imminuuntur. — Sanguinis emissione usque ad animi *deliquium*, prouti GALENUS atque nonnulli veterum medicorum in febribus inflammatoriis efficiebant, commotio sanguinis fere tota per breve temporis spatium cessat.

Sanguinis ea propter missio profecto prima est *intentio* in curatione febrium, quæ a nimia sanguinis quantitate & nimis rapido ejus motu proveniunt; & quo diutius ea negligitur, eo viscidior & acrior redditur sanguis, cum pars ejus dissipetur fluidior, globuli rubri condensentur, & serum tantum in gradum exæstuetur, ut in gelatinæ mutetur genus.— Et cum partes salino oleosæ animales magis magisque exaltentur (id quod semper ratione intensioris & diutius durantis caloris erit proportionatum) tota massa putrida & ad usus animales inepta redditur.

Quid-

Quidquid præter ea aut in ultimis vaſorum *ſanguinis*, aut in incipientibus *ſeroſarum arteriarum* ramis obſtructionem effecit, illud, ut magis magisque per nimis violentum ſanguinis motum impingatur, aptum eſt. — Ita ut emiſſio ſanguinis in omnium acutorum morborum principio neglecta, in ſubſequentibus febris *ſtadiis* nullo modo compenſari poſſit; quando materia obſtruens ita impacta hæret, & humorum craſſities viſciditasque tanta eſt, ut omnem omnium alterantium & diluentium vim eludat.

In genere quantitas ſanguinis emittenda determinari debet viribus ægroti ejusque pulſu, febris magnitudine, caloris atque ſymptomatum vehementia, ut dolore, ſpirandi difficultate cæterisque. — Immo corporis quoque habitus ægroti eſt conſiderandus; ſane enim, cæteris paribus, homini robuſto, obeſo maior ſanguinis copia detrahi poteſt, quam homini valido, macilento. — Cæterum tutius eſt, ut potius minor, quam maior uno impetu emittatur quantitas, cum hæc operatio tam cito, tam facile, & toties, quoties illa indicatur, repeti poſſit. — Quod ſi dolor, calor, ſpirandi difficultas, cæteraque poſt ſanguinis detractionem non imminuuntur, ut plus ſanguinis detrahatur, neceſſe eſſe videtur.

Hic autem medicos juniores admoneam, ne *pulſu oppreſſo* decipiantur, qui ſæpius a nimia ſanguinis copia oritur; quod ex arteriarum poſt ſanguinis in ejusmodi caſibus emiſſionem liberiori & fortiori contractione apparet, ut quotidiana docet experientia. — Quando tali in re dubius hæret, digitum pulſui alterius brachii applicet, dum ægroti e vena mittitur ſanguis; atque ſi illum admodum tenuem, tremulum aut intermittentem

invenit, in ipso tempore desistat; si vero fortius & plenius digitos ferit, ulterius cum utilitate & successu pergere potest. — Sunt quidem nonnulli a naturali quadam fibrarum laxitate & defectu justæ elasticitatis, qua vasa respectu evacuationis proportionatim se contrahere deberent, ad animi deliquia admodum proni. — His sanguis *corpore* supino emitti oportet, & per breve temporis spatium crebrius obturari potest orificium, quibus auxiliis magna ex parte avertere valemus animi deliquium. — Tales homines, quanquam fibras & vasa nimis laxa gerant, sæpius tamen fiunt plethorici, ideoque natura sua sanguinis detractione indigent; in primis ubi humorum volumen vim cordis superare ingruit, quod plerumque in pulsu oppresso fieri solet.

Sanguinis emissio non ejus solum quantitatem & velocitatem imminuit, sed quoque liquorum diluentium ingressui viam aperit. Conveniens dilutio omnibus in febribus, in ardentibus præcipue & inflammatoriis summe necessaria est; in his enim sanguis nimis spissus & viscidus particularum ejus tenuissimarum dissipatione efficitur, serumque remanens magis magisque aucto & continuato calore inspissatur vel in gelatinam convertitur: ita ut refrigerantes, tenues, diluentesque liquores, ad resarciendam continuam lymphæ atque seri dissipationem & ad totius massæ convenientem fluiditatis gradum retinendum, requirantur. — Hi generatim acescentis atque aliquo modo saponaceæ sint indolis. Quod ad priores attinet, quoniam vere refrigerant, acrimoniæ humorum alcalescentis impediunt incrementum, quæ alias nimia sanguinis frictione & calore continuo augetur; nam salia animalia calore febrili valde exacerbantur & magis corrodentia red-

redduntur, oleaque animalia eandem ob causam tandem rancida efficiuntur & maxime acria: Oleum blandissimum aut butyrum magno calore summe fiunt caustica. — Quod ad posteriores pertinet, quoniam non lentorem solum melius dissolvunt, sed & humorum mixtionem conservant convenientiorem, cum salia, sulphur & aquam intimius magis cum sanguine uniant. Aquam simplicem in febribus acutis copiose haustam, tam limpidam fere & insipidam, quam erat pota, fuisse emissam, perspexi sæpius; (quod, in transitu sit dictum, symptoma est admodum periculosum.) Aqua, ut aqua, sese non unit cum liquoribus oleosis; ita ut, si sanguinis serum calore in gelatinam conversum, & ejus oleosa pars a diffluente *membranæ adiposæ* pinguedine cæterisque exacerbata est, simplicem aquam neque bene cum sanguine commisceri, neque effectum præbere diluentem, haut sit mirum. Hinc ergo commixtionis nonnullorum saponaceorum cum illa, qualia sunt saccharum, syrupi, gelatinæ aut fructuum, ut ribesiorum, rubi idæi, cerasorum aut similium, apparet necessitas. — Succus limonum aut aurantiorum cum pauco saccharo & convenienti aquæ quantitate commixtus, gratum admodum exhibet potum & scopo diluentis tam acidi, quam saponacei satisfacit.

Porro ex diluentium usu non parum utilitatis redundabit & ad corporis humani humores, & ad fibras atque vasa, quæ illa relaxare annituntur; si in primis aliquo modo hauriuntur calida. — Nunc nimia fibrarum tensio, cæteraque naturaliter concomitare solent nimiam sanguinis velocitatem, calorem atque densitatem, quæ ubique adsunt, vel potius veram febris inflammatoriæ constituunt essentiam. — Quid balnea tepida ex-

 terne

terne præſtent, nemo neſcit; indeque ſubtepida diluentia interna analogum habere poſſe effectum, facile ſupponi poteſt. — His omnibus ſanguis minus rapidus, minus viſcidus, ideoque minus calidus efficitur; quæ in ardentium inflammatoriarum febrium curatione res momenti ſunt maximi. Quibus addi poteſt, vaſa capillaria obſtructa, perſpirationemque ſuppreſſam tali modo maxima ſecuritate & efficaciter reſtitui, cum humores fuerint redditi *fluidiores* & vaſcula minima permeabilia. Hoc enim bene notandum eſt, ubi copioſam dilutionem a refrigerantis & relaxantis indolis liquoribus ſequitur moderatus & univerſalis ſudor, illum plerumque eſſe criticum & brevi febrim fugare. Moderatum inquam ſudorem; nam profuſus aliquis in febrium principio neutiquam urgendus eſt, cum partes ſanguinis educat tenuiſſimas & reſiduum nimis viſcidum & ad obſtructiones aptum relinquat. — Singulari vero ratione, illum in principio pleuritidis, peripneumoniæ atque variolarum peſſimum præbuiſſe effectum, ſæpius obſervavi. — Atque eandem ob cauſam profuſæ alvi aut urinæ limpidæ evacuationes ſunt periculoſæ.

Aſt methodus ſudores in febrium principio excitandi eſt pernicioſiſſima, ſi calida volatilia & alexipharmaca exhibentur remedia, ægrotus in calido continetur aëre & onere ſtragulorum fere ſuffocatur; utpote quæ cuncta jam nimis violentem ſanguinis motum atque calorem augent, oleumque camino addunt. Quid? quod ſæpiſſime tantum abeſt, ut ſudorem excitent, ut potius illum impediant, cum ſanguinem nimia rapiditate commoveant, ut nullam naturalem atque ordinatam edat ſecretionem. — Satis cognitum eſt, quod

quo

quo fortior febris, eo minores sudoris, urinæ, salivæ similiumque sint excretiones.

Profecto, quando sola sanguinis aucta commotio excitare potest febrim, quicquid hanc commotionem augebit, illam prolongabit & adaugebit, quod hanc methodum & remedia efficere, satis notum est.

Itaque hac ratione vesicatoria, quæ sal acre quoddam sanguini addunt & fibras insigniter stimulant, certe minus conveniunt in principio, ad minimum in omnibus febribus ardentibus & inflammatoriis. — At quam sæpe in praxi consueta videmus, ægrotis larga satis in copia sanguinem emitti, vesicatoria applicari, & mox magnum exhiberi numerum calidorum alexipharmacorum, bolos, cardiaca cæteraque? Quod profecto sic cum ratione conveniet, ac si quis partem magni incendii prius supprimere velit & mox post ea residuam partem extinguere anniteretur, adjecto pulvere pyrio aut vini spiritu; — aut ac si equo aspero flagella & calcaria addere velis, quem demulcere cupias: quod sane fieri solet cum vesicatoriis, ubi vis vasorum oscillatoria nimia, & fluidorum motus observatur rapidior.

Post sanguinis emissionem in febrium curatione acutarum multum sane præstant ipso in principio refrigerantia, emollientia atque laxantia clysmata, ut indurata excrementa, frequentius in intestinis hærentia, educantur, & materia biliosa acris, quæ alias, ad minimum pars ejus per vasa lactea cæteraque resorpta perveniet ad sanguinis massam, eliminetur. Siquidem hæc in partibus pelvis & abdominis calidi & relaxantis fomenti genus exhibent, & tam a capite & præ-

cordiis derivationem efficiunt, quam urinæ quoque excretionem juvant.

Simili ratione mite, leniens purgans ſæpius ſummæ eſt utilitatis, dum efficacius inteſtinorum canalem, a *putrida ſaburra* abſtergit. Ego vero ſemper talia ſuaderem, quæ præcipue in primas agant vias, ut *Manna*, *cremor tartari*, *ſal catharticum Glauberi*, *rhabarum*, *tamarindi* & ſimilia:— omnia draſtica purgantia profecto ad modum ſunt pernicioſa, & qualia erunt cunctæ aloeticæ calidæ tincturæ, pilulæ, cæteraque.— Quælibet ſane profuſa purgatio eſt periculoſa, cum partibus lymphaticis ſanguinem nimium privet & reſiduum inſpiſſet.— Quando natura hanc in viam nimis inclinare videtur, primum *rhabarbari* doſis, poſtea paucum *ſpecierum e ſcordio* cum *diacodiato* anodyno aut ſimile quid conveniet.

In febrium ardentium inflammatoriarum profecto curatione præter convenientia & juſto tempore adhibita evacuantia copioſaque diluentia refrigerantia, quibus pauca nitroſa acidique vegetabilium ſucci ſaponacei ſunt addita, plura parum neceſſaria eſſe videntur remedia; hæc enim non ſanguini ſolum juſtum fluiditatis gradum conſervant, ſed ejus quoque proclivitatem in ſtatum putridum coërcent. Dum illa copioſe exhibemus, naturam (optimam noſtram magiſtram) ſequimur tantum, quæ illa ſerio poſtulat.— Nam quantum quoque illa in febribus averſetur eſculenta, tanto avidius deſiderat potulenta; malique ominis eſt ſymptoma, ſi illud non efficit, donec ad minimum febris multum fuerit imminuta.

Quod ſi quacunque a cauſa ſupra allata febris inflammatoria invadat hominem, qui jam antea acri humorum mixtione fuit præditus, febris eo erit violentior; quoniam ſalia acria ut varii ſtimuli

muli agent, ſanguinis motum accelerabunt, ejusque celeriorem atque majorem producent putredinem. — Hinc itaque tali in caſu maxima diluendi apparet neceſſitas, ut diſſolvantur & abluantur ſpicula ſalina irritantia, (nam nihil quam menſtruum aquoſum diſſolvere poterit ſalia) & ſimiliter remediorum peccanti acrimoniæ ſua natura oppoſitorum. — At diluentia etiam ob cauſas ſupra propoſitas ſaponacei quid continere debent; ſi in primis partes ſanguinis oleoſæ pinguedine febris ob calorem diffluente valde fuerunt auctæ, quod haud raro in quibusdam obeſioribus corporibus celerrime & mirum in modum evenire ſolet, quod continuo acrimonia & ranciditate augetur & quod ſaponaceum remedium, quo hæc cum partibus aqueis ſeſe uniant, requirit; alias mortiferas producit obſtructiones & gradum acrimoniæ ſummum.

Quod ad diluendi modum attinet, ægroto tam libere & tam frequenter bibere, quam ipſi placeat, permittendum eſſe, exiſtimo, neque vero urgendum eſſe, ut ejus ventriculum uno impetu nimia copia oneret; quod nauſeam, indigeſtionem, flatus cum ſumma anxietate & vigiliis tandemque vomitum vel diarrhœam gignit.

ASCLEPIADIS praxis nulla in re magis erat monſtruoſa, quam ut tribus primis febrium diebus ægrotis omnia potulentorum interdiceret genera: & multum abeſt, ut ipſe, quam dedit, obſervet regulam *tuto, celeriter & jucunde curandi;* cum, ut CELVS (*) ait, *convelleret vires ægri luce, vigilia, ſiti ingenti, ſic ut ne os quidem primis diebus elui ſineret.* Hæc neque a magno HIPPOCRATE didiciſſe, neque rationem, naturam vel experien-

 tiam

* De medicina Lib. III. Cap. 4.

tiam ipſum docuiſſe, perſuaſus ſum certiſſime.— Sed hic vir ex *declamatore* transformabatur in *medicum*, atque contra omnes tunc temporis medicos inſurgere auſus eſt: reique novitas ipſum ſuſtentabat, ut ſæpius his temporibus contingit empyricis; & ut in poſterum quoque, donec maxima mundi pars ſtultorum ſit plena, eveniet.

Diluendi modum, qui parco & repetito hauſtu efficitur, optimum eſſe exiſtimo. Nam eadem humorum quantitas certo in temporis ſpatio hauſta magis a vaſis abſorbentibus ab ore usque ad ſtomachum copioſe diſſeminatis, affugi videtur, quando illa crebrius ſorbillatur, quam ſi plenis buccis uno impetu deglutitur; cum hac ratione crebrius & diutius vaſis iſtis applicetur. Siquidem ſi parca in quantitate deglutitur, ventriculi & inteſtinorum actio efficacius illam intrudit in lactea & meſaraica vaſa, quam ſi illa quaſi cum liquoribus obruuntur.

Præter ea diluendi porro & relaxandi ſcopus fomentationibus emollientibus, calidis balneis, refrigerantibus & lenientibus clysmatibus cæteriſque juvari poteſt.— Brachiorum & manuum, femorum pedumque immo ipſorum hypochondriorum balnea in febribus, quæ ex inflammatoriarum ſunt genere, multum ſane præſtant utilitatis: (quorum egregium effectum ego ipſe aliquando ſum expertus:) ſed *fomenti* calor corporis temperie tunc præſente haud debet eſſe major, id, quod facile determinari poterit ope *Thermometri*. Hac methodo non ſanguis tantum per vaſa abſorbentia humidis repletur partibus, ſed quoque reſerare intendit obſtructiones & univerſam fibrarum tunc plerumque nimis rigidarum creat relaxationem.— In corporis conſtitutione ſicciore & ſtrigoſa utilitatem præbeat maximam fieri aliter

ter non potest, Coria & vesicæ animalium ficciora nihil transmittunt, sed madefactis, per poros eorum aqua cæteraque transeunt. — Tepidi quoque liquores emollientes tunc temporis crebrius hausti primis viis, præcordiis, cæterisque fomenti relaxantis interni exhibent genus, quod præcipue in pulmonum, pleuræ, aliisque inflammationibus non parum adfert utilitatis. — Huic capiti porro tantum addere debeo, methodum hanc exercuisse veteres, qui vix alia in febribus propinabant, quam tenuia diluentia aquosa, *ptisanam*, decoctum hordei, *hydromell*,, *oxymell*, cæteraque, ac frequenter admodum utebantur clysmatibus atque fomentis.

Cum aucta circumcurrentium humorum velocitas sua sponte excitare soleat febrim, inde quælibet causa, quæ sanguinis motum auget, augebit febrim; febris ergo vis ratione composita a viribus dependebit moventibus, hoc est, a fibris validis rigidis, a sanguine abundante denso, & variis ejusdem salibus acribus, cor & arterias ad frequentiores & vehementiores stimulantibus contractiones. — Largus persalsorum & aromaticorum usus in perfecta etiam sanitate calorem excitabit febrilem.

E contrario quo molliores & laxiores sunt fibræ, quo tenuior & purior sanguis, eo minus vehemens erit febris. — Hic casus is est, quem *lentam* aut *nervosam* appellamus *febrim*; quæ diæta lenta, aquosa, insalubri, fructibus tenerioribus crudis, tempestate calida, humida pluviosa, animi anxietate diuturna, spirituum dejectione cæterisque generatur. — Hic itaque profecto *lentoris* vel *tenacitatis* humorum producitur genus, & causa hujus morbi est proxima; illud vero non ex indole inflammatoriorum est, (aut quod vete-

res

res phlegma phlegmonodes nuncupabant, quodve præcipue globulosæ sanguinis parti rubræ inhæret) id enim in primis in vasis serosis & lymphaticis insidet, quæ inde obstruuntur: atque a tali sanguinis statu tenaci indigente pauci progignuntur spiritus animales, eique inordinate secernuntur & distribuuntur: hinc nervosa symptomata, quæ nominantur febris. — At enim vero, cum ibi obstructiones productæ fuerint, lympha stagnans magis magisque redditur acris, quæ majorem vel minorem movet febrim, pulsus celeritate, calore vago, horroribus, cæterisque cognoscendam. — Omnes corporis humores quo diutius stagnant, eo magis fiunt corrodentes; sic femora hydropicorum tumida, licet in principio ut marmora tam frigida sint, tandem inflammatione occupantur maxima, humores tempore tam fiunt acres, ut erysipelas, vesiculas, ulcera cæteraque producant, ut haud raro in fine hydropis fuit observatum.

Cum vero sedes harum febrium præcipue in ultimis vasculis, aut seroso lymphaticis arteriis & fortasse in ipsis nervorum originibus esse videatur; & cum eas semper nimia nervorum fibrarumque flacciditas & torpor comitentur atque obstructiones a sanguinis circumcurrentis cursu majori sint remotiores; non mirum est, si illæ non tam facile remediis tangantur & tam cito removeantur, quam si earum causa speciatim in vasis hæreat sanguiferis. — Siquidem quoque illud considerandum est, nervis fibrisque non tam subito convenientem restitui tonum. — Hinc re vera videmus, hoc febrium genus & longiore indigere tempore, ut exoriatur, & multo longiore, ut curetur, quam febris consueta inflammatoria.

Bina

Bina hæc febrium genera magna ex parte a caufis oppofitis dependere ideoque illa differentia fymptomata & effectus comitare videntur.— Itaque confideremus ftatum quendam febrilem intermedium, qui totam hanc rem illuftrabit. Idcirco animum noftrum ad febres intermittentes advertimus.

CAPVT II.

De Febribus intermittentibus.

Febrium intermittentium caufæ communes procatarcticæ funt humida, nebulofa *atmofphœra*, orta a foli humidi, paludofi exhalatione, vel perpetua frigida, pluviofa craffaque tempeftate; inde in regionibus depreffis, paludofis febres intermittentes obfervantur *endemicæ*, & in tali tempeftatum ratione *epidemicæ*. Hac aëris conftitutione fibræ nimium relaxantur, & perfpiratio confueta fupprimitur, quod fubito fanguinis *lentorem*, lentorque obftructiones & aliquo modo ftagnationem in ultimis *arteriarum fanguiferarum* ramis creat; prouti illud ex frigidis, pallidis & lividis digitis, unguibus, labiis, cæterisque apparet, quæ proxime antecedunt incipiuntque *rigorem paroxyfmi febris intermittentis.* — Inde fanguis ad cor repellitur, & omnes naturæ vires excitantur ad removendas obftructiones, quæ fubito tolluntur caloris acceffu, fudore, turbida urina, cæterisque. — Paroxyfmi fpecies febris intermittentis per aquæ valde frigidæ balneum excitatum cognofcimus; pallorem puta, frigus, horrorem, fanguinis in *arteriis cutaneis* obftructionem & verfus cor repulfionem: vix tam cito ex balneo egredieris, cum cor, arteriæ cæteraque vim refiften-

ſtentem præcedentis *conſtrictionis* ſuperent, & univerſalis caloris incendium gignant. Quod ſi vero homo balneum intrans debilis & aqua valde eſt frigida atque diutius ibidem moratur; non minus in balneo frigido, quam æger imbecillis in acceſſu frigoris perire poteſt, (quod plerumque fieri ſolet, ſi morbus ſit mortiferus,) cum cor vim ſuperare non valeat reſiſtentem.

Si quando fibræ ſatis ſunt fortes, *lentor* & obſtructiones non nimiæ, hoc naturæ impetu facile devincitur paroxyſmus. — Si quando autem lentor & obſtructiones ſint inſignes, fibræ fortes & rigidiores; febris caloris acceſſu valde intenditur atque facile perverſa curatione in *acutam continuam* mutatur. — Notatu profecto eſt dignum, febres nonnullas intermittentes epidemicas in nonnullis corporum conſtitutionibus febrium ardentium ſpeciem ſimulare atque poſtea quotidianæ aut tertianæ aſſumere; ac haud raro fieri ſolet, ut febris quotidiana aut tertiana in principio per medicamenta calida, qualia ſunt ſpiritus volatiles, ſpiritus ardens, piper, radix ſerpentaria cæteraque (quibus ſæpiſſime miſeri ægroti obruuntur,) in febrim inflammatoriam cum phrenitide, pleuritide aut peripneumonia conjunctam mutetur. — Ita ut ſolidorum & fluidorum conſtitutio in nonnullis febribus intermittentibus non multum ab illa inflammatoriarum febrium differre videatur. — Febres catarrhales, tempore vernali anni 1743. per totam Europam nomine *influxus* (influenza) diſſeminatas frequenter pleuriticas vel peripneumonicas factas fuiſſe, bene recordor: &, ut ſæpius fit, poſt duas aut tres dies in quotidianam aut tertianam terminabantur: cum conſtitutionum ægrotorum differentia, cæteraque ita faciem atque naturam alterarent morbi.

Non-

Nonnunquam quotidiana, ſemitertiana & tertiana febris uno eodemque tempore cum pleuritide & peripneumonia epidemice graſſantur, ut in primis anno 1744. (*) contigit: — ubi frigida tempeſtas in quibusdam corporibus fibras ita arcte contrahebat & ſanguinem usque in talem viſcoſitatis gradum condenſabat, ut refrigerio talem febrim inflammatoriam aut alia excitaret ſymptomata; — cum interim in hominibus laxioris debiliorisque nervorum & fibrarum ſyſtematis & humoribus aquoſis repletis vires vaſorum vibrantium ita tantum afficeret & ſanguinem ſic exæſtuaret, ut malum a deficiente perſpiratione & glutinoſis lentisque humoribus imminentem effectum per repetitos febris intermittentis ordinatæ removeret paroxyſmos. — Ita haud raro homines, quibus ſpirituum eſt lentor & corporis conſtitutio leucophlegmatica, uſu calidorum, roborantium medicamentorum, qualia ſunt chalybeata cæteraque febri affici, perſpicimus. Et hæc naturæ mutatio, ſi bene gubernatur, plerumque in perfectam eorum cedit ſanitatem. — Quod ſi febrim lentam nervoſam in ordinatam intermittentem mutare poteris, cito ſanabis ægrotum.

Porro autem, pleuritides, peripneumonias atque inflammatorios rheumatiſmos tempore frigido, ſicco vernali vagari, & magnum intermittentium febrium numerum ſubſequentibus menſibus calidioribus hos excipere, pluries vidi: cum calor fibrarum rigiditatem diminueret & ſanguinis viſciditatem atque denſitatem reſolveret: e contrario ſi ſolida magis adſtricta & ſanguis magis denſus & viſcidus fuiſſet redditus, febres inflammatoriæ

(*) Vid. Obſervat. noſtr. de aëre & morbis epidem. *Martio, Aprili, Majo*, 1744.

toriæ refrigerio aut ſimili re excitatæ eſſent: quibus nunc tantum febris intermittentis creabatur morbus.

Febres intermittentes vernales ordinariæ interdum valde ſalutarem præſtant effectum, dum ſanguinis *lentorem* ejusque *morbidam* infringunt *cohæſionem*: ut atmoſphæram craſſam nebuloſam purificat procella. Robur ineunte vere exſuſcitatum & auctus naturalis æſtus, aërisque ſiccitas rarefaciendo attenuandoque graves & glutinoſos humores ac aperiendo poros, efficiunt, ut æſtate accedente febres intermittentes vernales abeant. Et probabile eſt, exſuſcitantem atque attenuantem veris, omnia concitantis, influxum, qui naturæ impellit vires, ut lentam ac glutinoſam colluviem in quibusdam hyeme frigido humidoque inſigniter collectam, removeat, cauſſam aliquam, ad minimum febrium intermittentium vernali tempore crebriorum eſſe poſſe.— Totam naturam tali anni tempore aliquam orgaſmi ſpeciem ſubire, res eſt certa; ſic quoque vegetabilia rigida novam recipiunt vitam & concreti eorum ſucci novo agitantur motu.

Sanguinem in febribus quotidianis magis, quam in tertianis atque in his magis quam in quartanis denſum eſſe & tenacem, nos docet experientia (*): ita, *ut in quotidianis, cæteris paribus*, proxime ad ſtatum inflammatorium accedat: id quoque plerumque obſervatur, quod, ſi febris intermittens ordinaria tertiana degenerat in ſemitertianam aut quotidianam, vel ſi multo citius tempus conſueti paroxyſmi redit, febris remittens aut continua mox ſubſequatur.— Et hoc ſæpiſſime regimine admodum calido, aut præmaturo

* Vid. Dr. *Langriſch's* modern Theory &c. Cap. V.

turo nimis corticis peruviani usu efficitur. — Quotidianas profecto & tertianas duplicatas, (quæ, ut cursim attingam, haud raro inter se conveniunt) in principio corticem ferre nolle, sæpissime videmus; donec potiones salinæ, convenientia diluentia & attenuantia, atque in nonnullis sanguinis missio, purgantia & vomitoria fuerint adhibita. — In ejusmodi profecto febribus intermittentibus citius, quam post quatuor aut quinque ad minimum paroxysmos, & postquam corporibus in sanguinis plethoram valde proclivibus major aut minor sanguinis detracta fuit copia, corticem exhibere, nunquam prudentis esse medici, existimo; & hæc methodus speciatim magis in febribus intermittentibus vernis est attendenda. — Porro id annotandum est, quod, quemadmodum nihil in febrium intermittentium curatione efficacius sit, quam iusto tempore exhibita illaque repetita vomitoria, (prouti natura nobis demonstrat, cum hoc unicum inter perpetua ejus paroxysmorum referat molimina,) sic sanguinis emissio præcedens in corporibus sanguine plenis, præcipue si ipso in paroxysmo propinantur ista, eo reddat tutiora; id, quod frequentius optimo cum successu efficitur. — Neque hæc nova est medendi methodus; nam CELSVS suadet, *cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam subsalsam, & vomere eum cogere.* Lib. III. Cap. 12.

Itaque videmus, nonnullas febrium intermittentium species quam proxime ad statum accedere inflammatorium, & regimen frigidum, convenientem diluendi modum & interdum sanguinis non minus ad aliquem gradum emissionem, quam alias requirere evacuationes. — Vt nitrum cum cortice conjunctum per totum cura-

tionis tempus exhibeatur & ut ſimili modo non-nunquam ejus uſus per unum alterumve diem intermittatur atque ſal abſinthii & ſuccus limonum cum florum chamomillæ & corticum aurantiorum ſevilianorum aut ſimilium infuſione propinetur, neceſſe eſſe, cognovi. — Quod ſi intermittens in continuam inflammatoriam degeneret febrim, ſanguinis emiſſio atque moderatum purgans refrigerans illam cito ad ejus typum reducet.

Sicut vero quædam intermittentes ad degenerationem in febrem inflammatoriam ſunt proclives; ſic longe major numerus præcipue tempore autumnali ad mutationem in anomalas remittentes lentas, putridas, vel in lentas nervoſas febres inclinat. Id haud raro contingit, ut quotidiana degeneret in tertianam, inde in quartanam & tandem in hydropem; idque in primis nonnullis fieri ſolet temporibus & quibusdam in locis. Hoc clare demonſtrat, febres magis magisque enervari & ſanguinem valde vappidum atque aquoſum fieri. — Ipſæ febres tertianæ vernæ, quæ ſæpius ſibimet ipſæ tempeſtate favente medentur, nonnunquam æſtate humida, pluvioſa inſigniter fiunt pertinaces & ægroti admodum ſunt proni, ut leviſſima data occaſione iterum in illas recidant: quod ſingulari ratione fuit obſervatum æſtate iſta humida frigidaque anni 1734 & 1755. (*) Quibus in rebus uſum juſculorum carnis quotidianum, crebrioraque balnea frigida ad avertendas recidivas magnæ utilitatis eſſe, cognovi. — Hiemis frigus fortaſſis eſt, quod, cum fibras contrahat, plerumque febres intermittentes tali tempeſtate tollat; nam, illas hieme calida & humida, eſt obſervatum, fuiſſe valde pertinaces.

Incon-

* Vid. Obſervat. de aëre & morbis epidem. Vol. I.

Inconvenientes evacuationes, quæ ſanguinis miſſione & purgatione fiunt, diæta inſalubris craſſorum, glutinoſorumque ciborum, vappida, lenteſcentia potulenta, qualia ſunt ſtagnans limoſa aqua, cereviſia malæ notæ & ſimilia has febres valde anomalas, pertinaces atque periculoſas reddunt, ac, ut in malignas putridas vel lentas nervoſas degenerent, ſæpius efficiunt; alias illae hydrope, ictero, aut viſcerum abdominalium obſtructione univerſali & frequenter morbis genus nervoſum afficientibus terminantur. — Brevibus, quicquid vim fibrarum elaſticam nimium imminuit, & ſanguinis craſin attenuat, illud hæc producet incommoda; & hoc in primis fieri ſolet, ſi nebuloſo frigido aëre perſpiratio crebrius juſto interrumpitur, defectus convenientis exercitii atque craſſa, lenta glutinoſaque accedit diæta, ut ſunt piſces, lactucæ, cucumeres aliique inſigniter aquoſi fructus, quæ perſpirationem inſigniter ſupprimere cognita ſunt.

Itaque regiminis calidi, roborantis attenuantisque neceſſitatem in curatione intermittentium febrium, quibus homines laxiore corporis conſtitutione & ſanguine raro, tenui præditi afficiuntur, clarius demonſtrant hæ obſervationes; in primis ſi humida nebuloſaque prævaleat atmoſphæra. — Tali in rerum ratione *cortex peruvianus*, licet optimus & ſcrupuloſe ſit electus, ac licet cum convenientibus alexipharmacis, qualia ſunt *radix ſerpentariæ virginianæ*, *contrayervæ*, *myrrha*, *camphora*, cæterisque ſit conjunctus, ſæpius tamen nihil efficit. — Poſt quatuor aut quinque paroxyſmos chalybeata calida maximo cum ſucceſſu addi poſſunt. — Neque vero *corticem* vel chalybeata nimis cito propinare debemus, ubi ægroto eſt *color faciei flavus*, *abdomen tenſum*, corporisque

que obſtipata admodum conſtitutio. — Quo in caſu *mercurialia*, *ſaponacea*, *reſerantia* cum *rhabarbaro*, *aloe*, *tartaro regenerato* aut *ſolubili* præmitti debent: quid? quod interdum ſatis convenienter conjungi poſſunt cum cortice.

Ergo ex his omnibus, quæ hac de re ſunt dicta, apparet, intermittentem ordinariam tertianam inter inflammatoriam & lentam nervoſam eſſe intermediam; atque fluidorum ſolidorumque conſtitutionem ex altera parte tantum commoveri poſſe, ut ſanguinem ad febrim continuam inflammatoriam exæſtuet; & ex altera parte tantum deprimi poſſe, ut effectum lentum vel lentam nervoſam febrim progignat. — Inde quoque cauſa atque curatio talium febrium aliquo reſpectu ob oculos poſitæ eſſe videntur.

Cum vero quodlibet febrium genus naturæ ſit conamen, quo ſe ipſa quacunque a re, quæ ipſi moleſta eſt, liberare annitatur, nos ejus conaminibus modo, quem ratio & experientia ſuadet, ſemper ſuccurrere oportet convenientiſſimo. At caute admodum agere debemus, idque in primis in principio, qua ratione in conaminibus adjuvandis aut cohibendis pergere velimus, donec bene naturam, quantitatem & qualitatem morbi, ægrique conſtitutionem conſideraverimus. Quorum reſpectu in binas has res, in ſtatum puta ſolidorum & fluidorum, diligenter inquirere, ſumme erit neceſſarium.

CAPVT

CAPUT III.

De ſolidorum ſtatu.

Omne illud, quod corporis firmitas & robur conſtitutionis vocatur, origine ſua elementaribus noſtrorum corporum debemus ſtaminibus; & a forti aut debili eorum textura magna ex parte noſtra futura ſecunda vel adverſa dependet valetudo. — A natura profecto quædam determinata conſtitutio & robur fibrarum data erant, & quælibet ab illis aberratio nominari poteſt morbus; quæ a debilibus parentibus, errore diætæ, exercitio & variis aliis rebus oriri poteſt, quæ quoque aberratio ut in praxi medica attente obſervetur, mallem.

Roboris juſta proportio cum *flexibilitatis* gradu convenienti congruens efficit ſalutare illud *intermedium*, in quo perfecta conſiſtit ſanitas. Nimius rigiditatis gradus, nimis cito ſuccos diſſipare ſolet nutritios, & maraſmo terminatur; ſicut nimia vaſorum laxitas illos pronos reddit ad ſuperpondium creandum & leucophlegmatiam aut hydropem gignit. Illud fluida animalia nimium diſſolvit, hoc non ſatis ea, quæ aſſumta fuerunt, aſſimilat.

Vaſorum fortior vis elaſtica magno cum impetu in fluida contenta agit, atque majorem frictionem, indeque magnum calorem & conſtanter ac large ſimul partes aqueas diſſipat tenuiſſimas, quibus globuli ſanguinis in comparatione copioſiores, denſiores atque compactiores, humores vero generatim redduntur viſcidiores; ut ex ſanguinis ſtatu, qui ſemper in valde laborio-

 ſis

ſis obſervatur populis & quorum ſanguis nunquam non talis eſt generis, dilucide apparet. — Quæ ubi naturæ limites inſigniter ſuperant, morbi oriuntur, qui in toto corpore ſunt, & inducunt quaſi febrim continuam, tandemque atrophia vel perfecto finiuntur marasmo, niſi multo citius violens inflammatorius morbus talem è vivis tollat; & a quibus ob denſi, viſcidi ſanguinis ſtatum, rigiditatem ac contractionem aut adſtrictionem vaſorum multo majore cum difficultate convaleſcunt, quam alii, quibus ſunt fibræ molles, ſanguis ſimplicior, attamen fluidior. Vix enim boni quid usquam eſt, quo quisquam uti poſſit ſine malo omni; roſa gerit ſpinas; ſic quoque hæc incommoda proveniunt a ſanitate perfectiſſima & vigore: *quanta humani generis fragilitas!*

In tali conſtitutione uſus emollientis farinacei potus & diætæ cum frequentibus balneis ſubtepidis præcipue in valde ſicca & frigida tempeſtate convenit maxime. — Si quando homo talis conſtitutionis corripiatur febre inflammatoria, ut pleuritide, peripneumonia aut ſimili, ut perpetuo magnam tepidorum, aquoſorum atque emollientium diluentium copiam abſorbeant, ſemper ſuadere velim; quibus auxiliis vapor calidus pulmonum partes & meatus relaxat, atque liberiorem per illos tranſitum ſanguinis indeque faciliorem ac copioſiorem promovet exſcreationem, ita, ut ſanguis eodem tempore diluatur efficaciſſime. — Præter ea fomenta emollientia & diluentia moderate calida (non vero fervida) femoribus, pedibus, brachiis, manibus, hypochondriis & pectori ſunt applicanda; quæ haud raro mirum in modum egregium edunt effectum & multo maioris utilitatis atque efficaciæ ſunt, *quam magna*

gna illa difficilioris coctionis farrago officinarum, cui olim adeo inhærebant.

Balneorum frigidorum usum præposterum strigoso corporis habitui nimisque *rigido* vidi detrimentum attulisse maximum; illa enim sunt, quæ *constrictionem* & *rigiditatem* augent. In genere observandum est, plures, qui frigido utuntur balneo, fieri tenuiores, licet robustiores reddantur atque agiliores. — Ante aliquot annos vir quidam nobilis habitu corporis tenui, macriori, ast naturali spirituum alacritate singulari constanter maximis agitatus exercitiis, & frigido frequentiorique lavacro in mari, interdum quoque ipsa tempestate valde frigida assuefactus, me consuluit: corporis ejus caro quotidie attenuabatur, tandemque debilis atque animo valde abjectus reddebatur. — Per hanc methodum fibras omnes nimium fuisse constrictas, nimiamque *lymphæ* tenuioris ipsiusque præcipue *liquidi nervosi* copiam per poros fuisse dissipatam, existimabam. Per omne enim illud temporis spatium sufficientem assumebat alimentorum quantitatem, neque inordinariam quandam habebat sensibilem evacuationem. Humidam, relaxantem, nutrientemque imperavi diætam, balneorum frigidorum interdixi usum, tandemque ad aquas ipsum misi *Bathonianas*. — Valetudinis perfectioris, spirituum & carnis citior restitutio erat effectus. Nihil e contrario efficacius molles & laxas roborat fibras, quam balneorum frigidorum usus, hoc molles, debiles ac gibbosi infantes (rickety) mirum quasi in modum subito restituuntur. — Tempore profecto ignorantiæ, quo ejus sacerdotes erant fraudatores & plebeji stulti, varii fontes nullam aliam ob causam, quam ob puram frigidam fue-

runt confecrati aquam, cujus virtutes illi miraculorum venditores fancto quodam ab ipfis excogitato tantum adfcribebant. (*)

Veterum methodicorum doctrina ratione ftricti & laxi, fi cum judicio adhibetur, magnam in praxi medicinæ afferrre poteft utilitatem; licet fane ea frequentius tam in theoria quam in praxi confundatur. De morbis autem fibrarum nimis ftrictarum vel nimis laxarum varias egregias effecit obfervationes BOERHAAVIVS, quæ utilitatem in praxi afferunt maximam. — Fibrarum fpecies alia effe videtur, cujus nulla facta eft mentio, quæ nominari poteft *tenera* vel *delicata folidorum conftitutio*, & quæ facillima ratione dolore aut gaudio fummo afficitur; quorum vero *ftamina* ita funt tenuia, ut leviffima a caufa turbentur. Quod fæpiffime in teneris pulchris hominibus delicatiori & admodum agili forma obfervatur, quibus quidem *fpiritus* funt in promtu, licet *vires* deficiant: Tales haud raro *hæmoptyfi*, vel aliis *hæmorrhagiis*, tabe & *phthifi* afficiuntur *pulmonali*, indeque id oritur, quod peculiari nomine appellatur confumtio.

Brevibus nimiæ *conftrictionis* vel *tenfionis* folidorum malum confideravimus effectum, nunc curfim videamus, quæ ab earum nimia laxitate oriantur incommoda.

Vafa debilia fufficienti parum modo in contenta agunt fluida, ea non fatis *comminuunt*, eorum figuram *globofam efficiunt*, neque chyli partes *affimilant*; — ipfe profecto chylus a digeftionis orga-

(*) In libri hujus translatione gallica tota hæc defideratur periodus; an fortaffis ob veritatem in illa elucentem?

organis, si debilia sunt, nunquam bene præparatur. — Vbi vasa justo prædita sunt tono, & quodam vigore contra alibiles, quos ex ventriculo cæterisque partibus accipiunt succos, nituntur, nullæ chyli inordinatæ formæ particulæ paucis horis post pastum reperiuntur in sanguine, ast in debilioribus *leucophlegmaticis* hominibus illæ nunquam vel non nisi longum post tempus in sanguinis globulos & *serum* conveniens commutantur. — Siquidem in hoc laxo habitu sanguis ipse non tantum, quantum sufficit, agitatur & vi impellitur, ut justum accipiat calorem naturalem, neque ut salinæ, sulphureæ & oleosæ partes in talem commisceantur tenuitatis gradum, qui aptus sit, ut naturæ animalis proposito inserviat; neque sanguinis globuli rubri (magnum illud vitæ sanitatisque principium) ita compingantur, atque rotundi firmique effingantur, ut requiritur. — Hinc inordinaria vasorum concretio, *lentor*, vel *tenacitas seri* & *lymphæ*, defectus spirituum animalium, omniumque secretionum diminutio neque perfectio. — Quæ omnia excipiunt *cachexia*, *leucophlegmatia*, & morbi hydropici, inordinariæ intermittentes & remittentes aut illæ lentæ nervosæ febres; cum humores justi ob motus & circuitus defectum in aliquod putredinis genus degenerantes in *ultimis* stagnent *vasculis*, propter obstructiones continuo obortas ex defectu justi nisus vasorum, quæ non tantum, quantum sufficit, agitant, comminuunt & protrudunt eorum contenta.

Nunc autem omnes corporis humores stagnantes cito corrumpuntur & fiunt acres, idque tantum nonnunquam in gradum, qui febres indolis excitet pessimæ: licet enim sanguinis cir-

cuitus ob contrahentium propellentiumque vasorum debilitatem valde languidus esse possit, ille tamen sufficit, ut aliquo modo, ob acrimoniam stimulantem, febrilem efficiat calorem, tandemque generalem putredinem; prouti *febres* comprobant *chloroticæ*, quæ sæpius fiunt perniciosissimæ. — Femorum tumores frigidi hydropici haud raro erysipelatis genere & gangræna finiuntur.

Igitur justa status solidorum consideratio non in chronicis solum, sed in acutis quoque morbis medicis est res momenti maximi; hæc enim generatim sunt causæ, statum fluidorum peculiarem efficientes, primariæ. Exempli gratia virum constitutione robusta, fortibus atque rigidis præditum fibris, qui corpus multum exercet, sanguinem gerere densum, crassum & ad talem viscriditatis gradum inclinantem, qui morbo febrili accedente excitari queat, concludere possumus naturaliter; indeque tempestivam sanguinis detractionem conveniens illis præveniendi esse auxilium: e contrario vero debilem, laxam, mollemque constitutionem alere sanguinem macrum, tenuem, aquosum, neque hujus emissionem neque largas evacuationes perferentem.

Diligens talis indagatio sub acutorum morborum initio maximam affert utilitatem, præcipue in variolis & aliis febribus exanthematicis, ita ut medentem reddat certum, utrum sanguis emittendus sit, nec ne.

Exempli gratia, viro valido, pulsu forti, violentibus variolarum symptomatibus correpto, sanguinem ante eruptionem non detrahere, vitium esset vix excusabile; nam febrim in tali corporis habitu non posse non valde exacerbari, colligere

ligere possumus; sed hominibus infirmis, laxis, nisi urgentia admodum illud imperent symptomata, sanguinem detrahere, temerarium esset. — Ast quam parum hoc in praxi vulgari perpenditur? Alii enim, dum accessio variolarum apparet levissima, more consueto, sanguinem mittunt & vomitum excitant; alii vero, ne debilitent ægrotos, tam meticulosi sunt, ut, illos, nulla morbi perniciosi habita ratione, necari inflammatione, sinant.

Quod si ægrotum antea cognovit medicus, in ejus constitutione dignoscenda parum dubius esse potest; ideoque *cum par scientia sit,* recte ait CELSUS (*), *utiliorem tamen medicum esse amicum quam extraneum.* Quando vero hoc non accidat, caro firma, dura, cutis arida, calor ingens, sitis, rubor, spiritus cum fervore ex naribus prorumpens, & dolor violentus, cum forti, tenso, celeri pulsu, fibrarum validarum valdeque elasticarum & febris ardentis vel inflammatoriæ satis evidentia sunt symptomata. — Pulsus debilis, celer, mollis, moderatus calor aut color, mediocris sitis, urina pallida, caro & cutis mollis, sudor viscidus, non per totum corpus aequalis, inordinarius, frigidus aut profusus, cum gravitate & anxietate magis, quam severis doloribus, & cum humida, licet fortasse alba obducta crusta vel impura lingua, denotant contrarium. — Re vera autem cuncta hæc melius discuntur experientia, quam proponuntur præceptis; — igitur de his rebus hæc sufficiant.

(*) Præfat. sub finem.

CAPUT

CAPUT IV.

De fluidorum statu.

Fluidorum ſtatus, qui maxima ex parte, uti in antecedentibus dictum fuit, a ſolidorum dependet conditione, nunc eſt conſiderandus.

Itaque primo ſanguinis ſtatus eſt, in quo humores nimis denſi ſunt ac viſcidi, in quo globuli ſanguinis nimium abundant, & intimius compacti vel condenſati exiſtunt, in quo ſeri globuli æquali ratione inveniuntur — breviter, in quo tota fluidorum maſſa nimium glutinoſa & ad concretionem in formam ſolidam nimium eſt prona. — Conſtitutionis robuſtæ homines, quibus ſunt fibræ fortes, qui ſe vehementer exercent, & plena veſcuntur diæta, huic ſtatui præcipue ſunt obnoxii. — Igitur, ſi globuli ſanguinis valde ſunt denſi & copioſi, atque vaſa admodum valida & elaſtica, magnum *motus momentum* adferri debet fluidis circulantibus, ideoque magna frictio & calor major, quorum uterque ſanguinis partes diſſipant fluidiſſimas & viſciditatem augent; ita, ut pars reſidua fiat glutinoſior &, quin per extremos arteriarum capillarium ramos tranſeat, minus apta; indeque obſtructiones, inde inflammationes.

Porro magnus calor *ſerum* coagulare annititur; conſueto febris ardentis æſtu non multo major, ſanguinis ſerum in gelatinam mutat, ut id docuit experientia. — Hinc ſanguis vehementi in febre inflammatoria miſſus craſſo glutinoſo corio vel cruſta, ut appellatur, obtegitur; quam in nonnullis ſeveris pleuriticis vel rheumaticis mor-

morbis fere ad pollicem unum craſſam vidi. — Hanc ita ab æſtu febrili formatam fuiſſe, manifeſtum eſt; prima enim ſanguinis miſſione a febris initio iſte ſatis apparet floridus, licet denſior; cum e contrario ſecunda, tertia aut quarta ejus detractione, quando æſtus diutius duravit, majorem in modum fiat glutinoſus & craſſiore contegatur corio: — & ſanguis profecto in genere, quo febris vehementior & homo, cui ſanguis fuit detractus, eſt fortior, eo exiſtit craſſior & tenacior. — Atque hoc peculiarem in modum accidit in febribus, quæ vehementem dolorem habent conjunctum, quales ſunt pleuritides, rheumatiſmi, cæteraque. — Cum enim dolor ſit ſtimulus, qui motum, frictionem & æſtum inſigniter auget, hæc vehementiæ comparatione ſerum inſpiſſant. — Itaque inflammatoria tenacitas in tenerrimis membranarum aliarumque partium vaſculis hærens, ea nimium diducit & inflammationes majores atque dolores excitat; ita ut alterum alterius mutua fiat incitatio. Licet vero denſior hic ſanguinis ſtatus in ſanitate magno cum corporis robore, pulſu valido firmoque & calore naturali majore ſit conjunctus; febris tamen acceſſione is inducit valde violentia ſymptomata, brevi mortifera, niſi ſanguinis miſſione, refrigerantibus, diluentibus & emollientibus potionibus & remediis hæc avertantur.

Porro autem nimia ſanguinis etiam boni plenitudo jam aliquem morbi efficit gradum, ideoque athletarum εὐεξίαν periculoſam pronunciat HIPPOCRATES (*) atque de ejusmodi corporis habitus hominibus eleganter ait CELSUS (**) *ſuſpecta*

(*) Aphoriſm. 3. Sect. I. (**) Lib. II. Cap. 2.

ſpecta habere bona ſua debent. — Talis *plethora* non arterias ſolum ſanguiferas nimium diſtendit, ſed orificia quoque arteriarum ſeroſarum lymphaticarumque dilatat, quibus id inducitur, ut leviſſima data occaſione ſanguinis globuli in ea intruſi obſtructiones ab *errore loci*, prouti appellantur, efficiantur, inde inflammationes & disruptiones frequentiores ſequuntur, in primis in cerebro & pulmonibus. — Qua in re nihil quidquam tantum affert levamen, quam ſanguinis detractio, quæ, ſi non excedat, tantum abeſt, ut debilitet, ut potius ægrotum roboret, cum ſolida inter & fluida reſtituat æquilibrium. Cujus nihilo minus conſervatio nonnullis in caſibus & conſtitutionibus altioris indaginis res eſt; licet illud ipſa quoque cum ſanitate conveniens, generatim late admodum pateat.

Quidam delicati, floridi & plethorici homines mox a minimo vitæ variæ errore afficiuntur; & quidam talis conſtitutionis mihi noti ſunt viri, qui ratione hæmorragiæ cujusdam ordinariam experti ſunt *evacuationem menſtrualem*, quam *ſexus delicatioris* plurimæ. — Optimæ progeniei & accuratiſſime nutritus *Gallus* ejus *athleticum ſtatum* vix diutius, quam viginti quatuor horas perferre poterit, (*) & mirum in modum ab illo ſubito defatigatur. — *Quia non ultra progredi poteſt, retro quaſi ruina quadam revolvitur*, ut de viro plethorico loquitur CELSVS. (**)

San-

(*) Vid. D. BRYAN ROBINSON on de food and Diſcharges of human Bodies. (de corporis humani nutritione & evacuationibus.) p. 119.

(**) Loc. cit.

Sanguinis ſecundo alia conſtitutio vel craſis, priori illi prorſus oppoſita invenitur, ubi globuli ſanguinis nimis pauci eique laxe nimis ſunt compacti, & ubi ſerum nimis aquoſum, vappidum & nonnunquam glutinoſæ viſcidæque exiſtit indolis. Ab hoc ſanguine inerti, pituitoſo omnes imperfectæ ſunt ſecretiones, neque a natura animali tantum, quantum ſufficit, participant; *bilis* fit *iners*, ſpiritus animales depreſſi deficiunt, *ſaliva* in merum *inſipidum* vertitur *mucum* & ſic porro. — Hinc digeſtio perturbata univerſalis, debilitas, frigus, pallor, cacochymia, hydrops, cæteraque. — Brevibus, lentas tales humorum motus, is ad minimum, qui ex defectu circulationis ſanguinis juſtæ oritur, ipſos humores in morbidas dejicit concretiones, cum aliis in locis vaſa obſtruat, & in aliis ſtagnet, ubi ſpontaneam contrahunt corruptionem, talem tandem efficientem acrimoniam, quæ haud raro febre valde malignæ indolis periculoſique effectus finiatur: atque hoc eo magis fieri ſolet, quo vaſa majorem ſuæ elaſticitatis partem & ſanguis plura principia vitalia perdiderunt: — ita, ut tandem vel lentor ejus glutinoſus in corde ſtagnet, vel humores corrupti fabricæ animalis delicatiores & eſſentiales arrodant atque deſtruant partes, cerebri in primis compagem, ubi naturaliter lente admodum moventur humores, vaſaque ipſa ſtructuræ ſunt tenerrimæ. — Igitur, quemadmodum nimis rapidus ſanguinis curſus vaſa ſæpius disrumpit minima; ſic humores nimium lente moti ſtagnant, corrumpuntur, tandemque illa corrodunt.

Bini hi inter ſe differentes fluidorum ſtatus haud improprie a conſtitutione nominari poſſunt,

ſunt, cum ſtatum ſolidorum naturaliter ſequantur; ita, ut quoque ſanguis copioſus, denſus ſemper conjunctam habeat fortem elaſticam vaſorum compagem, & ſanguis iners aquoſus relaxatum corporis habitum, ubi horum alterum a naturæ legibus aberrat, illud verum excitat morbum, atque in quocunque concurrente morbo id accidat, bene eſt attendendum. (*)

CAPVT V.

De ſanguinis reſoluto & putrido ſtatu.

Præter hos vero porro *tertius ſanguinis* reperitur *ſtatus*, cæteris iſtis multo periculoſior; illum ſtatum puto, qui ad *diſſolutionem* & *putredinem* absque intermedio aliquo magis tendit. — Hic caſus manifeſte apparet in quibusdam (ſic dictis) *ſcorbuticis*, ubi ſine ullo alio ſingulari & evidenti morbo prægræſſo (niſi fortaſſe genere quodam laſſitudinis & languoris) homines ſubito per ſummam totius corporis cutem eruptionem macularum violacei, lividi aut quoque nigri & cœrulei coloris experiuntur, & mox profuſa periculoſaque interdum, immo mortifera corripiuntur *hæmorrhagia*, cum, ſe ullo morbi genere laborare, illi ipſi aut alii vix credant. — Cujus gene-

(*) Febres ardentes & inflammatoriæ ſunt naturaliter fibrarum nimis elaſticarum & rigidarum ſanguinisque denſioris ac viſcidi effectus; cum lentæ & nervoſæ febres a nimis laxo vaſorum ſtatu & ſanguine inerti atque tenui oriantur. — Reperiuntur autem varii morbi, præcipue illi contagio excitati, qui utrisque ſunt communes.

generis exempla eveniunt plurima: plura tam apud junioris quam adultioris ætatis homines perspexi, quibus quoque haud raro subsequentem prædixi hæmorrhagiam.

Quando *feminæ* talibus eruptionibus aut *vibicibus* nigris vel cœruleis aut latis variæque figuræ maculis, contusionibus similibus laborant, istæ semper nimio *catameniorum* profluvio, nisi alia profusa accedat hæmorrhagia, erunt subjectæ. — Quid? quod, si homines alterius sexus his afficiuntur phænomenis, illi ingentem ad sanguinis copiam ex levissimo vulnere & haud raro sine eo ex palato, naribus, intestinis aut viis urinariis emittendam sunt proclives.

Quorum hominum sanguis, si detractus fuit eam ob rationem, ut alterior hæmorrhagiæ avertatur progressus, prouti credebatur, (quod, in transitu sit dictum, minime convenit, nisi evidentiora *plethoræ* adsint signa) semper quasi ut *merum coagulum* apparet, cum non, ut consueto modo fieri solet, in crassamentum & serum separetur, sed æqualis semicoagulata remaneat massa, quæ plerumque lividi aut obscurioris consueto est coloris, & licet nonnunquam diu florida satis perstet, semper tamen citius putrescit. — Hoc quoque notatu dignum esse videtur, talium hominum spiritum admodum frequenter ante eruptionem magis fœtere, eorumque urinam sæpius pessime olere: evidentia putredinis incipientis signa humorum; qui, dum magis magisque fiunt acres, tandem vasa corrodunt. Nam hoc hæmorrhagiarum genus sæpe hominibus contingit, qui neque ullum plethoræ signum, neque plenum neque valde celerem pulsum, atque parum vel nihil habitus cujusdam febrilis monstrant, neque

usu violentis exercitii agitantur; ita ut illæ a corrosione, non a ruptura vasorum nimia sanguinis quantitate aut velocitate disruptorum sint obortæ. — In nonnullis sane tenerioris & delicatulæ constitutionis corporibus nixus levior eorum tenuiora tenerioraque disrumpet vasa, prouti in quibusdam observare licet, qui a qualibet levissima accedente causa hæmoptoe vel sanguinis ex naribus fluxione afficiuntur; hæ vero hæmorrhagiæ raro conjunctas habent aut ipsis præcedunt lividi vel violacei coloris eruptiones, cæteraque. — Quibus in casibus sanguinis parca convenit detractio, qua nimius ejus ad vasa teneriora impetus avertatur, quanquam etiam tunc non evidens adsit plethora.

Supra propositas hæmorrhagias plerumque ab *acri* quodam oriri *humorum statu*, qui sanguinis crasin destruat & ultimos arteriarum capillarium ramos corrodat, licet sim persuasus, eæ tamen nonnumquam etiam eveniunt a nimis laxo contextu globulorum sanguinis, non tantum, quantum sufficit, actione cordis, arteriarum cæterisque compactorum, quem ob defectum illi sphæræ oblongæ vel inordinate formatæ moleculæ loco ordinariarum sphærarum fiunt, ideoque majorem diametrum & naturali minus firmam accipiunt compagem. — Ex microscopicis vero observationibus (illis præcipue ope microscopii solaris factis,) apparet, sanguinis globulos per minutissimos arteriarum sanguiferarum ramulos transientes figuram suam globosam haud raro mutare in oblongiorem, ut per hæc valde tenuia transire queant vasa. — Atque haud intellectu est difficile, qua ratione globuli isti leviter cohærentes in transitu suo dividantur, cum aucta congeries

geries eorum tranſitum reddat difficiliorem. — Cum vero hæ diviſæ partes minorem habeant diametrum, quam globuli iſti principales, facile introire & quoque per quosdam ductus excretorios tranſire atque exſudare poſſunt per diapedeſin, ut veteres appellavere. — Hæc re vera ita fieri, ex ſanguine per urinam & per alvum reddito, aliisque hæmorrhagiis apparere videtur, quæ ſæpius ſine ullo dolore, motu violentiore vel absque ulla vaſculi cujusdam rupti ſuſpicione accidunt. — Quid? quod in febribus malignis & quidem ubi motus ſanguinis non adeo erat fortis, ſub axillis ſudoris ſanguinei genus (*) pluries vidi, quo fere colore vini burgundici tingebantur linteamina. — Atque hoc notatu eſt dignum, ſi hoc hæmorrhagiæ genus ex naribus provenit, illud, quod profluit, eſſe tenuem ſanguineum ichorem, qui non, ut ſanguis alias ex naribus hominum ſanorum vel in febre inflammatoria profluens, & in genere craſſus, lucidus & floridus reperiundus concreſcit: quædam chloroſi laborantes virgines ad ſanguinis ex naribus eruptionem valde inclinant, quarum vero ſanguis colore ſuo vix juſte tingit linteamina. — Petechiæ, vibices aut ſtigmata livida, quæ ſæpius has concomitantur hæmorrhagias, demonſtrant, globulos ſanguinis fuiſſe diſſolutos aut diviſos & ingreſſos in arterias ſeroſas, vaſa exhalantia cæteraque, ubi impacti hærentes hæc excitant phænomena. — Atque ego peculiariter in nonnullis putridis, malignis febribus, flavos aut potius caſtanei coloris obſervavi petechias, valde copioſas & aliis non minus ominis morti-

(*) D. *Hodges* de Peſte ait, ſe in illa ſudorem purpureum & ſanguini fere ſimilem obſervaſſe.

mortiferi: (*) Hic ſanguinis globuli in tam parvas diviſi erant particulas, ut originali ſuo colore, quem compoſitæ habebant, omnino privarentur. Fortaſſis ſudor fuliginoſus & urina obſcuro vel nigro colore tincta, in qua ſubſidunt livida & quæ ſæpius in febribus incidit maligni generis, oriuntur a ſtatu globulorum ſanguinis diſſoluto & corrupto: variis temporibus fere prorſus nigram emiſſam fuiſſe urinam vidi, ex qua multum deſidit & quod reſidui potus Coffée colori proxime accedebat. — Nonnunquam quoque obſtupeſcimus, ſi ægroti faciem manusque impuras & quaſi fuligine conſpurcatas perſpicimus, licet, ut iſte purus ſervetur, omnem cogitationem curamque adhibuerimus.

Præter ea ſunt quædam res, quæ copulam globulorum ſanguinis turbare & diviſionem *globulorum ſex ſeroſorum,* quibus iſti componuntur, a ſe ipſis multum promovere videntur; uti præ reliquis *lauri aqua* eſt, quæ craſſamentum multo minus denſum efficit & inſigni ratione molliorem tenerioremque naturali reddit, atque ſerum rubro vel vini burgundici colore tingit, ut ex curioſe tentatis *D.* NICHOLLS (**) & *D.* LANGRISH' (***) apparet experimentis. — Serpentis *Hæmorrhois* dicti ictus (†), tantam ſanguinis inducit diſſolutionem, ut per omnes corporis partes, per *poros* quoque ipſos erumpat, & *hæmorrhagia*

(*) Vid. Obſerv. de aëre & morb. epidem. Vol. I. Anno 1735. *Mart.* & *Aprili,* & Anno 1740. *Junio.*

(**) Vid. D. MEAD of Poiſons III. Edit. p. 270.

(***) Vid. ejus experiments on Brutes.

(†) Vid. LVCANVS, DIOSCORIDES, NICANDER in Theriacis, D. MEAD of Poiſons.

rhagia univerſali necet. Fortaſſe fieri poteſt, ut ſudores profuſi, diarrhœa, diabetes, & ſalivatio ſpontanea ortum ſuum trahant a diſſolutionis ſeroſorum globulorum genere. — Protractus & largior mercurii uſus totam ſanguinis maſſam in meram aqueam mutabit colluviem.

Hic vero, uti in antecedentibus propoſui, diſſolutus & corruptus globulorum ſanguineorum ſtatus, generatim eſt acrimoniæ effectus. Sal volatile oleoſum cum ſanguine recens emiſſo commixtum, deſtruit aut diſſolvit globulos in minore, quam minutæ ſpatio: (*) Spiritus cornu cervi larga aſſumta quantitas, producet hæmorrhagias (**); ſic quoque crebrior & largior aloeticorum doſis, ut ſæpius obſervavi, illud efficiet. — Talis ſanguinis ſtatus plerumque profecto inducitur per acrimoniam diætæ, remediorum, cæteraque. — Sic ſale condita & ſemiputrida navigantium cibaria longis in itineribus tantam humorum acrimoniam & corruptionem efficiunt, ut illos ad communes vitæ uſus fere inutiles reddant, cum magnam debilitatem, languorem, vagos & capitis dolores, ſpiritum fœtentem, gingivas ſpongioſas, corroſas, maculas nigras, cœruleas & lividas, ſordida, nigricantia, ſubfuſca & fungoſa ulcera, gangrænam, cæteraque producant, atque tales ſcorbuto laborantes ſæpius febribus petechialibus, dyſenteria cruenta, hæmorrhagiis cæteriſque afficiantur. Quod reverendus *M.* WALTER in libro ANSONI *itinera* inſcripto refert, admiratione eſt dignum; ſcilicet,

(*) Vid. LEVVENHOECK Epiſt. ad CHRISTOPH. WREN. Arcan. Natur.

(**) ARBUTHNOT of Diet. p. 106.

ſanguinem ex hominum quorundam ſcorbuto affectorum vulneribus cicatrice jam per viginti vel triginta annos obductis erupiſſe. — Varias navigantium cohortes perfecta in ſanitate iter longum iniiſſe vidi, quæ vero poſt duos aut tres menſes revertentes valde morboſæ & ſcorbuto erant depaſtæ, tertia illorum pars ſemiputrida & prorſus ad uſus deprehendebatur inutilis. — Quatuor aut quinque circiter hebdomadas iter fecerant, cum alter poſt alterum & deinde integræ decades corriperentur, donec tandem totius cohortis vix dimidia pars officio ſuo præeſſe poſſet: ſpeciatim de claſſe, cui ante aliquot annos præerat MARTIN, recordor, nos uno eodemque tempore fere 1200. homines ſcorbuto laborantes habuiſſe, licet admodum ſani naves conſcenderent & circiter poſt duodecim aut tredecim hebdomadas redirent. (*)

Qui corpus ſuum ita adſueuerunt, ut copioſa volatilia, fixaque alcalina ſalia, ſpecies & aloetica aſſumant, nunquam non his morbis erunt obnoxii. — Eorum haud pauci, qui illo *mixto alcalino ſaponaceo* matronæ STEPHENS & ſimul *ſaponis lixivio* per longum temporis ſpatium utuntur, in hecticum calorem, gravem ſcorbutum, hæmor-

(*) Quam ob rem diſſertationem compoſui de ſcorbuto inter nautas præcavendo, quam variis cum navigantium præfectis & militum chirurgis communicavi. Deinde illam edidi in commentariis, inſcriptis *General Evening Poſt*, menſe Octobri 1747. Poſtea iterum inſerebatur iſtis commentariis *Gentlemans Magazin* &c. menſe Octobri 1747. — Cum tandem ea, quæ propoſui, ab eo tempore non ſine magno ſucceſſu tam inter milites, quam piratas tentata fuerint, ego vero de eorum utilitate ſim perſuaſus certiſſime, ea iterum hic ſuaſi. vid. Tom. III.

morrhagias, dysenteriam cæteraque incidunt. — Cujus rei exemplum notatu dignum nuperrime nobili cuidam viro ex provincia *Cornubiæ*, qui per aliquot annos vesicæ calculo laboraverat, contigit. — Ipsi erat naturalis corporis constitutio tenera, & lixivio illo cæterisque usus erat per nonnullas hebdomadas, donec porro ejus gingivæ insigniter spongiosæ, inflammatæ & lividæ, tandemque summe dolorosæ & ita putridæ redderentur, ut parum absuisset, quin caro disrupta fuisset cum maximo levamine; copiosum levissimo corporis nixu effundebat sanguinem, & tenuis *ichor* sanguineus ex ipso perpetuo effluebat. Maculæ quoque apparebant lividæ & femora ejus cruraque in primis vehementer dolentia rubicundi aut potius lividioris erant coloris, ita ut plenaria extimesceretur destructio. Qua de re me consuluit *Dom.* HINGSTON pharmacopæus *Penryn* vivens satis peritus, qui hunc casum retulit. — Ego vero statum humorum *alcalescentem*, putridum & sanguinis dissolutionem ex medendi via, quam persecutus erat, & symptomatibus, quibus nunc afficiebatur, cognoscens, ipsi decoctum atque extractum corticis peruviani cum elixirio vitrioli & cum diæta potionibusque subacidis suadebam; quæ subito inflammationem, tumorem sanguinisque profluvium ex gingivis tollebant, atque majorem lividi pedum coloris, paucis diebus disparentis, progressum cæteraque avertebant. — Post duas aut tres circiter hebdomadas multæ rubræ ardentes pustulæ in ejus summa cute erumpentes aliquam utilitatem promittere videbantur. — Nihilo tamen minus morborum implicatione ad summam debilitatem & confirmatam hecticam perductus post quatuordecim circiter dies aut tres hebdomadas tabidus omnino

moriebatur. — Cujus *ex vesica* post mortem *magnus extrahebatur calculus*, piri figura ac pondere octo unciarum & drachmæ semis. Vesicæ collo pars insedit acuminata.

Ex tentatis experimentis (*) cum urina eorum, qui lixivio isto aut remediis matronæ STEPHENS satis large usi sunt, procul dubio apparet, urinam fieri alcalicam indeque pari modo sanguinis serum, ex quo illa secernebatur. — Hoc profecto est magni ponderis argumentum, quod vim *lithontripticam* & *dissolventem* comprobat remediorum; cum illa in calculis humanis ex corpore desumtis in illisque maceratis indubium edant effectum. — Simul vero existimo, illa nobis caussas suspicionis afferre justas, fore ut effectus longiorem eorum usum consequantur periculosi, in nonnullorum præcipue corporum constitutione teneriore.

Sal volatile alcalinum cum sanguine mox e vena misso, vel potius cum sanguine ipso ex vena profluente commixtum, quo minus concrescat impedire, neque ejus separationem in crassamentum & serum, ut alias fieri solet, permittere, satis notum est; experimentum haud difficile est tentatu, & quilibet istud verum & comprobatum inveniet. Hoc pari ratione sanguis ex cruentis & scorbuto affectis corporibus missus demonstrat, atque ita quoque plurimorum hominum febre putrida petechiali laborantium sanguis mox ab initio morbi emissus.

Omnes corporis humores re vera putrescunt & fiunt alcali forte, atque sanguis putridus amittit

(*) Vid. hac de re tentata *D.* HARTLEY, RUTTY, *D.* MORAND, aliorumque experimenta.

tit suam consistentiam, & paulo post suum colorem, dum mutatur in flavescentem nigricantemque saniem. — In quibusdam gravioribus putridis, petechialibus febribus detractus idem demonstravit phænomenon sanguis, (*) qui mox post ejus detractionem non minus, quam urina recens emissa, vere fœtidus fuit observatus; ut ita vita adhuc superstite augeretur putredo. Corporum febribus pestilentialibus petechialibus mortuorum ingens & cita corruptio hoc simili ratione probant: talem cadaverum faciem (corpse air), prouti appellatur, citius quam in septem vel octo horis vidi, quæ mortuis corporibus consueto more in septem vel octo diebus accidit (**), atque per omnia corporis emissaria effluebat sanies putridissima: — quod, in transitu sit dictum, rationem offert, cur homines talibus febribus mortuos cito sepelire oporteat.

Venenorum varia genera, ut est speciatim *viperarum morsus*, atque variorum aliorum venenatorum animalium valde repentinam cotruptionem & sanguinis dissolutionem excitant, eumque in saniem vertunt flavescentem: sic pestilentiales vapores subito sanguinis destruunt crasin, atque universalem quandam humorum ad gangrænam proclivitatem inducunt. — Quod ex frequentioribus & mortiferis hæmorrhagiis, sudoribus fœtidissimis, vomitu & dejectionibus alvinis atque subsequente generali necrosi evidentius apparet, quæ a præstantissimis autoribus in peste & pestilentia-

 libus

(*) Vid. van der MYE de morbis Bredanis, — MORTON Pyretholog. Prolegom. p. 26.

(**) Vid. Observ. de aëre & morb. epidem. Vol. I. *Martio* 1735.

libus febribus fuerunt observata. (*) — Hæmorrhagiæ speciatim in peste haud raro sunt profusiores & pertinaciores; idque nonnunquam in pestilentialibus petechialibusque febribus annotavi; atque sanguis tunc profluens non, ut alias, concrescebat. (**) — Quæ cuncta sanguinis acrimoniam & dissolutionem indicant.

Variolarum contagium nonnullorum corporum constitutionem simili fere ratione afficere videtur, cum maculas, putredinem, magnasque sanguinis variis ex corporis partibus profusiones, interdum quoque uno eodemque temporis momento producat. — Morbi hujus varia mihi occurrere exempla, ubi intra quatuor aut quinque dies a morbi origine maculæ purpureæ per summam totius corporis cutem in conspectum prodibant & hæmorrhagiæ variis ex partibus profusiores ex utero speciatim, viis uriniferis & naribus prorumpebant; pustulæque prorsus nigræ factæ ichorem cruentum copiosum plorabant; idque accidit sine ullius generis symptomate vehementiore antegresso. — Ante quatuordecim circiter annos puella nobilis R-n, quinque annos nata, tali variolarum genere afficiebatur; quæ vix insigni cum febre, dolore, ægritudine aut alio quodam simili erumpebant, ast maculæ eodem temporis momento valde latæ, lividæ & nigræ apparebant. — Paucæ tantum erant variolæ, quarum variæ circa labia, interiorem malarum partem & linguam admodum nigræ factæ sanguinem large satis profundebant. — Animi deliquio levi sæpius cor-

(*) Conf. in primis DIEMERBROEK, HODGES, & auctores libri, cui inscriptio, Traité de la Peste, fait par Ordre du Roy. Paris 1744. 4to.

(**) Traité de la Peste, Part. I. p. 343.

corripiebatur & mox iterum ad ſuos luſus reverti cupiebat infans. — Tandemque ſanguinem multo floridiorem cum aliquo nigro concretoque per alvum reddebat, atque ſenſim ſenſimque nono a primo morbi impetu die placidam mortem occumbebat.

Triſtem nuperrime hujus generis caſum in juniore quadam fœmina nobili B - y vidi, quæ mox ante variolarum ingreſſum tempeſtate admodum calida, ambulando, ridendo, ſaltando cæterisque ſeipſam defatigaverat. — *Variolarum verarum* multis millibus erat obſita, quibus magna cœrulearum nigrarumque macularum interſperſa erat copia, quæ in ſumma totius ejus corporis cute tertio a primo morbi impetu die erumpebant, ejusque femora & crura apparebant omnino purpurea; ex ejus gingivis & naribus large ſatis manabat ſanguis, nihilo tamen minus eodem tempore magnum catameniorum profluvium ſex dies ſtadio ordinario citius experiebatur. — Die a morbi impetu ſexto moriebatur. — Pectus ejus incredibili pondere ab initio usque ad finem erat oppreſſum, quod maxima anxietas, animi deliquia crebriora, & pulſus celerior, formicans ac debilis comitabatur.

Nunquam ſane non prognoſticon eſt mortiferum, ſi quando maculæ & hæmorrhagiæ in vera variolarum eruptione apparent, & æger raro aut nunquam ad nonum morbi diem usque vitam trahit; cum ſanguis ſine mora in diſſolutionem & putredinem ruat. Rebus ſic ſe habentibus ex mille ægrotis, ſi in primis maculæ valde lividæ, nigræ & copioſæ ſunt, vix unum priſtinam recuperare ſanitatem, ſum perſuaſus. — Quod ſi quid in his deploratis caſibus eſt faciendum, id fieri

debet

debet usu tempestivo & convenienti *acidorum, corticis peruviani*, & alexipharmacorum adstringentium, quæ profecto in febribus petechialibus cum hæmorrhagiis egregium edunt effectum. — *D.* MEAD in elegantissimo suo tractatu de *variolis & morbillis*, (*) cur ab horum remediorum usu in cruentis & petechialibus variolis sperare possimus effectum expectatum, methodique illa adhibendi reddidit rationem.

Igitur hic sanguinis dissoluti status sæpissime in putridis malignis evenit febribus, a contagio frequenter obortis: interdum vero merus est effectus febris homines corripientis sanguine humoribusque acribus repletos, qui casus *scorbuti* est *maximi*. Prius simili quadam ratione ut viperarum venenum vim suam ad sanguinem vertit; posterius in sanguinis globulos agit spicularum salinarum robore, quod nunc per motus febriles & sanguinis effervescentiam multum augetur. Sic tumor inflammatorius in hominibus, quibus bona, blanda, sanaque est constitutio, suppuratione *pus bonum* & *laudabile*, in acrium autem humorum statu vel *gangrœnosam saniem* vel *ichorem cancrosum* exhibet. Quid caloris actio & motus animalis ratione salium in animalium humoribus efficere possit, in illis, qui fame necantur, est perspiciendum: quod si enim sanissimum hominem omni cibo & potu privas, salia continuo magis magisque fiunt acria: donec tandem febris, delirium cæteraque magna eorum irritatione excitentur, quæ subito universali putredine & morte terminantur. — Qua ratione putredo hæc humorum augeatur, in *sana nutrice* cernere poteris; cujus

(*) Cap. III. de variolarum curationibus.

cujus lac horis nonnnullis poſt paſtum præterlapſis album, tenue, dulce & gratum erit; ipſi per ſedecim aut octodecim horas indicas jejunium, & lac obſervabis craſſum, flavum, ſalſum & ingratum: porro illa per aliquot horas diutius abſtineat, & lac fiet obſcurius, flavum, nauſeoſum & quoque fœtidum; atque hæc cuncta eo magis incidunt, ſi fortaſſe febre quadam laborat, ita, ut loco lactis materia quædam proveniat cruenta. — Cum hæc humori maxime aceſcenti & blandiſſimo corporis humani contingant, quid bili, lymphæ cæteriſque contingere poſſe putas?

Vbi æſtus & attritus ſanguinis ſunt valde fortes, ejus putredo mirum in modum ſubito procedit. Hoc ex BOERHAAVII experimento (*) cum cane tentato apparet; cum enim ille calefactam in cameram, qua panes ſaccharini conici exſiccantur apud depuratores ſacchari, eſſet incluſus, tota humorum maſſa paucis minutis ita corrupta fuit, ut intolerabilem ſpargeret fœtorem, & adeo diſſoluta, ut ipſa *ſaliva rubella* & terribili fœtore adeo fieret infeſta, ut vir fortis, ad hoc experimentum adhibitus, animi corriperetur deliquio.

Animalium humores in putredinem & diſſolutionem naturaliter ruunt, niſi impediuntur & corriguntur alimentis acidulis; diæta mere conſtans ex carne, piſcibus, aromatibus & aqua, cito valde inducet febrim putridam. — Panis non ſolum eſt vitæ pabulum, ut nutriens, ſed quoque ut ſuccos alimentorum putreſcentes per ejus qualitatem acidulam corrigens. — Hiſpani & Galli hic captivi immoderatam & inconſuetam carnium quan-

(*) Vid. BOERHAAVII Chemia. Tom. I. Cap. de igne Experiment. XX. Coroll. 16.

quantitatem edendo tali periculosa correpti sunt febri, ut ista morti traderentur plurimi. — Illius autem tam fuerunt avidi, ut carnis bolum quasi ore adhuc tenentes sæpius perirent.

Sed hæc de acrimoniæ alcalinæ generatione in sanguine sufficiant: quod supra proposui, nunc addam; scilicet quibusdam in casibus id apparere videtur, ut salia animalium alcalina tam ratione globulorum sanguinis, quam minimorum vasculorum ipsa vita adhuc superstite reddantur volatilia, corrodentia & destruentia. — Itaque, quando olea animalia insigniter exacerbantur & rancida fiunt, tunc sese cum salibus istis uniunt & valde destruentem dissolventemque efficiunt saponem, ad bilis putridæ naturam accedentem, qui cuncta corrodit & dissolvit vitæ principia.

Quemadmodum autem ex altera parte acris sanguinis status cum nimis adstrictis rigidis fibris & *lentore inflammatorio* conjunctus esse potest; sic ex altera eum *tenuioris dissoluti sanguinis status* & *debiles laxæ fibræ* comitari solent.

Fingamus pro acrimonia contagium, (nam illud simili modo agit, & incidit, ut talem se præstet,) atque nos hæc in variolis exemplis satis accommodatis invenimus comprobata: ubi morbum viscidus valde sanguinis status, febris inflammatoria summa, vehementiores dolores acuti, symptomata peripneumonica, phrenitis similiaque comitantur: interdum e contrario is observatur simul cum tenui dissoluto sanguine, cum lente repente, vel debili & celere pulsu, cum symptomatibus nervosis, tenui cruda urina, variis illisque profusis hæmorrhagiis, parvo aut nullo dolore, tumore, ægritudine aut alio simili. In priori casu febris nimium exacerbatur & ægrotum

tum consumit; in posteriore non sufficit febris, ut plenarie expellat & maturet pustulas, sed illæ sessiles crudæ & minus coctæ relinquuntur; unde tandem tota sanguinis massa in putridum corrodentem ichorem aut saniem ruit gangrænosam.

Alia ratione hanc rem consideremus. — Homines, quorum sanguis tenuior & acrior erat, febribus *pulmonaribus* vel pleuroperipneumonicis, quæ magna cum inflammationis gradu erant conjunctæ, affectos aliquoties vidi. — Hoc sæpius navigantibus scorbuto affectis contingit.

Annis 1740 & 1745. ingens plebis copia afficiebatur horrore, quem calor magnus, febris, spirandi difficultas, tussis pertinax laboriosa, dolor pectoris, dorsi, laterum atque haud raro capitis & temporum acutus lancinans excipiebat. His sæpius erat pulsus velox, durus & quasi, ut ita loquar, *concentratus*; spiritus ore emittebatur fervidus & infestus, atque materia exscreata interdum erat tenuis crudaque, & interdum colore croci luteo; sed multo frequentius exspuebatur tenuis, liquida, cruenta materia, haud raro valde fœtida & nonnunquam ita acris, ut magnam raucitatem, asperæ arteriæ pectorisque ægritudinem sæpeque harum partium excoriationem efficeret. Quorum sanguis e venis missus aut colorem obscure lividum monstrabat, pellicula tenui plumbi vel viridi coloris obtegebatur, aut interdum (prima speciatim in ejus detractione) omnino erat floridus, attamen illo frigefacto fluidioris laxiorisque consistentiæ; quod singulare phænomenon sæpius admirabantur chirurgi vel pharmacopœi, qui symptomata perpendentes prorsus aliud expectabant phænomenon. Nihilo tamen minus nonnullorum hac febre affectorum detractus sanguis

guis corio satis crasso atque tenaci obtegebatur, non, ut alias consueto more in pleuriticorum aut pleuroperipneumonicorum sanguine fieri solet, albescente flavo, sed colore ad illum *onychis* accedente, aut illo gelatina *ribesiorum rubrorum* paulo dilutiori. — Quem corii in sanguine colorem mali esse omnis, constanter observavi: idque ut puto eam ob rationem, quoniam illud non minus magnam viscidatatem, quam quoque ingentem acris salis in sanguine quantitatem indicat, quod ejus globulos diffringit & in statum putridum dissolventem conjicit: diffractis enim a globulis glutine inflammatorio involutis hoc evenire videtur phaenomenon. Quodsi salis volatilis alcalini quid cum sanguine hominis pleuritide summa affecti commiscetur, dum is ex vena effluat, pars crassamenti superior non parum cum eo conveniet, quod mox de sanguine retuli: atque id porro notatu est dignum, talis sanguinis serum saepius habere *colorem sanguineum*, talem fere, qualem vinum burgundicum; & hoc profecto sero sanguinis alterius generis contingit, licet illud interdum tantum colorem obscure luteum ostendat. In urina plerumque profundi admodum & obscurioris nonnunquam coloris lividum quid plumbi colore tinctum subsidebat, illaque parca in quantitate generatim reddebatur. Levis, inaequalis & partialis sudor speciatim circa faciem & caput erumpebat, quamquam ille interdum instante mortis tempore profusus valde & colliquativus erat. Maculae lividae aut nigrae frequenter circa morbi statum apparebant, atque existimo, has raro aut nunquam fallaces esse mortis nuncios. Aphthae nigrae & castanei coloris versus finem erumpentes non melioris erant praesagii. Interdum vero urens, pruriens totius corporis exan-

exanthema febrim finiebat; atque interdum illa puſtularum copioſarum fœdarum & exulceratarum eruptione in nucha, humeris, & brachiis, in primis autem circa nares & labia terminabantur.

Sed de hoc genere febris peripneumonicæ & de methodo ei medendi infra pluribus agam. — In præſens tantum admoneam, eodem tempore, quo hæc peripneumonia maligna, ſi ita nominare licet, *Plymuthi* atque in ejus vicinia graſſabatur, pleuritidem, peripneumoniam & pleuropneumoniam ubique fuiſſe epidemicas & quidem in genere indolis vere inflammatoriæ, quæ ventis frigidis & ſiccis aquilone & favonio per longum tempus ſpirantibus excitabantur. — In his ſanguis admodum denſus & glutinoſus plerumque corio craſſiore albo aut flaveſcente obtegebatur; atque ægrotus commode & cum levamine detractionem ſanguinis ad quadraginta & plures interdum uncias perferebat: cum tamen ſanguis in *febre pulmonica maligna ita eſſet, ut ſupra propoſui;* &, ſi is inſigni cruſta obtegebatur, *ſupra memoratum monſtraret phænomenon;* atque ægroti poſt primam vel ſecundam ſanguinis detractionem mirum in modum debilitarentur; idque ſane nonnunquam maxima cum cura mea atque ſollicitudine; cum tamen pulſus durus, magnum pectus opprimens pondus, laterum dolor pungens & pertinax tuſſis tantum mihi valere viderentur, ut illam ſuaderem. — Porro licet illud, quod hi exſcreabant, ſatis largum, crudum, tenue, vel, quod crebrius fieri ſolebat, ſaniei cruentæ ſimile eſſet, nullo tamen modo levabantur, cum e contrario, ſi large & libere exſpuebant, levamine afficerentur maximo.

Porro vero notatu mihi eſſe videtur dignum, *uno eodemque horum binorum morborum tempore, con-*

tagiosam, putridam, petechialem febrem in & circa hanc urbem admodum fuisse communem, in primis vero illa nautæ, captivi & illi, qui cum istis versabantur, afficiebantur; atque huic hominum generi solenne erat, ut *febris maligna pulmonica* inter illos sæviret. — Ita ut peripneumonia consueta inflammatoria cum febre petechiali contagiosa videretur esse conjuncta: cum sanguis *effluviis contagiosis* tali ratione, ut *salibus acribus* afficeretur, ejusque perturbaretur crasis. — Nos frequenter peripneumonias hujus generis ab acri humorum statu illorum, qui illis affecti sunt, dependentes invenire, verissimum est.

Nunc occurrunt febres, quæ lentorem inflammatorium cum majori acrimoniæ gradu conjunctum aut cum aliquo effluviorum venenatorum dissolventium genere mixtum habent. — Sæpius vero aliæ inveniuntur, in quibus summa humorum acrimonia simul cum laxo nimis vasorum statu & leviter nimis cohærentibus sanguinis globulis adest: quod haud raro in febribus petechialibus, illis in primis fieri solet, quas comitantur hæmorrhagiæ.

Hic autem historiam talis referre, sit licitum, quam severissimam fuisse existimo, quam unquam homo morbo supervivens pertulit: — idque eo magis, cum speciatim methodum huic medendi proponam, quam non hoc in casu solum, sed quoque in variis aliis, natura quidem sed non gradu similibus fuisse utilissimam, sum expertus; & quam unicam illis convenientem esse, quantumvis a consueta curandi ratione differre videtur, mihi persuasum est.

Oppidi cujusdam vicini egregius chirurgus gracilis & tenera admodum corporis constitutione,

tione, ſed negotiis & exercitationibus conſtanter agitatus, febribusque ſæpius & rheumatiſmis ſcorbuticis affectus, ob refrigerium cæteraque menſe Octobri anni 1741. lentæ febris quodam genere cum levi rigore, crebriore caloris rubore, pulſu celeri & debili, virium & appetitus defectu, magno pectoris pondere, & quadam ſpiritus trahendi difficultate corripiebatur. — Nihilo minus per quatuor vel quinque dies poſt hunc impetum in negotiis ſuis fungendis, equo vehendo, ſeque ipſum defatigando pergebat. Viri cujusdam nobilis in domo, ubi ægrotus meus commorabatur, ipſum inveniebam; &, cum ego illum, ut ſupra memoravi, deprehenderem, ut ſui ipſius tempeſtivam & juſtam haberet curam, ſerio admonebam. — Duabus diebus poſt, cum virum quendam nobilem in vicinia viſitaret, ſubito animi deliquio inſigni correptas ſella decidit: ipſum erigentes varias lividas & violacei coloris maculas in brachiis colloque ejus obſervabant. Non ſine maxima difficultate transferebatur domum, licet enim tantum duo aut tria diſtaret milliaria, in itinere tamen crebrius animo delinquebatur. — Omni temporis momento morbus augebatur, languor cum dolore aderat ſummus, præcordia ejus opprimebantur maxime & in perpetuum ſuſpirabat; — ejus ſpiritus nunc intolerabiliter olebat, & ex gingivis materia cruenta fœtida continuo effluebat, atque macularum lividarum, violacearum & nigrarum in ſumma cute non tantum ejus corporis & trunci ſed & femorum apparebant multa millia.

Sanguis ex brachio ad duodecim circiter uncias ipſi detrahebatur, aſt hoc nullum afferebat levamen; pectoris oppreſſio, ſuſpiria, animi de-

liquia & anxietas tam male quam antea pergebant, quid? quod multum increscebant; — violens itaque hæmorrhagia ex ejus naribus prorumpebat, cumque hæc ex utrisque orificiis continuaret, iterum sanguis ad decem circiter uncias duodecim horis post primam detractionem emittebatur; — neque hoc ipsi ullum afferebat solatium, sed ejus debilitatem insigniter augebat, & anxietas, irrequies & oppressio, ut alias, sine ullo etiam somno continuabant. Nunc non solum ex ejus gingivis & naribus profluebat sanguis, sed tussi quoque eum rejiciebat. — Sanguinis quidem profluvium ex naribus aliquo modo cessabat, sed mirum in modum ex ejus gingivis augebatur. Simili nunc, licet lento modo ex ejus altera oculorum caruncula guttatim profluebat, & pustulæ quædam linguæ ac partis interioris labiorum disruptæ copiosam, cruentam tenuemque materiam emittebant.

Hæmorrhagia aliquo modo cohibita, dysenteria cruenta, cum severis excitabatur torminibus, & æger ingenti animi deliquio semperque irrequietus magna afficiebatur febre: ejus pulsus per sex aut septem intervalla intermittebat & tunc iterum agitabatur celerrime; simili modo perpetuo movebatur tremore & subsultu. — Per omne hoc temporis spatium ex una vel altera parte continuabat hæmorrhagia & alio loco cohibita in alio mox erumpebat; ita ut ejus urina admodum obscura, immo fere nigra, sanguine nunc tincta esse videretur. Mox post alteram sanguinis detractionem ego vocatus ad eum currebam. — Ratione descripta istum incredibili anxietate oppressum, attamen a deliriis liberum inveniebam, licet varias per dies & noctes ne ullo quidem somno esset refectus: lingua ejus tota erat nigra

&

& spiritum adeo intolerabiliter fœtentem emittebat, ut quoque spatio satis remoto valde molestus esset; atque ejus dejectiones adeo terribilem fœtorem nauseosum spargebant, ut ipsa ejus ministra, quæ illas removere volebat, vomitu & animi deliquio afficeretur.

Sanguinis nullam (neque etiam primum) emissam partem in crassamentum & serum, uti alias fieri solet, fuisse separatam, reperiebam, licet plures per horas in quiete esset relictus primum emissus sanguis; sed semi quasi concretus colorem in superficie retinebat lividum cœrulescentem: — levissimo attactu dividebatur facillime, & purulentæ saniei, quæ simul pulverem in fundo fuliginosum offerebat, quam sanguini erat similior. Sanguinis hæc profluvia in primis ex lingua, labiis & gingivis cum perpetuo tenuis cruenti ichoris stillicidio ex naribus semper pergebant; ita, ut æger a tremore tendinumque subsultu, nunquam cessantibus, atque perpetuo fere animi deliquio summe debilitaretur.

Quid in tam tristi casu erat agendum? num ipsi calida alexipharmaca, volatilia, cardiaca & vesicatoria profuissent, prouti nonnulli ejus summam debilitatem, animi deliquia, pectoris oppressionem, tremores cæteraque considerantes, putare potuissent? sed nonne hæc fuissent deleteria certissima? nonne illa ipsum certissime occidissent? cum ista acrimoniæ stimulanti addita febrim adauxissent atque crasin sanguinis, jam fere prorsus dissoluti & in *cruoris putridi* genus redacti, magis destruxissent.

Ego vero hæc perpendens atque inſignem corticis peruviani utilitatem (*) in avertendo & cohibendo gangrænæ progreſſu ex repetitis experimentis ſæpius cognoſcens, poſt parvam rhabarbari quantitatem præmiſſam, illum parva in doſi cum vitrioli elixirio frequentius ægroto exhibui. — Præter ea cinnamomi aquam cum roſarum tinctura ſatis acidam redditam, atque ita quoque decoctum ex corticibus aurantiorum Hiſpanienſium, roſis rubris, cinnamomo, admiſta pauca terra Japonica (ut vocatur) paratum ac bene acidulatum bibebat: vinum clarificatum (*Claret*) & Portugalenſe rubrum cum parte aquæ dimidia grati ſaporis cauſa hauriebat. Cum cortex ipſi bene conveniret, ejus uſu pergebam & quantitatem ejus auctam aliqua cum parte confectionis FRACASTORII ſine melle dabam, ut fluxum dyſentericum cohiberem; — nihilo tamen minus parvam interdum rhabarbari doſin interponebam, ut cruentam, bilioſam aut ſanioſam materiem in inteſtinis fortaſſe hærentem vel ad illa affluentem, removerem. Tempore intermedio ut ipſum oryza, panatella *ſagu atque gelatina* cornu cervi bene acidulata & pane toſto ac in vino clarificato vel vino rubro Portugalenſi macerato crebrius reficerent, jubebam. Atque, ut fomenta ex aromatibus & adſtringentibus parata ac in vino rubro cocta toti abdomini frequenter applicarentur, imperabam.

Hac methodo indeſinenter continuata, miſer iſte ægrotus, Deo juvante, ex ſtatu univerſalis quaſi putredinis ereptus optime reſtituebatur: præter

(*) Siquidem corticem olim cum ſucceſſu in febribus petechialibus malignis anni 1735. exhibui. Vid. Obſervat. *de aëre & morbis epidemicis* menſe *Majo.*

præter id, quod per inſigne temporis ſpatium poſt febrim prorſus abactam gravior aliqua ſupereſſet debilitas; & tunc quoque, cum ambulare valeret, leviſſima data occaſione ex ejus naribus hæmorrhagiæ redirent, ejus gingivæ ſanguinem leniſſima frictione funderent, ejusque ſpiritus diu ſatis eſſet infeſtus. — Corticis autem peruviani, elixirii vitrioli cæterorumque uſu continuato cuncta hæc prorſus ceſſabant: — attamen femora & pedes multo diutius tumore afficiebantur inſigniore, atque caro ejus per totum corpus adeo mollis, tenera & irritabilis remanebat, ut attactum vix ferre poſſet leviſſimum. — Purgantia rhabarbarina, lenia ſtomachica chalybeata, elixirium vitrioli, aquæ pyrmontanæ cum convenientibus diureticis & moderatus corporis motus tandem omnia iſta removebant ſymptomata; atque duobus aut tribus circiter menſibus bonum ſanitatis recuperabat ſtatum, quo adhuc gaudet.

Aeſtate atque autumno anni 1745. variæ tales cum hæmorrhagiis conjunctæ mihi occurrebant febres petechiales; nobilis ſpeciatim femina ex oppido *Antony* prope Plymuthum tali febre cum iisdem fere, in caſu antecedente recenſitis, quamquam non adeo vehementibus ſymptomatibus afficiebatur. — Poſt profuſiorem ex naribus hæmorrhagiam ea immenſo ex utero profluvio laborabat; licet ejus tempus haud inſtaret, ex gingivis quoque ſanguis erumpebat, tandemque dyſenteria accedebat cruenta: Ante ſanguinis ex naribus eruptionem dura affligebatur phrenitide & inſigni macularum purpurearum nigrarumque numero ſumma totius corporis cutis erat obtecta, quarum nonnullæ nummi argentei ad minimum erant magnitudine. — Methodo medendi

antea propoſita eam accuratiſſime tractabam, eaque reſtituebatur feliciter, licet poſtea ejus crura inſigniter tumida eſſent & per longum temporis ſpatium quædam remaneret debilitas. — Antea, quam ægrotam videbam, bis detrahebatur ſanguis; — primum emiſſum non perſpexi; hunc vero admodum floridum atque divitem (*rich*, ut nominabatur) ſed tenuiorem fuiſſe, parumque ſeri rubicundi exhibuiſſe, mihi retulit ægrotæ chirurgus, *Dominus* FREKE: ſecundum emiſſum perſpexi, qui colorem monſtrabat obſcure nigrum & tenuiore, tenera atque virideſcente obtegebatur pellicula. — Ejus urina per totum fere febris tempus vino albo aut potius vino pomaceo erat ſimilis, quæ diutius aëri expoſita nigro tingebatur colore; nihilominus tandem ſubſidebat farinacea quædam & obſcurioris coloris materia.

Hujus generis plerumque eſt febris gangrænam comitans, cum ſanguinem corrumpat eumque diſſolvat; ſaniei materia ex parte gangræna affecta, reſorpta & ad ſanguinis maſſam delata, univerſos humores in gangrænam pronos reddit, ſanosque ſanguinis globulos rubros diſſolvit; inde maculæ, hæmorrhagiæ, linguæ nigræ, deliria, cæteraque ſuperveniunt. Febrim acutam, delirium, ingentem ſitim, odoremque ſpiritus fœdum comitari gangrænam, egregie obſervavit CELSUS (*); quæ cuncta corruptionis ſanguinis ſummæque acrimoniæ ſunt ſigna. — Exempli loco unicum tantum referam caſum, quem omnino ſingularem varias ob rationes exiſtimo.

Virgo Eliſapeth S - th ex pago *St. Germains Cornubiæ* annos circiter viginti quinque nata, cui erat

(*) Lib. V. Cap. XXVI. §. 31.

erat constitutio tenera & malus corporis habitus, atque cui nunquam ordinaria profluebant catamenia, diebus ultimis mensis Majii anni 1742. dolore quodam pedis dextri prope digitos & totius cruris torpore afficiebatur; qui cum de hora in horam increfceret, *Dom.* DYER chirurgus *Looensis* egregius advocatus, partem dolentem vini spiritu fricabat camphorato & quædam nervina & cardiaca ipsi exhibebat remedia. — Cum vero hæc nihil efficerent, ex decocto calido aromatico ita parabat fomenta, ut ejus residuum cum spiritibus, theriaca cæterisque cruri & pedi applicaret; nihilominus partes subito discolores & frigidæ factæ omni carebant sensu. — Ego accedens, ut profundius concidantur partes, jubebam, quo facto nullus emanabat sanguis; paucæ tantum sanguinis prorsus nigri sparsim & lente quidem pisi magnitudine propullulabant guttulæ; — cutis & caro femori ante aliquot dies jam abscisso erant similes, licet hæc ante meridiem quarti a primo morbi impetu diei agerentur. — Vesicæ apparebant nullæ, neque postea ullus ex parte concisa emittebatur fœtor, pus vel sanies. — Corticem mox præscribebam peruvianum cum elixirio vitrioli, confectione *Ralegh* & calido acidulo julapio, quod libere sumebat, cum illa valde esset debilis. — Post meridiem femur ejus dextrum & pudenda violentus afficiebat dolor, atque mox febris, severa tormina & profluvium cruentum excitabantur, quæ subito ipsi cum perpetuo animi deliquio & vitæ discrimine debilitatem afferebant summam.

Nocte secuta valde delirabat ægrota, lingua ejus fiebat nigra & balbutiens, pulsus cum perpetua tendinum contractione & tremore perceler & debilis intremiscebat. — Itaque cum cor-

tex non tam convenire quam potius nocere videretur, ipsi tincturam corticis concentratam cum decocto FRACASTORII, elixirio vitrioli cæterisque exhibebam, quæ effectum edebant multo meliorem.

In tristi harum rerum statu per tres aut quatuor dies remanebat, quilibet adstantium qualibet hora ejus mortem timebat; interea non serpebat neque unquam supra genu apparebat sphacelus; licet vehementior, totum femur afficiens, dolor in ipso præcipue ejus periosteo sedem suam habere videretur. — Tandem linea quædam obscure livida circuli in modum in crure mox infra genu apparens, locum notabat, ubi natura mortuas a vivis partibus separare moliebatur. Hæc separationis nota quolibet die magis magisque in conspectum prodibat, & ad eam promovendam omnibus propriis remediis utebatur chirurgus: quæcunque enim rationes, ut membrum abscinderetur, adessent, neque tamen ægrota, neque ejus amici illud permittere volebant. — In deplorato tali statu, (cum mortua cruris pars a sana quotidie putredine separaretur) usque ad diem decimum quartum mensis Julii remanebat ista misera, quo escharam disruptam & separationem in genu articulo fere perfectam inveniens chirurgus, a sano femore in ipso articulo nullo fere cum dolore, absque ægrotæ consensu & fere ejus sensu crus abscindebat mortuum. — Quo facto quotidie convalescens diæta & remediis convenientibus in statum sanitatis tolerabilem brevi tempore restituebatur ægrota.

CAPUT

CAPUT VI.

De differentia inter lentam nervoſam & putridam malignam febrem.

Huic febrium conſiderationi finem imponere non poſſum, quin magnæ illius differentiæ inter *putridam malignam* & *lentam nervoſam febrem* faciam mentionem; defectum enim hujus diſtinctionis in curatione ſæpius maximis erroribus anſam præbuiſſe, certiſſime perſuaſum habeo, cum illæ quodam reſpectu inter ſe convenire videantur, licet natura ſua inter ſe vere differant. — Idque nunc eo lubentius ſuſcipio, cum illam differentiam non tantum, quantum ſufficiat, in diſſertatione mea *de febribus lentis & nervoſis*, (*) annotaverim. — Neque ego ullum auctorem, præter *D.* LANGRISH, in libro quem inſcripſit, *Modern Theory & Practice*, qui illud verbis effeciſſet expreſſis, novi.

Putridis malignis in febribus & petechialibus *ſanguinem*, *proprie ſic appellatum*, affici, ex illis, quæ ſupra ſunt propoſita, ſatis evidenter apparere, exiſtimo; cum e contrario febres lentæ & nervoſæ ſedem ſuam præcipuam in *humoribus lymphaticis & nerveis* habere videantur. Humorum corruptio atque ſanguinis diſſolutio in illis ſummo in gradu obſervantur; ſed lentæ & nervoſæ febres in longum temporis ſpatium trahuntur, idque ſine ullis ſignis putredinis inſignioribus.

Porro

(*) Vid. Tom. I. p. 163.

Porro binæ hæ inter ſe differentes febrium ſpecies arte, ut ita loquar, per duo valde differentia diætæ, regiminis, cæterorumque genera excitari poſſunt, ſæpiusque illis ipſis re vera producuntur. Calida, acria, ſalina, volatilia & aromatica alimenta & medicamenta, aër admodum æſtuans cæteraque producere poſſunt putridam malignam: — E contrario frigidæ, aquoſæ, glutinoſæ, mucilaginoſæ res, ut cucumeres, melones, crudi fatui fructus, vappidi liquores, frigidus & nebuloſus aër, cæteraque lentas & nervoſas excitant febres.

Quod ſi fingere licitum eſſet, utrasque a contagio excitari, (quod plerumque fieri ſolet in febribus peſtilentialibus atque petechialibus & nonnunquam etiam ita in lentis & nervoſis fieri poteſt febribus,) actionem *effluviorum morbidorum* in illis compararem cum actione veneni viperarum, quod mox globulorum ſanguinis compagem afficit & deſtruit, atque valde ſubitaneam affert corruptionem. — Sed in his compararem cum canis rabidi *veneno*, quod lento tantum modo agit & præcipue *lympham* & *fluidum nerveum* afficere videtur, neque manifeſta putredinis ſigna, ad minimum non prius, quam in ipſo tragœdiæ fine, prodit.

Igitur cum binæ hæ febres origine ſua admodum differant, inde, quin earum effectus tantum in differentibus cognoſcantur ſymptomatibus, & valde differentem medendi methodum requirant, aliter fieri nequit. — Nihilominus alteram cum altera miſceri poſſe ſæpiusque vere eſſe mixtam, pro certo habeo; ſcilicet, ſanguinis valde acris ſtatum cum valde debili & relaxato vaſorum ſyſtemate

ſtemate convenire poſſe, & hoc ſeſe non tanta cum violentia prodere, quam ſi vis movens & vaſa ipſa fortiora atque magis elaſtica ac ad morbidorum acrium ſalium ſtimulum cæteraque ſuſcipienda ſint proniora, ideoque magis lente progredi, reor, licet pari ratione ſit mortiferum. — Febris ſubſequentis indolem, ubi cauſa morbi proxima eſt contagium, procul dubio quam maxime mutant differens fibrarum ſtatus præcedens & naturæ robur. — Ex harum febrium deſcriptione accuratiore multo clarius earum apparebit indoles & differentia.

CAPVT

CAPVT VII.

De febribus lentis & nervosis.

A febris lentæ & nervosæ incipio descriptione, quæ accuratissime desumta est a plurimis, qui hujus insidiosi & periculosi hostis fuerunt victimæ. Aegrotus in principio aliquo modo fit piger, & levem persentiscit horrorem ac tremorem cum errante repentino calore & universalis languoris specie, simili illi, quæ post magnam sentitur defatigationem: hæc semper comitantur tarditas aut abjectio animi, & major vel minor capitis gravedo, dolor aut vertigo; quæ subito sequitur nausea & omnium rerum tædium sine insigni aliquo siti, haud raro vero cum vomendi conatibus, licet præter phlegma insipidum parum rejiciatur.

Etsi autem remissionis intervalla interdum per aliquot horas intercedunt, majori tamen cum vehementia, in primis versus noctem recurrunt symptomata: caput majori pondere vel vertigine afficitur, calor increscit, pulsus fit celerior ast debilis cum spiritus trahendi difficultate. — Capitis partem posteriorem sæpius afficit torpor vel dolor obtusus & frigoris sensus, atque haud raro in vertice ad suturæ coronariæ longitudinem sentitur gravis dolor; hunc illumque in capitis parte posteriore generatim comitantur febres nervosæ illosque plerumque excipit quoddam delirium.

Quo in rerum statu sæpius per quinque aut sex dies cum languida, pallida & tristi facie permanet

manet ægrotus, qui non adeo ægrotare videtur, neque tamen valet; inquietus & anxius eſt, ac licet nonnunquam admodum ſomnolentus & languidus ſit, omni tamen plerumque deſtituitur ſomno; quamquam vero adſtantibus re vera dormire videtur, prorſus tamen hoc non ſentit ſeque ita agere negat.

Pulſus per omne hoc temporis ſpatium eſt celer, debilis & inæqualis, nonnunquam formicans, nonnunquam per nonnulla minuta lentus, immo intermittens; atque tunc cum repentino oris rubore ſtatim fit celerior, ac hunc fortaſſe mox excipit mirum in modum quietus & æqualis; & ita hæc variant. — Calor & horror quoque ſunt incerti & inæquales, interdum genæ rubent, dum nares & aures frigent ac pars capitis anterior eodem tempore ſudore madet frigido. — Quid? quod ſæpiſſime fieri ſolet, ut inſignis oris rubor & calor obſervetur, quum partes frigeant extremæ.

Vrina plerumque eſt pallida & limpida, ſæpius vino ad colorem vel cereviſiæ ſecundariæ ſimilis, ex qua vel nihil vel parum ſubſidet, vel id, quod ſubſidet, eſt quædam materia lævis, furfuri ſimilis, inæqualiter diſperſa. — Lingua in principio raro aut nunquam ſicca vel diſcolor, interdum vero tenui albicante muco eſt obtecta; — tandem ea quidem ſœpius arida, rubra, & fiſſa aut corticis malorum aurantiorum colore apparet; hoc autem plerumque in ipſo morbi ſtatu aut ejus fine fieri ſolet; quam arida vero lingua & oris labia eſſe videntur, nihilo ſecius æger vix unquam de ſiti, etſi interdum de linguæ calore, conqueritur.

Circa

Circa ſeptimum aut octavum diem vertigo, dolor aut gravedo capitis magis increſcunt cum perpetuo ſuſurro aut aurium tinnitu, qui ægrotum valde turbat & haud raro delirium excitat. Præcordiorum pondus, anxietas, languor magis urgent, ita, ut ægroti vero animi afficiantur deliquio; quando ſe in primis erigere tentant, ſudor frigidus ſubito in fronte & manuum dorſo erumpit, (quanquam eodem tempore genæ palmæque manuum nimio æſtu ardent) & ſubito iterum diſparet. — Quod ſi nunc urina redditur pallidior & limpidior, ſimul cum tremore univerſali & tendinum ſubſultu certiſſime expectari poteſt delirium; delirium hoc raro eſt violentum, ſed quaſi mentis actionumque videtur eſſe confuſio, cum perpetuo ſibi ipſis obmurmurent & inter verba deſipiant: nonnunquam tantum expergiſcunt perturbati & confuſi, & ſubito ſui ſunt memores, ſed mox in obmurmurationem & ſomniculoſum iterum recidunt ſtatum.

Lingua ſæpius in morbi ſtatu, ſpeciatim pars ejus media fit admodum arida luteo cum margine in utroque latere, atque ſi æger eam ex ore emittere tentat, valde tremit. — Si quando lingua eo tempore fit humidior & ſputum accedit copioſius, ſignum ſemper eſt optimum. — Aſt ubi deglutiendi difficultas, perpetui ructus vel pectoris ſupervenit conſtrictio, ſymptoma eſt valde periculoſum, ſi præcipue hæc comitatur ſingultus.

Circa nonum, decimum aut undecimum diem uno impetu ſæpius profuſus erumpit ſudor, isque in partibus corporis extremis plerumque frigidus & viſcidus: dejectiones alvinæ tenuiores ſæpius eliminantur; utraque vero generatim ſunt colliquativa & valde debilitant. — Nihilominus cutis calida

calida & humida in genere eſt ſalutaris atque diarrhœa moderata ſæpius delirium & ad coma proclivitatem tollit.

Nunc cito decreſcit natura, partes corporis extremæ fiunt frigidæ, ungues pallidi vel lividi, pulſus arteriarum magis obtremiſcit, & ſub digitis repit, quam illos ferit, cum impulſus adeo debiles ſint & celeres, ut vix diſtingui queant: licet interdum mirum in modum lentus repat & ſæpiſſime intermittat. Aegrotus omnibus ſenſibus orbatus fit ſtupidus, acutiſſimo clamore & clariſſimo lumine vix afficitur, licet in principio horum impreſſio ipſum mire excitaret. Delirium nunc profundiore finitur comate, a quo ſubito oritur ſomnus æternus. — Alvi dejectiones, urina & lacrymæ invite profluentes citam denunciant diſſolutionem, prouti inſignis tremor & ſubſultus ſunt præſagia univerſalis convulſionis, quæ uno impetu vitæ disrumpit filum. — Hoc vel illo modo ægroti e vivis tolluntur, poſtquam per quatuordecim, quindecim aut ſedecim dies, immo interdum multo diutius oblanguerunt.

Sub morbi finem ſurdi & ſtupidi fiunt omnes ægroti (nonnulli ſumme ſurdi), licet in principio nimis eſſent irritabiles, ita ut leniſſimus ſonus & lucis radius eos valde afficeret. — Quidam præ timore nimio mortem accelerare videntur, ubi ſub initium parum apparebat periculi; immo quidam ſomnum capere vix audent ob vanum timorem, ne in æternum prolabantur; & quidam ob ingentem perturbationem, anxietatem atque confuſionem, quibus in ſomno vel experrecti irritantur. — Vbi cum aurium abſceſſu finitur ſurditas, bonum generatim eſt ſymptoma; & tale quoque obſervatur,

tur, quando parotis ſuppurat, aut puſtulæ multæ circa labia & nares erumpunt.

Febrium lentarum & nervoſarum maximis pluriſque ſymptomatibus ſtipatarum hæc (tædioſa quidem, ſed ſatis accurata) eſt deſcriptio; qua ſymptomata eo ordine, quo naturaliter accedere ſolent, retuli; — atque hoc ſemper in quolibet morbo deſcribendo obſervandum eſſe, exiſtimo. — Plerumque fieri ſolet, ut homines nervis debilibus, habitu corporis laxo, & ſanguine tenui ea afficiantur; ſic quoque illi, qui magnas pertulerunt evacuationes, diuturna ſpirituum diſpendia, immoderatas vigilias, ſtudia, defatigationes & ſimilia; non minus illi, qui pluribus crudis inſalubribus alimentis & vappidis impuris uſi ſunt potulentis, vel qui diu in craſſo putrido aëre fuere retenti; quorum denique vigor conſtitutionis ſalivatione, crebrioribus purgationibus, venere immoderata cæteriſque fuit diminutus. — Itaque manifeſtum eſſe reor, hunc morbum a ſolidorum ſtatu nimis relaxato, a ſanguine macro tenui, & *a lentore* & *depravatione* (vapidity) *humorum lymphaticorum nervoſorumque* ortum trahere: — cui medendi vera hæc eſſe videtur methodus, quæ demulcentibus, ſtimulantibus, attenuantibus & convenientibus cardiacis, roborante diæta & remediis perficitur. — Ipſius morbi naturam methodum medendi demonſtrare optimam, loco quodam annotavit HIPPOCRATES.

Itaque in methodo has febres curandi tradenda nunc ponamus operam.

Aliud quoddam magni HIPPOCRATIS erat effatum, eum, qui morbi naturam cognoſcit, haud

haud quoque medendi ignorare methodum. (*) — Quemlibet ad minimum medicum decet, ut antea ægroti constitutionem & morbi indolem bene consideret, quam ipsi remedia præscribat; nam *æstimatio causæ*, ut CELSUS egregie ait, *sæpe morbum solvit.* (**) — Atque hoc nullo in casu magis opus est, quam in febribus, in quibus tempus breve & experimenta sunt periculosa: ubi morbus non magna cum violentia irruit, ibi paululum expectare & naturæ motus observare, quam nimis præcipitem esse, præstat. — Raro vero fieri solet, ut medici mox ab initio febrium lentarum vocentur; eæ profecto jam antea nimium sunt progressæ, quam isti consuluntur.

Ex hac febrium lentarum & nervosarum historia satis manifestum esse reor, insignes evacuationes (speciatim sanguinis detractionem) hominibus præcipue haud convenire, quibus naturaliter est debilis laxaque constitutio, cui tamen plerique sunt obnoxii. — Consuetam aliquam purgationem in febris hujus principio minus considerate datam mox mirum languorem, syncopen & magnam aliorum malorum symptomatum excepisse seriem, vidi: nihilo minus nonnunquam, etiam in principio necesse esse potest, ut primæ viæ leni vomitorio, rhabarbaro, manna cæterisque purgentur: quod si vero drastica exhibetis, fore ut istud vester ægrotus abominetur, vosque doleatis, credatis. — Et hic non possum, quin admoneam, lene vomitorium minore naturæ cum perturbatione dari posse, quam purgans consuetum, & id sane est salutare, immo necessarium,

 ubi

(*) Libr. de arte sub finem.

(**) In Præfat. sub finem.

ubi nauſea, repletio & vitium ventriculi urgent; quod ſæpius in febris hujus impetu incidit: — Clyſmata ex lacte, ſaccharo & ſale compoſita optimo cum ſucceſſu & ſecuritate, ſi natura in alvo deponenda deficit, immittuntur.

His in febribus profecto admodum conveniunt temperantia, cardiaca, diaphoretica remedia; & bene ordinata nutriens ac diluens diæta eſt neceſſaria: hæc ſola prudenter ordinata multum juvabit curationem, in primis ſi iuſto tempore bene applicatis ſuccurramus veſicatoriis, curamque debitam adhibeamus, ut, quantum fieri poteſt, ægrotus tam ratione corporis quam mentis ſervetur quietus. Iſtud vero annotandum eſt, omnia fortiora opiata plerumque valde eſſe perniciosa, licet ea poſtulare videantur ſomni defectus & inquietudo major. — Mitiora diaphoretica, ut pulvis Contrayervæ compoſitus cum pauco caſtoreo, croco & parva theriacæ Andromachi aut elixirii paregorici quantitate multo præſtant effectum meliorem: quæ lenem moderatumque ſudorem vel ad minimum auctam excitando perſpirationem ſanguinis atque ſpirituum celeritatem & tumultum compeſcunt, ut ea ideo tranquillus & reficiens excipiat ſomnus. Quando ſpirituum confuſio & dejectio valde urgent, gummi Galbanum vel Silphium cum pauca camphora addi poſſunt; & in nucha, occipite aut poſt aures mox applicanda ſunt veſicatoria: ac his omnibus durantibus ſeri lactis vinoſi tenuis uſus liberior, ptiſana quædam grata vel decoctum hordei decorticati cum pauco vino mitiore ſunt permittenda. Quo in caſu ſane ægrotus crebrius quidem bibere debet; licet non tanta copia, quanta in ardentibus vel putridis malignis febribus requiratur; tantum

tamen

tamen assumat, quantum sufficit, ut dilutionis effectus promoveatur, sudor sustineatur, & sanguis loco vappidi acrisque laticis, qui perpetuo aufertur, novis & salutaribus repleatur fluidis. — Atque hoc respectu jusculum pullorum gallinaceorum tenue non minus ut alimentum quam medicamentum versus morbi inprimis decrementum utile esse, existimo; ac pari ratione tenuis cornu cervi gelatina, sagu, panatæ pauxillo vino & succo aurantiorum Hispaniensium aut limonum additis conveniunt.

Notatu quoque est dignum, ægrotos nunquam tam bene se habere, quam cum moderato sudore madescant; is enim subito caloris exacerbationem, humorum celeritatem, cæteraque removet. — Ast profusus sudor nullo unquam tempore, speciatim in principio aut incremento febris augeri, multo minus remediis fortioribus calidis, volatilibus alcalinis salibus, spiritibus cæterisque provocari debet; ea enim liquidum vitale nimium exhauriunt, ingens spirituum dejectio, tremor, tendinumque subsultus subsequuntur ac haud raro rigore, frigido viscidoque sudore, syncope aut ad coma proclivitate finiuntur. — Interdum inæqualis & singularum partium calor & rubor, cum magna anxietate, irrequie, delirio, difficultate spirandi & gravi pondere atque oppressione præcordiorum succedunt; ita, ut, aliquam adesse posse peripneumoniam, minus cautus credere queat observator: — sed hic in primis cave, ne sanguinem emittas, nam licet pulsus sit admodum celer, eum tamen valde parvum & inæqualem invenies: non pulsus solum debilis & tremulus, sed quoque pallida, aquosa & limpida urina, quæ plerumque cum istis est conjuncta,

ſanguinem mittere vetant. — Præcordiorum oppreſſionem, pondus, anxietatemque a nervorum orgasmo, non vero a peripneumonica obſtructione vel inflammatione ortum trahere, iſta denotant ſymptomata: quo in caſu etſi ſpirandi adeſt difficultas, ſpiritus tamen non emittitur calidus, ſed reſpirationis genus eſt, quod ſuſpirando & ingemiſcendo perficitur, neque tuſſis ibi ſemper eſt conjuncta; ita ut hæc profecto ab aliquo organorum vitalium ſpasmo, non vero ab inflammatione oriantur. — Atque hoc in paroxyſmis hyſtoricis ſatis manifeſtum eſt.

Igitur hic nervina, cardiaca remedia & veſicatoria femoribus, cruribus aut brachiis applicanda indicantur. — Ego plerumque ſequenti bolo & potione ſalina utor.

℞. Pulv. Contrayerv. c. gr. XV. (*)
Croc. anglic gr. jii.
Confect. Ralegh. ℈j.
Syrup. Croci. q. ſ.
M. f. Bolus.

℞. Sal. C. C. ℈ß.
Succ. Limon. ʒiii.
Aq. alexit. ſimpl. ℥iß.
M. peracta efferveſcentia adde
Spirit. Lavend.
Syrup. Croci ana ʒiß.
M. f. Hauſt.

Hæc aut ſimilia ut quinta, ſexta vel octava hora cum julapio cardiaco temperante ſumantur, jubeo;

(*) Quando inſignes tendinum tremores & ſubſultus adſunt, loco *Pulv. Contrayerv.* c. Moſchi ℈ß. optimo cum ſucceſſu utor.

jubeo; spiritus volatilis aromaticus aut fœtidus in tenuiore vino vel lactis sero cum vino pomaceo parato, aut quod quibusdam in casibus præstat, in tenui lactis sero sinapino interdum dari possunt: quæ sine ullo magno apparatu habenda neque contemnenda sunt remedia præcipue apud pauperes. Hæc torpida vasa moderate stimulant & vim eorum oscillatoriam excitant; humores attenuant, diluuntque ac tali ratione sudorem ægrotum sublevantem facile promovent, qui subito erethismum, ut veteres appellavere, tollit. — Potio salina, methodo antea proposita parata magis per cutis poros transire est apta, quam si sal absinthii additur, quod urinam magis commovet. — Cum ego potionis antea præscriptæ utilitatem in asthmaticis casibus asseram, quilibet de ejus efficacitate in his facile judicare potest.

Vt vero ad propositum redeam, hæc spirandi difficultas, anxietas & oppressio nonnunquam præcedit eruptionem miliarem, quæ sæpius septimo, nono aut undecimo hujus febris die & interdum tardius apparet: — magna sane anxietas & præcordiorum oppressio quamlibet semper pustularum eruptionem in omnibus febrium generibus prægreditur. — Quam intempestiva & inconveniens tali in re sit sanguinis detractio, ubi maxima adhibenda est cura, ne naturæ operationes, hæ speciatim, quæ haud raro crisin efficiunt perfectam, turbentur, fugere debet neminem: lenibus e contrario cardiacis mitioribus, propriis diluentibus, similibusque sunt promovendæ; hisque interdum pauculum theriacæ Andromachi vel elixirii asthmatici addi potest; quæ non solum universalem illam ægritudinem, de qua conqueruntur, tollere solent, sed efficacius quoque dia-

phoresin aut sudorem moderatum lenemque promovent, quocum miliaris eruptio libere facileque prorumpit.

Ast quam utiles hi plerumque esse solent, sudores tamen profusiores raro aut nunquam, tunc quoque quando eos larga comitatur eruptio, conducunt; duas enim vel tres pustularum miliarium eruptiones, altera alteram excipiens cum largo atque diu continuato sudore vidi, ubi tamen nulla ratione levabatur ægrotus; quid? quod maximo ipsi erat detrimento, cum eum insigniter debilitaret. — Largi hi sudores plerumque profecto multo magis sunt symptomatici quam critici, & subsequens eruptio sæpius tantum est symptomatis symptoma; nam glandulæ cutis miliares valde turgidæ & post profusos sudores, in ipsa quoque perfecta sanitate, papularum efflorescentia apparent.

In tali profuso & colliquativo sudore sæpius vini generosi rubri (aliquo modo, si necesse erat, diluti) parvam quantitatem maxima dedi cum utilitate; cum moderaretur sudorem, ægrotum roboraret, & miliares papulas tunc fortasse simul præsentes juvaret. — CELSUS *vinum austerum quidem, sed tamen tenue & meraculum* suadet *in morbo cardiaco*, (*) quem febris nervosæ cum sudore colliquativo fuisse speciem, reor. — Præter ea versus morbi decrementum, ubi sudores abundantes valde debilitant, parcam dosin infra præscriptæ tincturæ corticis peruviani cum croco & radice serpentariæ virginianæ exhibeo, interponendo interdum rhabarbari dosin, ut putrida ex primis viis educatur colluvies; quibus simul remissio, &

(*) Lib. III. c. 19.

& intermiſſio, quæ frequenter in febris nervoſæ decremento incidunt, diſtinctæ magis & manifeſtæ efficiuntur, atque corpus ad corticis uſum præparandi commodam exhibet opportunitatem. — Ego in genere corticem circa hoc tempus cum potionibus ſalinis, ſale abſynthii ſuccoque limonum paratis, propino, quæ eum multo reddunt efficaciorem. Quam methodum has & iſtas quoque cum eruptionibus miliaribus conjunctas febres reddere breviores, perſuaſum habeo, quæ alias nimium trahuntur ac cum periculo revertuntur. — Aegrotos per quinque aut ſex hebdomadas methodo ſudorifera tractatos, & poſt tres vel quatuor miliaris eruptionis impetus ſuperatos, prorſus diffluentes ac in proprio ſudore innatantes ſtragulaque ſub ipſis corrumpentes in hanc febrim incidiſſe, pluries perſpexi.

Licet moderata aliqua diarrhœa interdum verſus finem hujus febris evidentem afferat utilitatem; tantum tamen abeſt, ut crudæ, tenues & colliquativæ dejectiones illud efficiant, vt potius ægrotum mirum in modum ſubito deprimant; quando ſunt lividæ, aut plumbei coloris, quæcunque earum ſit conſiſtentia, periculoſum ſemper hoc erit phænomenon.

Nulla melioris præſagii evacuatio eſt, quam ſatis copioſa ſalivatio ſine aphthis: ubi hæc incidit & cutis moderate madet, de ægroto meo vix unquam, quam debilis & ſtupidus quoque eſſe videatur, deſpero: — morbi in fine profecto ſæpius efficit ſurditas, ut ægroti multo minus, quam re vera fieri ſolet, perſentiſcere videantur; non, quod varii hac rerum in ratione mortis e manibus effugientes, omnino fiant ſtupidi.

In omnibus his evacuationibus plenior, reficiens & diluens neceſſario requiritur nutritio, ut ſpiritus ſuſtineantur, ſuccorum quotidie deperditorum reſtituatur defectus & relicti corrigantur. Quando ægroti nimio torpore & ſtupore ſunt affecti, ad illam profecto eos ſæpius allicere opus eſt; nam hoc omnino tam neceſſarium eſt, quam medicina.

His in febribus rariſſime criſis aliqua obtinetur perfecta; quibusdam in caſibus tempus ſolum eis mederi videtur. Vix unquam concocta, ſed cruda, pallida, & tenuis per totius morbi decurſum eſt urina, atque haud raro nimium profluit: aliquando quidem poſt exacerbationes aut in ſudore colore tingitur profundiore, ſed ſine eo, ut aliquid ſubſideat, parca emittitur in quantitate, & plerumque pinguedine quaſi conſpurcata.

Corporis lymphaticorum valdeque exaſperatorum humorum lentorem nimium febrium lentarum & nervoſarum eſſe cauſſam aliquam conjunctam mihi manifeſtum eſſe videtur: & quemadmodum ſerum calore febrili concretum, nunquam iterum in fluidum ad œconomiæ animalis uſum aptum reſolvitur, ſed in acre putridum mutatur; ſic quoque viſcidam ſtagnantem lympham gradatim corruptione degenerare in putridum ichorem, qui per conſueta colatoria aut artificiale quoddam emiſſarium eliminari debet e corpore, animo concipio. Etſi pori cutanei & ductus ſalivales in genere viæ ſunt convenientiſſimæ; quædam tamen quoque pars ſæpe per inteſtina & vias uriniferas removetur. — Licet vero hæ evacuationes interdum ſint valde profuſæ, has tamen non nimis cito eſſe cohibendas, niſi multo periculo-

ſiorem

ſiorem materiæ morboſæ translationem in organa vitalia efficere velis, docuit experientia: ſudoris ſubitaneam repreſſionem plerumque excipit rigor convulſivus, magna irrequies, præcordiorum oppreſſio, ſyncope cæteraque; — cum nauſea, ſtomachi vitium, colica & delirium a fortioribus adſtringentibus præmature adhibitis inducantur. — Quid? quod ipſorum veſicatoriorum effectus hoc in caſu non cito nimis ſunt intercipiendi: quo plus enim illa in genere eliminant, eo melius eſt; ſic quoque, ſi ea aliquo modo ſuppurant, bonum plerumque eſt ſymptoma; etſi enim hoc, humorum emitti acrimoniam, demonſtrat; ſimul tamen naturam viribus iſtam expellendi pollere, comprobat: — ita ut aliud, ſi prius veſicatorium ſaneſcere incipiat, alii parti applicari debeat; nam non tantum ſtimulo, ſed quoque humorum eductioni, quam efficiunt, iſta eſſe utilia, eſt adſcribendum. — Puſtulæ ardentes copioſæ ſæpiſſime in hujus febris ſtatu aut poſt eum erumpentes & haud raro ſuppurantes largeque emanantes, ſunt naturalium veſicatoriorum genus, quod putridi corrodentis ichoris perrumpit clauſtra, atque viam, qua naturæ ſit ſuccurrendum, ſatis indicat.

Itaque ut hæc breviter complectar, ubi quædam harum evacuationum eſt nimia, illa prudenter quidem moderanda, ſed non prorſus cohibenda eſt: ideoque aër frigidus, linteamina frigida, liquores frigidi aut regimen frigidum minime conveniunt. — E contrario vero allaborare, ut calidioribus cardiacis, ſalibus volatilibus alcalinis, aëreque exæſtuante ſudor excitetur, iſteque foveatur,

veatur, hoc profecto eſt, opprimere, non juvare ægrotum. Atque ut copioſa & crebrior albarum rubrarumque puſtularum miliarium eruptio non morbi ſolum magnitudinem (ut dicitur), ſed ſic ſæpius quoque perverſam medicorum medendi methodum oſtendit. Num melius erit factu, ſi magnam variolarum copiam per regimen valde calidum extricamus? Nihilo tamen minus hæ multo magis, quam illæ in completa critica evacuatione efficienda ſe commendant. — Ego vero ad omnes expertos provoco medicos, num unquam in variolis aut morbillis largum profuſumque ſudorem invenerint utilem: ego quidem illum ſæpiſſime reperi perniciosiſſimum.

Qua in re fui verboſior, quoniam vulgari iſta methodo febribus miliaribus per calidiora, ſudorifera remedia & calidum regimen medendi multa millia fuiſſe trucidata, pro certo habeo. — Breviter, medicus tam in febribus miliaribus, quam in lentis & nervoſis ſine eruptionibus in id incumbere debet, ut naturæ in ſuis operationibus ſuccurrat & ſuccumbentem juvet; tali vero ratione, qualis cum generalibus œconomiæ animalis legibus convenit; ita, ut evacuationes natura languente deficientes promoveat, aut profuſiores & inordinatas temperet; ut eodem tempore curam habeat, ne ullo unquam in morbo, criſin quamdam, quæ obſervationibus propriis & longa experientia, ordinata, conſtans & ſalutaris fuit reperta, turbet, ſed omni opera adjuuet. — Itaque ut exemplum hujus febris, de qua nunc egi, proferam, quando diarrhœa incidat nimis profuſa, ea moderato cardiaco opiato remedio, ut theriaca Andro-

Andromachi & similibus coërceri potest, quæ irritationem compescendo atque evacuationem cutaneam promovendo, fluxum istum temperant; nam moderatos, æquales facileque provenientes sudores esse salutares, semper invenimus. — Eum vero uno impetu fortioribus cohibere adstringentibus, est naturæ molimina perturbare, cum ista tam alvum quam sudorem impediant. — Quicunque vero methodum febribus lentis & nervosis medendi pleniorem addiscere cupit, ille egregium D. RICHARD MANNINGHAM consulat tractatum de *febricula* cæteraque.

CAPVT VIII.

De putridis, malignis, petechialibus febribus.

His nunc febrium putridarum, malignarum vel peſtilentialium petechialium conſiderationem jungamus & tunc methodum illis medendi breviter proponere pergamus.

Summe putridæ, malignæ & petechiales quoque febres ſæpius a mera acrimonia in ſanguine antea latente & febre accedente agitata oriuntur, ſed febres peſtilentiales & petechiales originem a contagio ducunt: ideoque omnes homines cujuslibet conſtitutionis afficit, eaque propter magnam ſymptomatum affert diverſitatem. — Cum enim ſuſceptum contagium fere ſimili ratione ut acrimonia agat, valde differentes edet effectus, quando illud fortem & robuſtam corporis conſtitutionem cum ſanguine denſo glutinoſo invadit, quando in debilem laxum corporis ſtatum cum tenui diluto ſanguine & laxiori ejus globulorum craſi irruit; atque ab utrisque differunt, quando illud incidit, ubi acres adſunt humores.

At enim vero hæ febres in genere majore cum vehementia accedunt, quam lentæ & nervoſæ, rigores, ſi adſunt, ſunt fortes (nonnunquam fortiſſimi) æſtus major & permanens, in principio tamen ſubitaneus, tranſiens & remittens; pulſus fortior aut durus, plerumque vero celer & debilis, licet aliquando lentus & per aliquod tempus æqualis appareat atque tunc tremulus & inæqualis. — Capitis dolor, vertigo, nauſea & vomi-

vomitus mox quoque ſub initio ſunt inſigniores. — Interdum dolor ſeverus fixus unum aut utraque tempora, vel unum aut utrumque latus ubi ſita ſunt ſupercilia, vel fundum orbitæ oculorum occupat. — Oculi ſemper admodum magni, triſtes, flaveſcentes & haud raro aliquo modo inflammati apparent. Tumidum & magis pallidi quam conſueti coloris eſſe videtur os. — Arteriæ temporales plerumque fortius pulſant & aurium tinnitus eſt valde moleſtus: ſic quoque in febris progreſſu arteriarum carotidum ſæpius vibratio oritur fortior, licet carpi pulſus ſit mollior, imo quoque lentus: quod delirii imminentis ſignum eſt certiſſimum & plerumque ab aliqua obſtructione cerebri inſigniore provenit.

Spirituum proſtratio, debilitas atque languor mirum ſæpiſſime in modum ſubito increſcunt, quanquam nulla incidit evacuatio, & hoc quidem ſæpius fieri ſolet, quando arteriarum pulſus ſatis fortis eſſe videtur. — Spiritus plerumque non ſine labore quodam trahitur & cum ſoni & anhelationis ſpecie intercipitur, ipſeque ſpiritus eſt calidus atque tædioſus.

Febrium harum paucæ vel nullæ ſine lumbaginis ſpecie aut dorſi & lumborum dolore obveniunt; univerſalis ſemper languor & ægritudo ſæpiusque dolor major in membris perſentiſcitur. — Interdum magnus æſtus, pondus & dolor cordis afficit ſcrobiculum; quæ porraceæ vel nigræ bilis vomitus & moleſtus valde ſingultus comitantur; id, quod rejicitur haud raro valde nauſeoſum ſpargit fœtorem.

Quæ quidem in principio tantum alba erat lingua, quotidie fit nigrior & aridior; interdum ei eſt

eſt color lividus ſplendens cum puſtularum obſcurarum ſpecie in apice, interdum eſt nigerrima; & ita per plures ſubſequentes durat dies; neque color hic poſt plurium interdum dierum ſpatium criſi quoque bona peracta diſparet: in ſummo morbi incremento iſta plerumque maxime arida, rigida & nigra vel obſcurioris aurantiorum coloris efficitur. — Hinc vox inarticulata & intellectu difficilis.

Sitis in febris incremento plerumque eſt ingens, ac vix nonnunquam reſtingui poteſt; nihilo minus nullum potus genus placet, ſed omnia obveniunt amara & inſipida: alio vero tempore admiratione eſt dignum, ægrotum nulla de ſiti conqueri, licet os atque lingua inſigniter ſint fœda & ſicca; quod ſemper periculoſum eſt ſymptoma ac phrenitide vel comate terminatur. — Sordibus valde nigris teancibus verſus ejus ſtatum in primis obducuntur labia atque dentes.

Febris in impetu urina ſæpius cruda, pallida vappidaque eſt, ſed in progreſſu colore tingitur profundiore ac frequenter lixivium forte aut *urina citrina* cum parva ſanguinis quantitate tincta eſſe videtur, nihil in ea ſubſidet, neque nubecula apparet, & ſic per varias ſubſequentes continuat dies: gradatim fit obſcurior, cereviſia ſaturata ſimilis, coloris profundioris ac valde putride & intolerabiliter fœtet. — In febribus petechialibus ſæpius urinam fere nigram valdeque fœtentem inveni; iſta ſpeciatim *Dom.* SCHIRLEY nautarum chirurgi fere prorſus nigra & quod in ea deſidit, fuligini erat ſimile: multis maculis nigris & vibicibus obtectus dyſenteria cruenta & comatoſa phrenitide afficiebatur, atque decimo tertio circiter die moriebatur.

Alvi

Alvi dejectiones in primis versus febris incrementum aut in ejus declinatione maximam partem intolerabiliter fœtent, virides, lividæ vel nigræ sunt sæpiusque sanguinem & severa tormina habent conjuncta. Quod si istæ magis flavæ & obscuræ sunt, minus imminet periculum: summum vero, quando illæ, cujuscunque sint coloris, sine sensu profluunt. Pari ratione symptoma est pessimum, si abdomen durum, tensum & tumidum post dejectiones remanet profusiores; hoc enim plerumque inflammationem aut destructionem intestinorum subsequitur. — Moderata diarrhœa haud raro est valde salutaris & natura interdum solam hanc viam eligere videtur, qua materiam removet morbosam.

Si quando nigræ, lividæ, viridis aut castanei coloris apparent maculæ, de malignitate dubitat nemo: quo vero floridiores sunt maculæ, eo minus metuendum est; si petechiis nigris aut violaceis color inducitur floridior, bonum est signum. — Magnæ istæ nigræ vel lividæ maculæ fere semper cum hæmorrhagia profusiore sunt conjunctæ. — Parvæ, obscuræ, castanei coloris *maculæ*, *lentiginibus* similes non minus, quam lividæ & nigræ, ostendunt periculum, licet illas raro tantum comitetur sanguinis eruptio: ingentes, frigidos, viscidosque sudores sæpius habent conjunctos, quibus quidem, sine ægri tamen levamine, nonnunquam disparent. — Petechiarum eruptio est incerta, interdum quarto aut quinto, interdum non prius, quam undecimo die vel quoque tardius apparent. — *Vibices* vel latæ, lividæ aut obscuræ virides striæ raro prius quam versus terminum mortiferum erumpunt. — In febribus quoque malignis sæpissime occurrit exanthema

morbillis ſimile ſed profundioris ac luridi coloris, ubi cutis & pectus ſpeciatim quaſi ut marmora eſt variegatum: quod in genere malum eſt ſymptoma, quodque ſæpius admodum funeſtos excepiſſe effectus, vidi.

Circa undecimum aut decimum quartum diem ſudoribus profuſioribus exortis petechiæ interdum diſparent, & magna *albarum*, *miliarium puſtularum* erumpit copia: raro hæc inſignem aliquam attuliſſe utilitatem perſpexi; aſt, ſi pruriens, dolens & *rubrum* oritur *exanthema*, id plerumque ægrum inſigniter relevat; hoc quoque efficiunt latæ, ardentes, aquoſæ puſtulæ aliquando in genis, pectore, humeris, aliisque partibus erumpentes. Pari modo *eruptio ſcabioſa* circa labia & nares ſalutarium ſymptomatum eſt certiſſimum, quod quo magis ardet & prurit, eo melius eſt. — Multo vero incertioris atque periculoſioris exitus ſunt ſubruffi obſcuriorisque coloris aphthæ: neque iſtæ inſigniter albæ adeoque largæ, ut lardo appareant ſimiles, plura bona promittunt. — Has cito magna deglutiendi difficultas, dolor ac faucium, œſophagi cæterarumque partium exulceratio cum perpetuo ſingultu ſequitur: totus denique primarum viarum canalis afficitur, dyſenteria cruenta accedit, quam inteſtinorum excipit ſphacelus; prouti id ex nigris, ſanioſis, cruentis, intolerabiliter fœtentibus, ſummeque infeſtis manifeſtum eſt dejectionibus.

Sæpius verſus febris finem vibices aut latæ, nigræ & cœruleæ ſtriæ, ſugillationi ſimiles in conſpectum prorumpunt; quæ, ſi cum livore & frigore extremarum corporis partium ſunt conjunctæ, certa mortis appropinquantis ſunt ſigna: ego nigritiem usque ad medium brachii articulum fere

diffu-

diffusam & manus ut in mortuo frigidas unum vel alterum diem ante ægroti mortem perspexi. — Notatu dignum exemplum ante aliquot annos in matrona HOPKINS deprehendi, ad quam die morbi septimo vocabar. Stupida erat & aliquo modo delirabat, perpetuo, quasi maxima tristitia affecta, ingemiscebat, & de gravissimo pondere & oppressione pectoris conquerebatur. Pulsus erat celer, parvus, tremulus, inæqualis, & respiratio brevis, intercepta ac difficilis; per longum temporis spatium ne specie quidem somni reficiebatur, valde tamen stupida jacebat; nullo magnopere ardebat colore, licet sitis vix restingui posset; lingua non admodum arida sed subnigra apparebat, gula aliquo modo dolebat & cum difficultate deglutiebat ægrota: oculi erant torvi, fixi, & inflammati — Die octavo sudore diffluebat profusissimo, atque lingua prosus nigra aut potius livida ac insigniter arida fiebat: versus vesperum catamenia prorumpentia immoderatius profluebant, (nutricem agebat & primum post partum iterum accedebant) sudor continuabat & male olebat. Nono die vibices, vel magnæ nigræ maculæ variis corporis in partibus proveniebant, alia speciatim in apice aliaque in dorso narium, quæ non minus, quam pustulæ magnæ fere nummi aurei magnitudine in genis colorem induebant nigrum. — Catameniorum fluxu die decimo cessante ægrota vehemente alvi dejectione afficiebatur atque insigniter intumescebat abdomen. Eius ungues & manus valde nigræ ac marmoribus observabantur frigidiores. Vrina & alvus invita profluebant & sine ullo sensu usque ad undecimum jacebat diem, quo tandem moriebatur. — Quatuordecim horis ante mortem intolerabilem spargebat odo-

G 2 rem,

rem, licet omni, qua fieri poterat, cura pura conservaretur.

Verbum *malignum*, quod febribus additur, per plures annos magna notatum fuisse ignominia, haud ignoro, atque sæpissime, ut probabile est, ad ignorantiam obvelandam vel ad curationem extollendam fuit adhibitum. — Profecto autem talis natura ipsa fundata est appellatio, nomen ad minimum requiritur, quo talem morbum, qualem nunc proposui, a consueta inflammatoria febre distinguamus: ipsa sane loquendi formula *febris inflammatoria*, alia quoque inveniri febris genera demonstrat. — Parum fortasse interest, num illam putridam, malignam aut pestilentialem appellare velis; — quando petechiæ erumpunt, quilibet illam exanthematicam aut petechialem vocat, — & quando a contagio exorta est, contagiosam. — Ego quidem de verbis contendam cum nemine, id tamen necesse est, ut aliquid habeamus, quo nostras ideas cum aliis communicare queamus, quæ ubi bene sunt definitæ, insignis quædam rixæ causa relinquitur nemini.

SYDENHAMII viri istius magni memoriam maximo in honore habeo; nihilo secius omnes febres, pestem quoque ipsam ut febres mere inflammatorias eum tractasse, profitendum est, ejusque medendi methodus magis universaliter convenit & imitanda est, cum egregie illis, quæ a lentore dependent inflammatorio, sit accommodata. — Ast in omnibus, ipsis quoque in variolis, quas in genere egregie admirandaque ratione descripsit & summo cum judicio tractavit, non est imitandus. — Procul dubio occurrunt febres, quæ aliquo modo plura, quam lanceolam, cerevisiam secundariam & purgans requirunt. Num febris lenta

lenta & nervosa ita tractari poterit? num variis cum variolarum speciebus, febribus petechialibus, miliaribus cæterisque ita agendum erit? Ad omnes expertos & rationales provoco medicos. — Sed honore afficiatur, qui honore est dignus: regimini calido sudorifero & exæstuanti, quod tunc temporis in omnibus febrium speciebus adhibendi mos erat, recte se opposuit illudque rejecit, atque convenientes evacuationes ac regimen temperatum diluens, frigidum induxit: methodum omnibus febrium inflammatoriarum & ardentium speciebus convenientissimam. — Meræ vero evacuationes & frigida aquosa diluentia non cuilibet constitutioni & omnibus febribus conducunt. — Ast dum vitamus vitia, plerumque contraria committimus, & assumta sententia alterum aliquando ita instigare potest, ut *fere flammulam extinguat vitalem* atque alterum, ut machinam incendat, ne *deleterio miasmati* in illa concedatur locus.

Quod si febris est naturæ conamen, lædentis alicujus vel morbosæ materiæ exterminationem molientis, prouti certissime deprehenditur, inde profecto istam cohibere, non semper conveniet. — Caloris accessus in febre tertiana lentorem humorum attenuando & obstructionem in extremis arteriarum capillarium ramis removendo, paroxysmum terminat. — Sanguinis emissio & purgatio intempestiva eam sæpius valde protrahunt atque & anomalam & periculosam reddunt. — Quando variolarum contagium cum sanguine communicatur, febrim excitat, quæ, si illæ mitioris sunt indolis, ipsa eruptione perfecta cito terminatur, & tunc cessat, cum febris aut naturæ conamen morbi materiam expulerit. — Interdum vero ob profusas evacuationes,

tiones, ob immoderatum timorem, ſpirituum abjectionem & minus conveniens regimen non tantum ei ſupereſt vigoris, quantum requiritur, ut morbum per criſin expellat convenientem; ſed puſtulæ pallidæ, albidæ, ſeſſiles remanent crudæ neque conſueto modo matureſcunt. — Atque hoc haud raro fieri ſolet in aliis exanthematicis febribus, imo in peſte ipſa.

Itaque ratio, cur ſanguis in principio talis febris ſit detrahendus, præcipue hæc eſt, ut, ne febris nimium exacerbata in cerebro, pulmonibus aut aliis ad vitam neceſſariis partibus excitet inflammationes, præcaveamus; ad quas excitandas magna ſpiſſi & denſi ſanguinis copia, vehementius mota & calefacta valde inclinat. — Sanguinis profecto emiſſio in morbo contagioſo, qui quidem ſolo a contagio excitatur, non indicari videtur; quoniam contagium intime cum humoribus eſt commixtum, & quoniam, cum parvam ſanguinis quantitatem emittas, totum contagium parum imminuis; quod, ſeu ſanguinem emittas ſeu relinquas vel majores vel minores edet effectus. — Atque variolarum inoculationis experimentum nos docet, minimam materiæ varioloſæ in ſanguinem introductæ quantitatem excitare poſſe variolas: & in aliis quoque caſibus, qualis eſt vel viperæ vel canis rabidi morſus, nobis ſimilia occurrunt: in hoc, quod in tranſitu ſit dictum, parvum vulnus pejus eſt, quam magnum dilaceratum: cum hoc veneno iterum exitum permittat liberiorem.

Si quando fermentum cum liquore aliquo fermentante intime commiſcueris, fermentationem, parte aliqua liquoris ablata, non impedies: nam quælibet fermentantis liquoris pars eſt fermen-

mentum; ſic contagium in ſanguinem receptum in quamlibet ejus partem vim ſuam exſerit. — Refrigerando profecto, acida addendo, cæterisque fermentationem moderari poteris; atque ſi ea nimis eſt vehemens, disruptionem vaſis (nimis pleni & obturati) proprium permittendo exitum impedire poteris: ſic in febribus contagioſis per ſanguinis detractionem ejus quantitas diminui & nimia diſtenſio, inflammatio, vaſorumque disruptio averti ac æſtus infringi poteſt: quæ alias vim contagii inſigniter augere & totam humorum maſſam in merum gluten inflammatorium pervertere valebunt. — Quod ſi autem ut in comparatione pergam, liquorem fermentantem nimium refrigeras & fermentationem præmature ſupprimis, is totus vappidus & glutinoſus redditus nunquam per convenientem deſpumationem purificatur aut bonus vinoſus fit liquor. — Ita quoque, ſi contagio recepto naturæ vires ſanguinis detractione cæterisque nimium infringis & ejus operationem in humoribus morboſis deſpumandis (ut SYDENHAMIUS loquitur) intercipis; morbum augebis, qui totam ſanguinis maſſam in putridum ichorem aut ſaniem mutat. — Cæterum cum ſanguinis emiſſio materiam imminuat inflammantem, quanquam contagii ſcintillam non prorſus exſtinguat, inde, ubi fortaſſe quis ſanguine abundat, egregie convenit. — Nihilo tamen ſecius effectum ſuum edet infectio; atque ego quidem non minus copioſas & malignas poſt largiorem ſanguinis detractionem vidi, quam unquam, quando illam omiſi. — Porro vero peſtem, quæ primum inter febres contagioſas occupat locum, ſanguinis ad minimum majorem detractionem rariſſime perferre, pro certo habeto, uti ex optimæ notæ auctoribus apparet.

Huic vero capiti paucis verbis de curatione, quæ febribus, de quibus ſpeciatim hic egimus, conveniat, additis finem imponamus. — Primo autem id annotandum eſt, quod, licet febres malignæ & peſtilentiales in ipſo eorum impetu ſpiritus valde deprimant & mirandam ſubitaneamque debilitatem, quando in primis a contagio ſint obortæ, inducant, aliqua tamen ſanguinis plerumque requiratur detractio, (quid? quod in robuſtis & qui ſanguine abundant, ſit neceſſaria), ut non moles ſolum movenda diminuatur & ipſis vaſis pulſantibus contractio efficiatur liberior; ſed quoque ut quælibet inflammatoria obſtructio, quæ mox ſub ipſum initium accedere poſſit, avertatur, ac ut ſimul moderentur attritus & æſtus, qui in primis morbi diebus ſæpius ſunt inſigniores, qui partes ſanguinis ſalinas & ſulphureas magis magisue extricant, acrimoniam augent, putreſcentem humorum ſtatum juvant & actioni morbi materiæ inſigniter favent. — Igitur hæc indicata, cum primum fieri poteſt, eſt inſtituenda. — Pulſus celer, tenſus, æſtus acrior, magna ſpirandi difficultas, cordis palpitatio ac dolor capitis dorſique vehemens manifeſte illam poſtulant. — Licet vero rigor, qui æſtum & præcordiorum oppreſſionem præcedit, ſit inſignior; minorem tamen ſanguinis copiam, quam in vera peripneumonia, quæ haud raro pari modo invadit ægrotos, eſſe detrahendam, bene obſervari debet: aſt ſubitanea debilitas & magna ſpirituum abjectio, tremor manuum, pallor cruditasque urinæ, cuncta hæc, ſi nulla tuſſis neque ſpiritus calor adeſt, alteram ab altera diſtingunt. Siquidem hac in re eo minus quis decipi poteſt, quando putridæ, petechiales aut peſtilentiales febres graſſantur & aëris conſtitutio ad illas inclinat. — Quocunque modo hoc eveniat,

niat, e vena miſſus mox demonſtrabit differentiam ſanguis; qui in febribus malignis multo laxioris texturæ & mollioris eſt conſiſtentiæ (licet is ſatis floridus appareat) quam in pleuritide & peripneumonia: qui ſi prima in miſſione ſatis ſplendens & ſine alba tenaci apparet pellicula, ſi is præcipue ex brachio deſtillat neque pleno effluit flumine, is tamen frigefactus in denſum & firmum coit craſſamentum. — Si quando iſtam alia prorſus ratione deprehendis, quocunque in caſu caveto, ne fluidum vitale nimium prodigas.

Itaque, licet neceſſe eſſe poſſit, ut fortibus atque robuſtis in ipſo febrium contagioſarum principio ſanguinem detrahamus, febris tamen naturam ſollicite attendere nos oportet, cum a contagio ſit oborta, quod non minus *ſanguinem*, quam præcipue *ſpiritus animales* afficere videtur: quod ſubitaneam ſenſuum obnubilationem, debilitatem, tremores & magnam ſpirituum proſtrationem ipſo in impetu evidenter demonſtrare, exiſtimo. — In peſte homines quaſi fulmine icti ſubitanea morte fuerunt correpti ſine ulla antegreſſa febre vel quoque ægritudine. — Fieri vix poteſt, ut ſubitaneam morſus ſerpentis caudiſonæ operationem, qui ſæpius unius aut duorum minutorum ſpatio minore necat, & ſubitaneum mirumque nonnullorum odoramentorum effectum quibusdam in hominibus explicemus, quæ fere uno impetu totam naturæ œconomiam quam maxime perturbant & convellunt. — Effluviorum electricorum roboris effectus jam ſatis cogniti non ſolum hanc corroborare videntur ideam, ſed quoque modum analogum, quo hoc efficitur, oſtendunt. — Quicunque hac de re plura cognoſcere avet, conſu-

lat virum illustrem D. MEAD *in introductione tertiæ editioni libri sui addita.*

Nervi vero ac spiritus animales contagii miasmate affecti non tantum, quantum sufficit, fibras musculares & vasa agitant; inde magna debilitas & nimis debilis systematis vasorum oritur impulsus; indeque aliis locis concrescit, & aliis omnino dissolvitur sanguis. — Cordis auriculæ & ventriculi illorum, qui peste extinguuntur, sanguine grumoso amplius distenta inveniuntur, cum sanguis ad cor regurgitet, quod tantis viribus non pollet, ut istum propellat; nihilo minus sanguis in aliis vasis adeo tenuis & dissolutus apparet, ut is haud raro, qua data porta, erumpat: TIMONI (*) aliique illum in orificiis, quæ sanguinis missione & scarificatione sunt facta, difficulter supprimi, annotavere. — Quod pari ratione interdum in consuetis febribus petechialibus & pestilentialibus observavi.

A peculiari filamentorum nervosorum & subtilissimæ atque maxime attenuatæ fluidorum animalium partis adeo variis in hominibus differentis dispositione mira illa & quidem eandem ob causam dependet effectuum diversitas. — Herbæ, floris, moschi odor, qui sexcentos homines reficit, in quibusdam animi inducit deliquium. — Effluviorum electricorum vis varios homines varia valde ratione, ad minimum vario afficit gradu; idque probabiliter non solum ob differentem spirituum animalium crasin, sed quoque ob nervearum fibrarum tensionem, robur cæteraque differentia: haud secus ac musices chordæ differentis longitudinis & tensionis modo valde differente una eademque affi-

(*) Vid. Comment. philosoph. Soc. Reg. Anglic. N. 364.

afficiuntur nota. — Id fortaſſe aliqua ex parte in peculiari nervorum & ſpirituum animalium proprietate poſitum eſſe videtur, alios peſte, variolis, cæterisque facilius, alios nunquam infici, quamquam circa eos illis laboret magna turba.

Quacunque vero ratione ſeſe hæc habeant, contagium ſolidorum robur frangere & ſanguinem diſſolvere certum eſt; ita ut, ſi nobis injecta eſt ſuſpicio, febrim a contagio fuiſſe excitatam, caute in ſanguine emittendo ſit agendum, licet quoque ſymptomata ſatis inſigniter in principio exacerbata, ut larga ſatis quantitas detrahatur, imperare videantur. — In pleuroperipneumoniis & peripneumoniis malignis hac in re vidi crebriores atque acerbe tuli graviſſimos errores, ſpeciatim annis 1740. 1741. & 1745. — Itaque, licet quidem prima ſanguinis emiſſio admodum convenire queat, ſubſequens tamen non ita conveniet, immo erit pernicioſa. — Sanguis primum emiſſus ſæpius floridus, viginti horis poſt detractus, plerumque lividus, niger & tenuior atque tertium lividus, diſſolutus ac ſaniei ſimilis apparet. — Hoc crebrius in malignis petechialibus febribus accidit: interdum ſanguinis craſin ita perturbatam obſervavi, ut in ejus fundo pulvis niger, fuligini ſimilis ſubſideret, pars vero ſuperior aut cruor liuidus aut ſpecies obſcure viridis & mollioris eſſet gelatinæ. — Porro his in caſibus pulſus ſæpe poſt ſecundam ſanguinis detractionem, immo nonnunquam poſt primam mirum in modum decreſcit: ego vero hoc pluries non ſine maxima cura & ſollicitudine & quidem tum obſervavi, cum exiſtimarem, pulſum cæteraque ſatis indicare, neceſſe eſſe, ut ſanguis iterum detrahatur. —

Igitur

Igitur tam necesse est, ut febris epidemicæ peculiarem bene attendamus naturam.

Vix ulla febris contagiosa aliquem invadit, quin ventriculum male afficiat & vomitum excitet. Cum effluvia morbi cum saliva cæterisque deglutiantur, nonne illa, aliqua ad minimum ex parte natura cooperante per vomitum adjutum abluuntur & rejiciuntur? — Cujus ope quoque aliqua biliosa, acris, putridaque colluvies, quæ forte in ventriculo hæret, educitur: quæ alias corruptione magis increscente magnam malorum symptomatum varietatem producens, morbum principalem valde augebit. — Siquidem sine eo, ut ars succurrat, vomitu nonnunquam frustra evacuationem molitur natura, & quidem adeo vehementer, ac si conveniens emeticum & proprium abluens fuissent adhibita: quid? quod si aliquid ad vomitum promovendum assumitur, id non minus faciliorem & efficaciorem reddit, quam quoque materiam irritantem educendo vomitum ipsum supprimere valde intendit. Tunc vero hoc moderatioribus semper efficerem medicamentis, qualia sunt infusum aut decoctum ipecacuanhæ, oxymellis scillitici, cum tenui florum chamomillæ vel similium infuso. — Mera calida aqua vomitum ciendi methodum haud comprobo, cum antea immensa ingurgitari debeat quantitas, quam vomitus excitetur, quæ nonnunquam ventriculum tantum in gradum aggravat, ut ejus robur ponderi in eo hærenti resistere nequeat, neque istud rejicere valeat: ita ut quo plus bibitur, eo minus munere suo fungi possit, atque sic nimium distentus prorsus imbecillis reddatur ventriculus, unde tristes subsequi possunt effectus. — Ergo quocunque in casu vomitus unam aut duas mensuras haustas non

non ſequitur, veſtro digito aut penna excitate evacuationem ac omni opera cavete hanc potus ingurgitationem, quæ ſæpius nimis præmature dari ſolet. — Qua occaſione exiſtimo, hanc obſervationem, ubi ventriculus nimium diſtentus nulla ratione agere neque ullam rejicere valet, haud ſecus ac urinæ veſica nimis repleta ne guttulam urinæ reddere poteſt, demonſtrare, *vomitum* a ſola *diaphragmatis* & *muſculorum abdominalium* actione non dependere, ut D. CHIRAC aliique aſſerunt; nam maximus eorum nixus ſæpius ne ſpeciem quidem alicujus effectus in ventriculum aut veſicam nimium repleta edit: — In hac, ut ſæpius ad catheterem confugiamus, cogimur.

Quod ſi poſt ventriculi ablutionem non ceſſat vomitus, parum theriacæ Andromachi cum convenienti mixtura ſtomachica detur, quæ ex ſale abſinthii, ſucco limonum, aqua menthæ, cæterisque componi poteſt, ac fomentum aromaticum, vel potius cataplaſma ex ſpeciebus aromaticis cum theriaca paratum applicetur, quæ plerumque bene ſuccedunt, quando omnes aliæ res deficiunt.

Non ventriculus ſolum, ſed totus inteſtinorum canalis ſub febris initia evacuari debet; ego vero, rationem & experientiam, hoc efficiendi methodo moderatiore demonſtrare neceſſitatem, pro certo habeo; clyſmata ex lacte, ſaccharo & ſale, laxantia ex manna, cremore tartari, ſale cathartico GLAUBERI, tamarindis & rhabarbaro ſunt, quæ ego præ reliquis vel ſola ſuadeam. Ab acrioribus ac fortioribus purgantibus vidi effectus peſſimos. — Sennæ quoque uſum diſſuadet HOFFMANNUS (*). Antea propoſita mitiora & lenia emetica

(*) Vid. Opera Genevæ in fol. Tom. II. Cap. de Febribus petechial. veris p. 84. ſeq.

emetica ac eccoprotica porro in eo præſtant, ut repeti & ſenſim ſenſimque dari poſſint, prouti putrida bilioſa colluvies primas in vias irruit. — Tali ratione ſollicitudo me non tenet, quin vomitum aut unam vel alteram alvi dejectionem promoveam, quando illud quocunque febris tempore guſtu oris amaro nauſeoſo, ventriculi ægritudine, ructibus nidoroſis fœtidis, nimia alvi obſtipatione, abdomine tumido, borborygmis, doloribus vellicantibus cæterisque indicatur.

Quamquam crudos humores in principio, antequam fuerunt cocti, purgare generatim diſſuadet HIPPOCRATES (*); in principiis tamen, ſi humores turgent atque evacuationem moliuntur, purgare comprobat: ſic cholera morbus eſt naturæ conamen bilem acrem ſuperabundantem removendi. — Quod ſi febres putridæ malignæ autumnales a choleræ aduſtæ putreſcentis, ut veteres appellavere, redundantia in hepatis, ventriculi cæterorumque regione exoriatur, quod ſæpiſſime fieri ſolet, quando calida æſtas prægreſſa bilem, ſalia & olea animalium inſigniter auxit & exacuit; tunc profecto talia moderata emetica & cathartica, qualia propoſui, mox in principiis ſunt adhibenda.

Bilis partes procul dubio in omnibus putridis malignis & petechialibus febribus nimium præ aliis dominantur. — Fellis veſica ductusque biliferi ſemper in illis nigra & viridi bile repleta inveniuntur, qui morbo peſtilentiali fuerunt necati; ſic quoque ventriculus duodenum, cæteraque. (**) — Quod ſi nunc putrida hæc bilis non educitur, iſta

(*) Aphoriſm. 22. Sect. I. & Lib. de humoribus.
(**) Vid. Traité de la Peſte, Paris 1744. 4to.

iſta magis magisque corrumpitur, & magnam anxietatem, ventriculi ægritudinem, dolorem cæteraque excitat, atque reſorpta & ad ſanguinem delata mala inducit infinita, genus nervoſum valde irritat, craſin ſanguinis deſtruit & lympham in arrodentem pervertit ichorem. — Itaque ubi ejus redundantiæ ſigna adſunt, eam ſine mora vomitu aut purgatione, prouti natura hoc indicat, evacuare oportet. — Summo aliquando cum gaudio his putridis in febribus mox poſt vomitus acceſſum vel unam alteramve alvi dejectionem perſpexi mutationem, qua mirum in modum levabatur ægrotus; ubi anxietas incredibilis, præcordiorum pondus, continua nauſea, ructus atque ſingultus præcedebant. Linguæ impuritas ſumma, nauſea & pondus ventriculi, cum guſtu nauſeoſo amaro, horribili, fœtente & inviſo ſpiritu atque ructibus rationem ventriculi declarant atque dejectiones intolerabiliter fœtentes, nigræ, bilioſæ hujus evacuationis & neceſſitatem & utilitatem indicant. — Quod ſi venenum aliquod in ventriculo aut inteſtinis hæret, de neceſſitate illud ut primum fieri poteſt educendi nulli profecto dubitabimus; atqui bilis ſane putrida minus parum eſt perniciofa, quam actuale venenum. Circa harum febrium ſtatum aut ſeptimum inter & decimum quartum diem natura propria ex voluntate per vomitum vel quod crebrius fit, per alvum laxam putrida iſta bilioſa colluvie ſe liberare, molitur; atqui ejus conſuetæ operationes ſemper arte ſunt adjuvandæ; ego quidem pro rerum ratione generatim die octavo aut nono moderatum exhibeo laxans, niſi quædam eruptio appareat, vel ſudor quidam bonus hoc interdicat. — Vsque ad hoc tempus raro ullum purgans præter mannam, cremorem tartari aut ſimilia in ipſo prin-

principio adhibeo (in primis ſi mihi morbum magis a contagio quam putrida a ſaburra ortum eſſe, enata ſit ſuſpicio) nihilo minus clyſma emolliens, làxans quolibet ſecundo aut tertio die, prouti ratio id poſtulat, injicere jubeo. — Laxans hoc toties de tempore in tempus repeto, quoties id ſymptomata indicant atque ejus operatione durante ægroto meo cardiaca diæta conveniente potu & medicamentis ſuccurro. — Qua ratione non ſolum congeriem & increſcentem corruptionem hujus putridæ bilioſæ materiæ in primis viis, ſed ejus quoque reſorptionem & tranſitum in ſanguinem præcaveo; atque pari modo ulterior morboſæ materiæ effuſio in inteſtinorum canalem excitatur indeque ex corpore eliminatur. Quam moderatam purgandi methodum circa hoc tempus his in febribus per plures annos ſumme utilem inveni; ſed in purgantia ex *aloe*, *ſcamonio* & *colocynthide* parata increpo: quæ in tali putrido, diſſoluto, acri ſanguinis ſtatu ſunt venena, non medicamenta: & quicunque illis tali in caſu utitur, is cerebri ſui inteſtina, ſi ipſi talia ibidem ſunt, purget. — Nimis ſæpe profecto ſine iſtis fortioribus ſtimulantibus vires ſuas nimium intendit natura & ruit in profuſam diarrhœam vel dyſenteriam ſubito mortiferam, niſi refrænetur; — hoc vero plerumque incidit, ſi materia bilioſa corrupta nimis diu, ut eo magis putreſcat, in inteſtinis fovetur; atque his præveniendi, ut iſtam ex eis conveniente tempore ac juſtis intervallis expellamus, via eſt optima. — Quod ſi nobis talis immoderata minatur evacuatio, ad convenientia adſtringentia, alexipharmaca, theriacam Andromachi, Confect. Fracaſtorii, tincturam roſarum, vinum rubrum cum cinnamomo coctum confugere debemus, aſt præter hæc omnia, ſi caſus valde urget, clyſmate adſtrin-

adſtringente ex confect. Fracaſtorii, vel theriaca Andromachi cum parva decocti tormentillæ, roſarum rubrarum aut terræ japonicæ quantitate parato ſuccurrere oportet. — Quorum vero uſus non parum requirit prudentiæ; nam diarrhœam criticam præmature ſupprimere, ſemper eſt periculoſum; atque ego quidem, hoc nunquam faciendum eſſe ſine eo, ut una aut altera rhabarbari præmittatur doſis, exiſtimo. — Antea, quam huic paragrapho finem impono, non poſſum, quin annotem, me diarrhœam, licet eam in ſtatu aut declinatione harum febrium ſæpiſſime criticam & ſalutarem invenerim, generatim tamen in ipſo principio deprehendiſſe noxiam: ſi ea in primis valde tenuis, ſeroſa & profuſa eſt. — Nihil ſane magis, diarrhœam ſalutarem eſſe, demonſtrat, quam ſi bonus ſudor moderatus vel calidus cutis mador iſtam comitantur.

Quamquam natura ſæpius materiam morbi in febribus putridis malignis vomitu & alvo eliminare annititur; ejus tamen magis conſtans & maximum per cutis poros obſervatur conamen. — Me nunquam harum febrium aliquam cognoviſſe, quæ perfecte judicata aut ſublata ſit, donec major aut minor eruperit ſudor, ſancte aſſero. — Quando is moderatus, calidus & æqualis per totum corpus diffunditur, & is eſt, qui bonus appellatur; quando is circa morbi ſtatum accedit, & pulſus paulo ante liberior, mollior & tranquillior fit atque eo durante ita manet, ſemper eſt ſalutaris: — aſt, ſi ſudor profuſior, frigidus, viſcidus & inæqualis circa caput & pectus tantum provenit, multo plura ab ipſo timenda, quam ſperanda ſunt. — Si quando ſudores in principio erumpunt profuſi, ii ſunt plerumque pernicioſi; ſi ſpeciatim ſuperveniat rigor.

Cum vero ſudores ſint utiliores, qui magis naturæ, quam artis ope excitantur; inde iſti nunquam nimis cito aut nimis fortiter ſunt extricandi vehementioribus medicamentis, regimine, cæterisque; illum juvare & fovere ſufficit uberioribus ſubacidis diluentibus, moderatis cardiacis atque diaphoreticis; quæ præcipue ſalia diluunt & abluunt, acrimoniam temperant & majus putredinis incrementum ac ſanguinis diſſolutionem impediunt, tonumque ſolidorum conſervant & roborant.

Cum autem homines valde differentis conſtitutionis tam quoad fluida, quam quoad ſolida morbis afficiantur contagioſis, inde pro varia rerum ratione differens requiritur medendi methodus; illi, quibus ſunt fibræ fortes, atque ſanguis uberior denſus, non talibus calidis indigent medicamentis, qualibus debiles & phlegmaticos juvare opus eſt. Nihilo minus id in genere eſt annotandum, quod, cum ſanguis reliquique humores in febribus peſtilentialibus & petechialibus ad diſſolutionem, ſtagnationem ac putredinem inclinent, talis methodus, quæ vim vaſorum contrahentem tuetur & putredinis progreſſum avertit, ſit neceſſaria: vegetabilia & quoque mineralia convenientem in modum præparata acida huic conſilio maxime inſerviunt; & illi in primis conveniunt ſubaſtringentia alexipharmaca. — Salium autem atque ſpirituum alcalino volatilium uſum valde eſſe periculoſum, pro certo habeo: cum ea procul dubio ſtatum humorum putreſcentem augeant eosque ut plura irritamenta ad citiorem incitent, deſtructionem: — ſiquidem, largiorem horum uſum ſine ullius contagii acceſſu, in perfectiſſima quoque ſanitate corruptionem ac diſſolu-

tionem

tionem ſanguinis, atque talem febris ſpeciem excitare, compertum habemus. — Fortaſſe miaſmata peſtilentialia ipſa nihil aliud ſunt, quam ſalia animalia ſumme volatilia & attenuata: — febres peſtilentiales a putridis cadaverum exhalationibus poſt prælia, oppugnationes cæteraque exortæ hoc oſtendere videntur.

Quæ nunc de ſalibus alcalino volatilibus propoſui, me ad uſus veſicatoriorum his in febribus promiſcui ducunt conſiderationem; utpote quæ his in caſibus periculoſis tanquam certiſſima *ſpei anchora* a quibusdam æſtimantur: hæc vero ſæpius nimis præpoſtero & minus conveniente modo, in principio præcipue, ubi febris increſcit, neque ullo indiget ſtimulante, applicari exiſtimo; cantharidum enim actio non tantum ſolam cutim, ſed totum quoque nervorum & vaſorum afficit ſyſtema: Igitur, quando irritatio & impulſus jam ſunt nimii, ut plerumque harum febrium in principio fieri ſolet, ea certe ſine ullo applicantur judicio. Siquidem harum muſcarum ſalia ſimili fere ratione ut ſalia alcalina volatilia vim ſuam exſerunt, & profecto diſſolutionem, indeque ſanguinis putredinem promovent. — Naturam nonnunquam incitamento indigere poſſe, imo ſæpe verſus harum febrium inprimis declinationem indigere, res eſt certiſſima; quando ſolida torpent, circulatio langueſcit, ſpiritus ſunt effœti, & comate corripitur æger; tunc veſicatoria ſunt applicanda & utilitatem præſtant eximiam, quocunque febris tempore talis ſymptomatum accedit ſeries. — Aſt in rerum antea propoſitarum ratione effectus valde pernicioſos nimis præpoſteram eorum applicationem ſubſecutos eſſe, vidi ſæpiſſime, quales ſunt pertinax pervigilium, delirium, urinæ

H 2 ſup-

ſuppreſſio, tremores, ſubſultus, cæteraque. Qua de re, ut antea juniores medici, quam liberaliores ſint cum *ſalutari hac ſeveritate*, BAGLIVIUM *de uſu & abuſu veſicantium* conſulant, auctor ſuaſorque ſim: iſtumque eo melius intellecturi ſunt, ſi antea ejus *tractatum de fibra motrice* & BELLINUM de *ſtimulis* perlegerint. — Quibus porro addatur, quod, ubi quædam in affectibus acutis cuti imponantur veſicatoria, æger ſerum lactis, emulſionem, aut alium quendam ſubacidum & demulcentem largiter bibere debeat liquorem: niſi fere tanta ab hoc remedio, quanta áb ipſo morbo, tolerare velit.

Camphoræ, magnæ, iſtius cantharidum acrimoniæ correctricis ut mentionem injiciam, jure expectari poteſt; atque hoc conſilio illa frequentius utor, cum, nihil *ſpicula* ſalium quam hoc ſumme *ſubtile, volatile, vegetabile ſulphur* efficacius obtundere, bene cognitum habeam; immo mercurii quoque præparationes hac multo redduntur mitiores. — Aſt in his putridis petechialibus febribus eam multo præſtantiorem ob finem, diaphoreſin vel lenem ſudorem promovendum, convenire exiſtimo, qui in univerſum talibus in caſibus maxime invenitur ſalutaris: nihil vero profecto hoc magis, quam camphora efficit, quæ eo magis præſtat, cum non tantum, quantum alcalino volatilia ſalia & ſpiritus ardentes excitet calorem. — Siquidem ejus anodyna & demulcens qualitas in erethiſmo pacando & ſpirituum tranquillitate atque blando ſomno inducendo, quando opiata nihil juvant, immo tumultus celeritatemque augent, eam multo reddit utiliorem. — Quæ profecto cum opiato quodam conjuncta ſudoriferum in rerum natura eſt minus fallax; atque *elixirium aſthmaticum* vel *paregoricum* non ſolum ob hanc, ſed alias

quo-

quoque ob rationes medicamentum eſt præſtantiſſimum. Quod ſi vero unquam his in febribus dantur opiata, ea parca quantitate dari debent pro doſi, quæ toties, quoties indicatur, repetatur; *theriaca Andromachi*, *mithridatium*, *diaſcordium & elixir paregoricum* procul dubio ſunt optima. Camphora interim hoc laborat vitio, quod ſtomacho valde diſpliceat, quando autem in vini aceto calido diſſolvitur (vel potius cum eo miſcetur intimius) ad normam *julapii e camphora*, tunc eo facilius perfertur & eſt medicamentum eximium, quod in febribus putridis malignis atque in peſte ipſa egregie convenit: ab omnibus enim fere medicis in morbis peſtilentialibus maxime commendantur & camphora & vini acetum. Vtrisque maxima cum utilitate in peſte *Marſiliana* cæterisque uſi ſunt medici *Galli*, atque HEINISIO (*) ob utilitatem, quam in peſte *Veronenſi* beneficio medicamenti, cujus baſis erat camphora, præſtitit, erecta fuit ſtatua.

Itaque cum acida & ſubadſtringentia in febribus putridis malignis & petechialibus exhibere, ſimus obſtricti, ut ſanguinis craſin & vaſorum tonum conſervemus, majoremque humorum putredinem præveniamus; inde diaphoretica (quorum præcipuum eſt camphora) cum illis jungi debent, ut libera perſpiratio aut ſudor moderatus foveatur, quem illa retardare inclinant: hoc omnino cum veterum medendi methodo convenit, qui alexipharmaca cum adſtringentibus in antidotorum compoſitionibus commiſcebant, prouti videre eſt in *Andromachi theriaca*, *mithridatio*, cæteris-

(*) Vid. ETMVLLER opera, Tom. II. de peſte p. 426. edit. Francof. 1697. fol.

risque. — Ea hoc reſpectu magis convenire, habeo perſuaſum. — Hæc antiquitatis applauſu fuerunt excepta, & ſunt procul dubio medicamenta eximia (quando illis rite utimur) licet varia tam quod ad quantitatem, quam ad qualitatem, in illis deprehendantur ſuperflua. — *Alumen* & *nucem myriſticam* in aliis febribus, præter intermittentes, ſi parca in primis *camphora* & *crocus* cum eis junguntur, cum utilitate dari, haud ignoro.

Liceat mihi, ſequentem corticis peruviani præparationem hic inſerere, qua bono cum ſucceſſu per aliquot annos non ſolum in intermittentibus & lentis nervoſisque febribus, ſed quoque in putridis, peſtilentialibus & petechialibus, ſpeciatim in eorum decremento uſus ſum; & licet quidem ſæpius remiſſio valde eſſet obſcura, optatum tamen edidit effectum. — Quod ſi vero ægroti alvus obſtipata vel ejus abdomen inflatum & tumidum ſit, doſin aliquam rhabarbari, mannæ aut ſimilium præmitto.

℞. *Cort. Peruv. opt. pulv.* ℥ii
Flaved. Aurant. Hiſpan. ℥iß
Rad. Serpent. Virgin. ʒiii
Croc. anglic. ℈iiii
Coccinel. ℈ii
Spir. Vini Gallici. ℥xx
F. Infuſio clauſa per dies aliquot (tres ſaltem quatuorve) deinde coletur.

Hujus medicamenti ʒi usque ad ℥ß quarta, ſexta aut octava hora cum decem, quindecim aut viginti guttulis elixirii vitriolii aliqua conveniente potione vel vino diluto exhibeo. — Quod ut hac ratione tanquam officinale medicamentum paratum & promptum ſervetur, jubeo, atque

atque ut admodum ſalutare ad experimenta cum eo capienda aliis commendo. — Quod quoque interdum in intermittentibus, ubi corticem in ſubſtantia vel ejus decoctum difficile fert ægrotus, convenire ſatis ſcio: & hoc ſæpe medicamenti auget præſtantiam, quando id, quod in forma ſolida diſplicet, in fluida propinari poſſit: ideoque ubi hoc convenienti efficacique ratione fieri poteſt, illud fiat. — Antea propoſita compoſitio ſolida roborat, majorem ſanguinis diſſolutionem & corruptionem avertit, tandemque ejus craſin reſtituit; — atque hoc ſine eo, ut cutis pori nimium claudantur, efficitur, quod tamen cortex in ſubſtantia nimis frequenter efficit. — Id enim annotandum eſt, quod, licet ſudores nimium profuſi in his (&, ut credo, in omnibus febribus) ſint noxii, lenes tamen, mites & moderati ſemper, in ſtatu in primis & declinatione propriis largisque diluentibus, alimentis liquidis, cæterisque promoveri debeant. — Nam cum hæ febres haud raro longius trahantur, reficiens ſane potus & diæta neceſſario requiruntur, quibus deficientibus ægrotus certe ſupprimitur. — Hoc illoque ſupra propoſito reſpectu, quin *vinum generoſum rubrum*, ut præſtantiſſimum a natura datum cardiacum ſubadſtringens, & quo arte vix melius quidquam præparari poteſt, commendem, facere non poſſum. — Ego vero, iſtud nonnunquam in ſtatu & multo frequentius in declinatione febrium putridarum malignarum, quando in primis ſucco aurantiorum hiſpanienſium aut limonum acidulum redditur, utilitatem afferre maximam, certo certius ſum perſuaſus. — Aromatibus quoque quibusdam, qualia ſunt cinnamomum, cortices aurantiorum hiſpanienſium, roſæ rubræ, aut aliis ſimilibus indicatis impræegnari & paucæ quædam elixirii vitrioli

trioli guttulæ addi poſſunt. — Ego quidem cum ASCLEPIADE (*) *utilitatem vini æquari vix cum deorum potentia* non loquar; id tamen procul dubio non in vita communi ſolum, ſed quoque in medicina admirandam præſtat utilitatem. — Vinum album *Rhenanum* aut *Gallicum* aqua dilutum potionem variis in febrium ſpeciebus exhibet admodum ſalutarem & vinum generoſum pomaceum his parum eſt inferius. — Atque ut antea propoſui, bonum vetuſtum rubrum vinum eſt egregium julapium ſubadſtringens cardiacum. — *Aſiaticæ* aliæque gentes, ubi morbi peſtilentiales ſunt ſolemniores quam apud nos, limonum ſucco his in febribus majorem efficaciam, quam maxime celebrato alexipharmaco tribuunt. In his non minus, quam pluribus aliis in rebus fieri ſolet, ut arte quæramus, quod provida natura multo melius & efficacius nobis offert; ſi modo nobis tanta & diligentia & ſagacitas eſſet, ut illud cognoſcere illoque uti poſſemus. — Ego vero non poſſum, quin hic profitear, me exiſtimare, partem medicinæ diæteticam nondum ita, ut meretur, eſſe pertractatam. — Quam naturæ convenientiſſimam medendi viam nobis demonſtrare pro certo habeo, licet profecto minus ſit pompoſa, quam boli alexipharmaci, potiones febrifugæ & cardiaca julapia.

Cum vero ſequentem diſſertationem præcedentem doctrinam plenius illuſtraturam & confirmaturam eſſe putem, eam huic nunc ſubjungam.

(*) Conf. PLINII *Hiſtor. natural.* ex Edit. HARDVIN. Pariſ. 1723. fol. Tom. II. p. 301.

DISSER-

DISSERTATIO

De Variolis.

Unius ejusdemque morbi varii effectus in varia ſolidorum & fluidorum conſtitutione nullo in caſu magis, quam in variolis ſunt evidentes. — Primo enim, quando varioloſo contagio homines fibris tenſis, fortibus & ſanguine uberiori denſo prædi-ti afficiuntur, vehemens plerumque febris accedit inflammatoria; ubi interdum pulmones, interdum cerebrum, interdum fauces & aliæ partes inſigniter inflammantur, & ſanguis in detractione occurrit valde craſſus & inflammatus; atque interdum ejus detractionem repetere cogimur, niſi ægrotum phrenitide violenta abripi aut peripneumonica inflammatione jugulari velimus. — Hic pulſus eſt rapidus, plenus, tenſus; reſpiratio calida, brevis & laborioſa; æſtus acrior & urina colore profundiore tincta; ſitis ingens, lingua arida & impura; capitis, dorſi, lumborum, crurumque dolor acutiſſimus. — Symptomatibus talibus præſentibus ipſa in peſte aut profecto quocunque alio in morbo ſanguinem detraxerim, ne periculum a ſanguinis diatheſi inflammatoria, nulla contagii habita ratione, oriatur maximum.

Nullo vero modo ſanguinis emiſſionis uſum promiſcuum, adeo frequenter in omni variolarum impetu adhibitum, comprobare poſſum. — Secundo enim hic morbus interdum cum conſuetis febris lentæ & nervoſæ ſymptomatibus accedit & ægroti ſæpius diu animo ſunt demiſſo (drooping)

ut vulgo dicitur; febris eſt lenta, ſpiritus abjecti, pulſus debilis, celer & tremulus, os pallidum & languеſcens, urina cruda & tenuis, nulla ſitis ingens, nullus æſtus major, continua capitis vertigo & gravitas cum tremore, nauſea perpetua & vomendi conatus, univerſalis inquietudo, languor, debilitas, cæteraque. Hujus generis ſymptomata per ſeptem octoque dies durantia tandemque variolis finita vidi; quæ ſemper fere pejorem aliquam earum ſpeciem pallidas, crudas, depreſſas & ſeſſiles prænunciant, quæ neque bene erumpunt, neque mitius matureſcunt, ſed depreſſæ & flaccidæ remanent, vel in magnas aqueas confluunt veſicas tenui & crudo ichore repletas, atque ita usque ipſum ad finem perdurantes: donec iſtæ in ore colorem lividum, palleſcentem cadaveroſum mutent in fœdam, nigram, valdeque adhærentem cruſtam, ſi ægrotus tam diu vitam trahit & tunc temporis generatim eæ fiunt mortiferæ.

Tertio variolas interdum febris quædam maligna aut petechialis comitatur, ubi ſanguinis craſis omnino diſſolvitur, nigræ lividæque apparent maculæ, hæmorrhagiæ accedunt, & puſtulæ mox poſt eruptionem nigræ gangrænoſæ & cruentæ fiunt, idque ſæpiſſime fieri ſolet, quando variolæ paucæ ſunt & diſcretæ. — Ergo hic tria differentia febris genera ab una contagii ſpecie excitata deprehendimus, atque ut in medendi methodo non minus febris ſingularis, quam peculiaris morbi contagioſi indolis rationem habeamus, officii ratio poſtulat.

Itaque ex his videre eſt, quam perverſa ſit generalis iſta opinio tam de calido, quam de frigido regimine in omnibus omnium variolarum ſpeciebus

bus adhibendo. — Interdum SYDENHAMI, interdum MORTONI convenire poteſt methodus. — Breviter, quilibet caſus ſingularis ſingularem requirit methodum, atque medici attenti eſt, ut ejus judicium juſta harum rerum diſpoſitione declaret.

Licet variolarum contagium eandem morbi ſpeciem excitet, morbus tamen ipſe gradu admodum differt. — Vnum idemque contagium in una eademque domo, familia aut pago ſæpius valde differentes variolarum producit ſpecies; aliæ erunt valde benignæ & diſcretæ, aliæ valde malignæ & periculoſæ. — Innumera occurrunt exempla, ubi primus benigna admodum ſpecie, hunc vero excipiens confluente, maligna & mortifera afficitur: hæc quotidiana docet experientia; nihilo minus, dum hæc cuncta fiunt, & peſſima in ſpecie intermedia benigniſſimarum incidunt exempla. — Ita ut omnis in eo conveniat demonſtratio, conſtitutionem ſingulorum ægrotorum multum mutare ſubſequentem morbum. — Atque hoc in omni fieri ſolet caſu: ſic enim conſueta quædam ſcabies in alio ſuppurat & pertinax efficit ulcus, in alio ingens dilaceratum vulnus vix ulla vel nulla cum difficultate ſanatur. — Phlegmone vulgaris in alio reſolvitur aut bene ſuppurat, in alio fit gangrænoſa, ſcirrhoſa vel canceroſa.

Variolarum contagium non ſemper febrim, ad minimum inſignem aliquem in gradum excitat, licet variolas afferat: nam plurimi infantes & adultioris quoque ætatatis homines iis via naturali tam mitem in modum laboraverunt, ut neque febris ſenſibus evidens adeſſet, neque ulla re tam ante illas, quam per totum earum decurſum male afficerentur. — Variolarum pus ſæpius illorum cutim

cutim inficit, qui istis jam laborarunt, cum multas pustulas excitet, quæ illis variolarum omnino sunt similes, cum tam diu perdurent & æquali ratione maturescant, sed sine ulla febre. — Quod illis sæpissime contingit, quibus res est cum hominibus hoc morbo affectis, in primis vero illis, quorum cutis est mollis & tenerior. — In his contagium tantum glandulas cutaneas cæteraque, non vero sanguinem afficit, quem olim ita mutaverunt variolæ, ut postea id nunquam suscipiat. — Peculiares quædam deprehenduntur constitutiones, quæ nunquam hunc morbum suscipiunt; quidam enim homines nullo unquam tempore variolis affliguntur, licet frequenter eas tractent, & quoque hominibus eis laborantibus succurrant. Nutricem vetulam & pharmacopœum cognosco, qui per pluros annos magno hominum numero in variolis auxilio fuerunt, nihilo tamen minus nunquam istis fuerunt affecti. Quid? quod quidam, ut earum contagio afficerentur, ægrotantium hypocausta sedulo, sed frustra visitavere; — at enim vero quidam istorum hominum nonnullis mensibus aut annis post variolis fuerunt affecti. — Variolarum pus per inoculationem non quemlibet inficit; atque pus ex uno eodemque homine desumtum varias variolas in variis hominibus, variosque febris gradus excitare, satis compertum habemus. — Itaque ex his omnibus, statum sanguinis & humorum indolem præcedentem multum & ad quantitatem & ad qualitatem variolarum determinandam conferre, manifestum est. — Non, quod miasmata contagiosa multo pejoris & efficacioris indolis alio tempore aut alia aëris temperie esse nequeant; atque re vera in rerum natura ita fieri, deprehendimus. — Sed idem illud peculiari aëris statui proprium esse videtur,

ut

ut alia aliaque ratione ſolida & fluida afficiat, quæ ea aliis aliisque febribus reddat obnoxia; — aliam enim athmoſpheræ conſtitutionem ad febres inflammatorias, aliam ad febres lentas & nervoſas, remittentes, intermittentes cæteraque ac aliam ad putridas, malignas aut petechiales excitandas pronam invenimus. — Igitur quando contagium cum una vel altera conſtitutione accedit & cum illa ſimul agit, unam vel alteram variolarum vel potius febris cum variolis excitabit ſpeciem. — Nam haud raro profecto, pertinacem admodum febrim paucas quidem valdeque diſcretas, aſt malæ indolis comitari variolas, deprehendimus. — Ego quidem, conſuetam aliquam febrim epidemicam manifeſte ſimul cum variolis acceſſiſſe & contagium variolarum ſolum variaſſe morbum, vel potius, febrim epidemicam ſimul cum variolis unum idemque ſubjectum affeciſſe, ſæpius obſervavi. — Quod ſæpiſſime annis 1740. 1741. 1745. incidit; in quibus febris violenta epidemica ex peſtilentialium genere his præcipue locis inter *nautas*, *milites* & *captivos* (ſpeciatim horum annorum poſteriori) ſæviebat, vbi plerumque ſymptomata febris malignæ cum variolis conjunctæ occurrebant evidentiora, ideoque iſtis inſigniter erant mortifera: cum e contrario hominum plurimi locis vicinis, quibus nullum cum noſocomiis erat commercium, aliasque ſatis valebant, ſpecie afficerentur benigniori. — Atque febris hæc maligna probabiliter a peſſimo corporis habitu ſcorbutico, vitæ ratione, carcere, cæteriſque, quibus iſta hominum turba erat ſubjecta, dependebat: — quamquam, febrim anni 1740. (*) alius fuiſſe originis, exiſtimo.

Inde

(*) Vid. hujus hiſtoriam, Obſerv. noſtr. de aëre & morbis epidem. Vol. II. menſ. *Junio* 1740.

Inde videri posset, si peculiarem quandam sanguinis atque humorum indolem conservare aut excitare possemus, vis quoque contagii eludi posse: & hoc sane quorundam fuit assertum, quod tamen infirmo admodum inniti talo existimo. — Peculiares quasdam corticis peruviani & mercuri præparationes, ut antidota, admodum salutares esse, quidam putaverunt, & quædam mihi nota sunt exempla, quæ, ut istis assentiar, me pronum reddunt; sed mihi vix ita satisfaciunt, ut eas suadeam vel iis accedam.

Vnum idemque profecto medicamentum varia in constitutione varios edit effectus, & temere ageret, qui corticem & roborantia cardiaca cuidam fibris fortibus & rigidis ac sanguine densiori viscido prædito ut *prophylacticum* aut *præparans* dare velit; licet ista in statu vasorum debili & laxo ac tenui aquoso sanguine magnam utilitatem afferre possint. — Num mercurialia in nimis laxe cohærenti & dissoluto sanguinis statu conveniant? — Quidam sane mali effectus ab usu eorum obvenerunt, speciatim petechiæ, hæmorrhagiæ, & profusæ diarrhœæ in subsequentibus variolis, licet, ea pro rerum ratione alias salutaria esse posse, haud ignorem. — Itaque, ut brevibus omnia complectar, quicquid hac in re ratione effici poterit, id eo respectu fieri debet, ut quicquid in quadam constitutione vitio quodam peccat, corrigatur & quicquid deficit, addatur; ita, ut ea vel contra morbi impetum muniatur, vel præparetur, ut isti melius resistat, si eo jam correpta est. — Fortasse brevis hæc admonitio illorum in primis consideratione non prorsus erit indigna, qui præparationi & tractationi hominum, quos inoculare volunt, præsunt.

Quod

Quod ſi homines variolarum contagium via naturali recipientes, juſto modo præparentur, multo majorem numerum eis mitiori ratione affici, perſuaſum habeo; procul enim dubio pejor variolarum ſpecies ſæpius a nimia ſanguinis copia, humoribus acribus, aut magno impuræ materiæ pondere in primis viis hærente oritur; & haud raro, ut primum contagium fuit ſuſceptum in diæta, corporis motu, cæteriſque committuntur errores, qui ſæpius in fine effectum edunt mortiferum. — Ab his illi, quibus variolæ ſunt inoculatæ, præcaventur & præcaveri debent, indeque hujus operationis optatus dependet ſucceſſus. — Non quod benigna variolarum ſpecies, a qua *pus varioloſum* eſt deſumtum & parva admodum materiæ inficientis quantitas per inſitionem recepta aliquid ad morbi benignitatem quadam ex parte conferre nequeat. — Hac in re fortaſſe totum inoculationis conſiſtit negotium, ſi id quoque ſimul perpendere volumus, quod ea tantum in junioribus, intrepidis & perfecte ſanis adhibeatur. — Cæterum innumera proſtant exempla, quæ optatum hujus methodi evincunt ſucceſſum & utilitatem; & licet quoque adverſariis præjudicia contra hanc mota concedamus, variolarum tamen via naturali obortarum periculum ad minimum decies, quam in hac, erit majus.

Itaque, quando & ratione & bono cum ſucceſſu variolis mederi volumus, tam ægrotorum quam aëris conſtitutionis peculiaris habenda eſt ratio, idque profecto opus eſt in omnibus aliis morbis epidemicis.

Primo enim robuſta & vegeta conſtitutio viſcidioribus ac denſioribus prædita eſt humoribus atque rubro, globulari & compactiore abundat ſan-

ſanguine; indeque naturaliter majori febri & graviori inflammationi eſt obnoxia, quam homines fibris laxioribus & ſanguine tenui aquoſo præditi; illamque ob cauſam omni in caſu melius evacuationes & ſanguinis præcipue detractionem perfert.

Igitur in illis prudentis medici eſt, in variolarum impetu aliquam ſanguinis partem detrahere, &, ſi ſymptomata increſcant, id repetere. Pulſus plenus, tenſus, celeriter tremens, ingens calor, reſpiratio calida & difficilis, oris color nimius, oculorum rubor, phrenitis cæteraque id in primis requirunt: capitis dolor acutus, oculorum inflammatio, & arteriarum temporalium carotidumque tremor, cerebri aut ejus meningum denotant inflammationem, quam cito ſatis removere, vix nimium eſſe poteris ſollicitus. — Poſt ſanguinis convenientem quantitatem ex brachio detractam, ejus in pede emiſſio generatim effectum præſtat mirandum & exoptatum.

Sanguinis emiſſio talibus in caſibus vix eruptionem, ad minimum ultra juſtum ejus terminum non retardat. — Vbi ſanguis ſpiritusque valde agitati ejus circulationem ſumme rapidam reddunt, natura eo magis perturbata, nulla ordinata via materiam morboſam expellere, multo minus concoquere, aut quoque conſuetas naturales efficere valet ſecretiones; — in conſuetis febribus ardentibus atque inflammatoriis haud raro ſanguinem iterum iterumque emittere antea erit coactus, quam ullum evocare poteris ſudorem. — Siquidem in omnibus eruptionibus criticis, ad minimum in illis, quæ ſalutares ſunt, quædam concoctio eſt neceſſaria; ideoque mox ante aut in ipſa eruptione urina magis aut minus deſidit & febris

febris remittit. — Quando omnia nimis ſunt agitata & variolæ nimis cito, ſæpius intra triginta horas expelluntur, febris continuat, eventus fere ſemper eſt mortiferus. — Neque ſanguinis detractio hac rerum in ratione naturæ vires infringet; ſed cum fluidi vitalis motus nimis vehementes compeſcat & ordinatam magis ſpirituum animalium ſecretionem efficiat, iſtas magis juvabit, immo in ejus operatione ſuccurret.

Sanguinis ex pede detractionem, ſatis notum eſt, admodum efficacem efficere revulſionem a capite & pectore, quas partes tantum, quantum fieri poteſt, contra hujus morbi violentiam defendere debemus. — Atque hoc conſilio, ut pedes & femora calida aqua vel lacte & aqua per aliquot minuta bis aut ter de die ante eruptionem vel in ipſa foveantur, ſuadere velim: ac pari ratione *cataplaſmata ex pane & lacte, rapis coctis* vel ſimilibus parata pedibus applicaverim. — Qua medendi methodo per plures annos cum ſucceſſu uſus ſum, & quam ſpeciatim brevi quadam in Diſſertatione de variolis anomalis, quæ his locis 1724. & 1725. (*) graſſabantur, propoſui. — Hæc majorem ſanguinis quantitatem verſus partes inferiores alliciunt, ideoque caput & pectus levant; & cum majorem ſanguinis copiam detrahant, inde quoque majorem varioloſæ materiæ copiam ad has partes amandare debent, &, quod maximi eſt momenti, eruptionem in eis ſublevat; quibus imminuitur quantitas, quæ alias in capite cæteriſque partibus erumpere potuiſſet: præter ea

(*) Vid. Philoſophical Transactions No. 390. & hic recuſam vid. Tom. III. p. 16.

ea relaxans calidorum balneorum qualitas ſimul ſanguinis impetum compeſcit eumque aliqua ratione diluit. Variolarum ingentem numerum, quando hac utimur methodo, in femoribus & pedibus erumpere ac in eis interdum cataplasmatum applicatione dolores excitari ſeveriores, res eſt certiſſima. — Puſtularum in capite, collo & pectore copia eſt, quæ adeo juſte extimeſcetur: conſuetum oris & capitis eryſipelas, quam artuum inferiorum multo profecto eſt periculoſius. — Itaque caput nunquam nimio fovendum eſt calore, ſed id, ubi in primis denſis obſitum eſt pilis, tondere ante eruptionem oportet; quo non caput ſolum redditur frigidius & cavetur, ne puſtulis nimium obruatur, ſed præter ea quoque varia triſtia in morbi progreſſu avertuntur ſymptomata.

Quod ſi vero febris nihilo ſecius exacerbaretur, & eruptio ratione haud ordinaria procederet; ut non minus femora & pedes, quam manus & brachia, quid? quod ipſe corporis truncus balneo foveatur, auctor ſuaſorque ſim. — Quod adhibendi pluries ſeſe mihi obtulit occaſio in infantibus, quibus *balneorum frigidorum* uſu ob rachiticos morbos cutis naturali denſior & durior reddita erat, quod eruptionem probabiliter ultra juſtum terminum retardat. In quorum altero, (qui nunc fortem vegetumque virum agit nobilem) haud prius, quam die ſexto apparebant variolæ, licet in principio febre afficeretur vehementiore; & tunc, poſt balneum ex aqua & lacte pectori applicatum, variolæ quidem benigniores, quamquam ſatis copioſæ erumpebant. — Balneo hac ratione corpus fovere, non caput & pectus ſolum ſublevat, ſed & materiam ad externas corporis partes

partes allicit, ejusque eruptionem in summa cute promovet, quibus partes internæ & ad vitam magis necessariæ hujus morbi violentiæ minus efficiuntur obnoxiæ: *variolarum pustulas in pulmonibus, abdominis visceribus*, cæterisque effectum edidisse mortiferum, nimis crebro fuit deprehensum. — Hæc vero non prorsus nova est methodus: RHAZES (*) enim, ut ægroti *balnei vaporis* specie ad eruptionem levandam foveantur, suadet.

Interdum fortes & plethorici magna spirituum dejectione, universali debilitate, conjuncta cum tardo atque suppresso pulsu in ipso variolarum accessu corripiuntur; quæ medicos minus expertos, num sanguinem emittere debeant, dubios reddit; quamquam hic pari ratione necessarium sit, nihilque ægrotum citius juvet, si præcipue hæc maxima ex parte a morbi metu & terrore ortum trahant: quod sæpissime fieri solet in hominibus adultis, qui, in transitu sit dictum, optime perferre possunt sanguinis detractionem, nisi senectute propius absint. Non enim contagium ipsum tantum spiritus fortasse animales præ reliquis afficit, sed magnus quoque metus & inquietudo ita naturæ vires disturbat & debilitat, ut cor & vasa contrahentia multo minore vi fluida propellant contenta; inde ordinariæ & excretiones, speciatim illæ, quæ maximi sunt momenti, fluidi nervei & perspirationis insigniter imminuuntur, ita ut inde moles movenda augeatur & vis motrix diminuatur. — Itaque si sanguinis aucti pars quædam hac rerum in ratione detrahitur, id tandem virium motricium compensat augmentum. — Si

 quidem

(*) Vid. RHAZES de variolis & morbillis Cap. VI. ex edit. MEAD.

quidem si viscidorum humorum pars aliqua detrahitur, illud, quod remanet, eo facilius attenuatur & magis aptum redditur, ut principium agens, seu spiritus animales justa quantitate exhibeat. — Igitur aliquis sanguis tali in casu tam cito, quam fieri potest, sed non nimis larga quantitate & uno impetu detrahi debet. — Magis profecto conducit, sanguinis detractionem repetere, si necesse est, ad minimum orificium nonnunquam occludere, nisi ægroto supino aut reclinato detrahatur sanguis.

Porro vero, quando timor immoderatus & spirituum dejectio cum morbo occurrunt, tunc sane, ut quoque in ipso morbi initio aliquid, quod indolis est cardiacæ & id interdum quidem ut non adeo parca exhibeatur manu, necesse est. Ergo, quando sanguinis quantitas superabundans detracta est, tali excitante eo majori cum utilitate & successu uti possumus, atque ab illis effectus sæpius vidi eximios, quando pustulæ ob metum ægroti insignem & spirituum oppressionem in cute quasi sepultæ latebant & per duas aut tres dies vix ullo modo elevabantur. — Ego quidem *regimen calidum* in variolarum præcipue accessu non adeo probo; in tali autem casu id adhibendum atque vesicatoria ad contractilem vasorum vim quiescentem excitandam applicanda esse, haud ignoro, aut morbo certissime supprimitur ægrotus. — In genere vero vesicatoriorum usum in variolis præmaturum non commendo, nisi maximam habeamus rationem verendi, ne lingua, fauces & narium viæ pari modo ut aliæ istis valde infestentur: si quando morbus irruit cum raucitate, dolore vel magno æstu oris fauciumque atque insigniter acri rheumatismo aut narium obstructione, frequenti sternu-

ſternutatione & tuſſi irritante, hæc expectanda ſunt, niſi tempeſtivis avertantur veſicatoriis, quæ ſæpius inveni valde ſalutaria. — Crebrior ſternutatio & oris nariumque fluxio demonſtrant, *membranam Schneiderianam*, commune harum viarum velamen, inſigniter affici atque ab illis revulſionem indicari; nam paucæ tantum puſtulæ in faucibus & naribus periculoſiores ſunt, quam centum in ſumma cute: dolor ingens & ſpirandi deglutiendique difficultas ſunt certiſſimi effectus inprimis verſus morbi finem, qui ſæpiſſime ægrotum jugulant, niſi gargariſmatibus, injectionibus cæterisque diligentius ſuccurras. — Nonnunquam ad has partes talem vehementem inveni affluxum, ut ſalivationem etiam in principio excitaret profuſiorem, quæ ægrotum perpetuo vigilem retinebat, labia, linguam & fauces corio privabat ac adeo inſignes excitabat dolores, ut ægroto omnem adimeret ſomnum & potus, alimentorum, cæterorumque deglutitionem omnino efficeret intolerabilem: hic, ut nuchæ, poſt aures, aliisque partibus citius applicentur veſicatoria, quam maxime eſt neceſſarium.

Secundo vero, quando homines fibris laxis, debilibus & tenui macroque ſanguine præditi, aut qui paulo antea magnas perpeſſi ſunt evacuationes, variolis infeſtantur, cave, ne lanceolam applices, ſi ægroti vitam ſervare velis. — His generatim eſt os pallidum, triſte, pulſus debilis, celer, tremulus, ingens ſpirituum dejectio, cum urina pallida, cruda, turbida vel limpida, horror & æſtus alternant, parum ſitiunt, neque magno de dolore, ſed de perpetuo languore, ventriculi ægritudine, vertigine, cæterisque conqueruntur. Hic vinum canarienſe & crocum ſimul cum ali-

quo mitiori cardiaco aut nervino medicamento, serum lactis cum vino canariensi paratum, aquam cum vino aut simile quid convenire, reor. — Quæ vero cuncta sine largiore dosi salium & spirituum alcalino volatilium, radice sepentariæ virginianæ, spiritu vini, vino meraciore cæterisque sunt danda. — At enim vero satis largam vini quantitatem in lentis quibusdam & abjectis casibus maxima cum utilitate datam fuisse, vidi: ita quoque tali rerum in ratione vesicatoria & stimulantia cataplasmata pedibus applicari possunt; non adeo convenire videntur balnea.

Singulare quoddam est remedium, quod eruptionem variolarum in hoc lento & languescente casu promovet, quando pustulæ ratione haud ordinaria ad consuetum tempus erumpunt, sed cum exigua vel nulla elevatione & colore minore in cute quasi sepultæ hærent, & hoc est *leni emetico* excitatus *vomitus*. — Quem fere semper hoc in morbo sponte molitur natura, atque nos sequi debere ejus indicationem, existimo; hoc enim non materiæ morbi pars solum, quæ ventriculum afficit, sed quoque illa colluvies lenta, putrida, quæ in eo, hepate, fellea vesica, cæterisque fuit collecta, rejicitur. — Vomitus actionem perspirationem per cutim, sudorem & pustulas expellere, cognitum est omnibus. — Vomitu sanguinem nimium in cerebrum impelli, his objici, haud ignoro; indeque is in variolarum principio minus conducit; atque ego quoque, si in plethorica constitutione ante sanguinis missionem exhibetur, consentio; quid? quod ex usu eorum perverso terribilia vidi symptomata. — Ast perpendamus, naturam semper, sine artis aliquo irritamento, in illum inclinare & fere perpetua, licet

sæpius

Quemadmodum alia aëris conſtitutio ſalivationem, quæ ſufficit, impedit, alia nimiam eamque acriorem excitat: ſic catharrhalis epidemicus affectus alio tempore tantum tenuem, mitem & inſipidum mucum; alio profuſum acrem nares, labia, fauces cæteraque corrodentem evacuat ichorem. — Talis atmoſphæræ conſtitutio, quæ ægrotos ad nimiam ſalivationem proclives reddit, probabiliter quoque aliqua ex parte crudas illas, *cryſtallinas* & *indigeſtas variolas* excitare poterit, quæ ſæpiſſime nobis occurrunt. Humida enim, nebuloſa frigidaque tempeſtas non ſolum vim vaſorum contrahentem relaxat & ſanguinem vaporibus frigidis nitroſis replet; ſed præter ea etiam perſpirationem inſigniter impedit; unde acris ſeroſa colluvies accumulatur, & tali præcipue tempeſtate fieri ſolet, ut hæc variolarum dominetur ſpecies; prouti parva illa, verrucoſa, nigra ſpecies cum parca vel nulla ſalivatione ventis aquilonibus per longum temporis ſpatium flantibus, valde calida vel valde frigida ſiccaque tempeſtate admodum frequenter obſervatur. — Nonne nobis varii regiminis neceſſitatem in varia tempeſtate hæc demonſtrat obſervatio?

Variolæ hæ *cryſtallinæ* aut *lymphaticæ* nunquam bene matureſcunt, ſed materia manet cruda tandemque fit merus aqueus ichor, ac eæ plurimis in locis confluunt & admodum largas effingunt veſicas; quæ denique diſruptæ omnia corrodunt & totum ægrotum exulcerant, ita ut lepori corio privato appareat ſimilis. — Quosdam in talem tabis ſpeciem intra viginti vel triginta dies incidiſſe vidi, humores acres exſudantes continuo ab illis deſtillabant, donec tandem duplici ſenſu diſſolverentur. — Cujus tenuis crudæque materiæ magna pars ſæpius iterum abſorpta ad ſanguinem per-

fertur & insignem pustularum flaccidarum, vacuarum vel *siliquosarum*, ut dicitur, relinquit copiam. Quod terribiles in scenam producit morbos & tragœdiam iterum ludit, quæ plerumque mortifera finitur catastrophe; rigores convulsivi, febres peripneumonicæ, delirium, dysenteria, syncope cæteraque sunt communes pedissequæ. — Nihilo minus, si diarrhœa moderata aut urina copiosa profundius tincta subsidente ea aufertur, ægrotus sæpius convalescit; quod si vero dejectiones alvi nigræ, cruentæ aut saniosæ accedunt, eæ generatim intestinorum destructionem indicant, si in primis abdomen est tumidum, dolens & tensum. — Atque micturitio aut perpetuus urinam emittendi conatus sine aliqua ejus insigni evacuatione, nisi a vesicatoriis ortum trahat, symptoma est pessimum. — Si quando largus sudor unquam in variolis est salutaris, is in hac est specie; atque me eum variis temporibus maxime invenisse utilem, existimo.

In his *crudis*, *ichorosis* & *coctione difficilibus variolis* & *profuso ptyalismo*, ubi cutis pustulæque pallidæ vel luridæ, pulsus debilis, urina tenuis, aquea & cruda sunt, calidiora medicamenta requiruntur: qualia sunt *pulvis contrayerv. comp. myrrha*, *moschus crocus*, *camphora*, *theriaca*, *mithridatium*, *confectio cardiaca*. Quæ in pustulis elevandis & materia concoquenda admodum sunt salutaria & cum sero lactis cum vino canariensi parato, *decocto rubicundo*, julapio testaceo, aut *cyatho potus caffee*, cui interdum parum lactis tenuis affundendum, deglutiri possunt; quem potum caffée per totum variolarum decursum plures hausisse ægrotos sine ullo malo, immo cum exoptato effectu cognovi; cum is evidenter irritantem vexantemque tussim, acri

ſæpius fruſtranea ad ventriculum evacuandum adhibere conamina: nunc, nos ejus motus adjuvando & convenienti diluente ejus conaminibus ſuccurrendo, molimina inſigniter promovere poſſe, vomitumque ipſum eo citius ceſſare, res eſt certiſſima; atque, vomitum poſt eruptionem perfectam prorſus diſparere, hanc ipſam autem hoc modo eo magis fuiſſe promotam, notatu eſt dignum. — Pedibus mox poſt emetica ob rationes facile cognoſcendas applicaverim cataplaſmata.

Emetica porro plerumque bonum hunc edunt effectum, ut aliquas alvi dejectiones moveant, quibus inteſtina a duris craſſisque ſcybalis aut putridis bilioſis contentis liberantur; quod ſi hoc non incidat, mox clyſma emolliens laxansque eſt injiciendum: atque quibusdam in caſibus moderatum, lene & refrigerans catharticum ex manna, cremore tartari, ſale GLAVBERI aut rhabarbaro requiritur: ſi quoque diarrhœa urget, unam vel alteram rhabarbari doſin dare oportet.

Aëris conſtitutio differens differentes effectus in ſanis eoque magis in ægrotis & debilibus, indeque etiam in morbis edit. — Aliam atmoſphæræ conſtitutionem progreſſum morborum epidemicorum, ſpeciatim variolarum promovere, aliam vero retardare, diu jam obſervatum eſt; quæ variolæ alio tempore in angulo oppidi vel civitatis remotiori ingruunt, & ſubito totam infeſtant; alio vero in ejus intimo oriuntur, mox tamen ceſſant. — Peſtis ipſa aëris mutatione a calido humidoque in frigidum & ſiccum plerumque cohibetur. — Sanguinis ſtatus ipſe a prægreſſa & præſente aëris conſtitutione multum dependet, atque contagium varios effectus in vario ſanguinis ſtatu præbuiſſe, experientia docuit. — Itaque aë-

ris constitutionis præcedentis & præsentis justa consideratio non parum habet momenti in nostra medendi methodo.

Cum aër continuo frigidus siccus fibras fortes valdeque elasticas & sanguinem densum ac viscidum efficiat; ægrotos tali in constitutione, cæteris paribus, multo magis & melius sanguinis perferre posse detractionem, quam in calida, humida, relaxante aëris temperie, quilibet ratione facile consequi potest; eosque magis diluente, emolliente atque antiphlogistico potu, diæta & remediis indigere: cum e contrario in hac multo magis cardiaca, subadstringentia & antiputredinosa requirantur.

Tempestate admodum frigida & sicca, prouti quoque valde calida & arida homines variolis laborantes multo minus, quam aëris constitutione opposita exspuere, res est certa; ita ut athmosphæra valde sicca omnia convenientia, sanguinem diluentia & salivationem, huic morbo adeo necessariam & salutarem, promoventia adhibere debeamus remedia: — interim hæc quadam tempestate & quibusdam in hominibus nimis profusa & noxia est; inprimis, opinor, tempestate frigida, humida, relaxante & in hominibus morbis catarrhalibus obnoxiis. — Salivationem nonnunquam adeo præmature incipientem & adeo immoderate continuantem vidi, ut tandem communia, linguæ, oris & faucium integumenta abraderentur, quibus dolor efficiebatur admodum acutus, somnum & deglutitionem impediens atque ægrotum perpetuo excrucians. — Ideoque *salivationem præmaturam*, speciatim profusam valdeque acrem, semper detestor.

Quem-

acri iſta tenuique deſtillatione (rheum) excitatam, compeſcat.

Igitur hic procul dubio opiata ſollicite indicantur, & *theriaca*, *elixirium paregoricum*, vel *tinctura thebaica* cum *diacodio* ſæpius, aſt tali doſi ſunt danda, quæ ægrotum quietum, haud vero ſtupidum reddit; quæ profecto opiata exhibendi omnibus in febribus methodus eſt tutiſſima & quoque efficaciſſima: licet enim unica doſis largior mox magis ſomnum inducere poſſit, multo tamen minus reficit; at, ſi hoc non efficit, delirium fere ſemper ſubſequitur aut diuturnus continuus ſtupor. — Quolibet in caſu largæ ejus doſes magnam relaxationem & univerſalem efficiunt debilitatem, quas nihil quam nova poſt aliquod temporis ſpatium doſis aut calidum cardiacum levat: effectu cum *liquoribus* conveniunt *ſpirituoſis*, qui temporarium furorem aut ſtuporem excitantes debilitate univerſali, tremore & maxima ſpirituum dejectione finiuntur. — Siquidem nemo prædicere poteſt, qualem peculiaris opii doſis in peculiari homine edet effectum, donec illa uſus ſit: aliis adeo peculiaris eſt conſtitutio, ut parva admodum doſi inſigniter afficiantur; alii e contrario ſimili fere robore & conſtitutione præditi quadruplam quantitatem multo minore cum effectu ſumunt. — Aliis convenit *diacodium*, qui *opium* perferre nequeunt; ita ut prudentis medici ſit, moderata ad minimum vel parva opii doſi incipere.

Nihilo tamen minus, miſſa hac cautela, nulla dantur remedia, quæ tam efficaciter humores tenues acres inſpiſſent, eorum irritationem & defluxum avertant & puſtulas maturent, quam opiata convenienti ratione data. — Profecto, quando copioſæ adſunt puſtulæ, ſine eis parum efficere vale-

valemus, in primis versus morbi statum, ubi istæ valde dolent. — At enim vero tunc quoque, quando salivatio insigniter viscida & difficilis est, nos istis admodum caute uti atque *gummi ammoniacum*, *oxymel squillilicum* cæteraque cum eis conjungere debemus.

Neque in his lymphaticis aut crystallinis pustulis vesicatoriis est parcendum, quæ præter alios bonos effectus, acribus humoribus exitum parant morbosis, eandemque ob rationem latas pustulas, quæ ab earum confluxu oriuntur, lanceola aperire oportet. — Pus cum acu aurea emittere, ut AVICENNA (*) auctor est, magis juvat quam prodest. Peragas vero hoc quacunque ratione velis, fœdior cicatrix tunc efficitur, si naturæ permittitur: hic autem periculum plus, quam hæc valet considaratio; nam materia ista corrodens interdum omnia corrumpit & præter id aliquid semper ab ea absorptum in sanguinem perfertur.

Itaque ego, ut cum medicamentis alexipharmacis propria quædam diuretica, qualia sunt *nitrum*, *sal succini*, spiritus nitri dulcis, & similia conjungantur, suaserim. Nam largum urinæ effluxum aliarum evacuationum defectum felicissime compensavisse, observavi; &, si hoc incidit, quando salivatio cessat atque os subsidet, semper est salutare; &, cum hæc ita occurrant, tantum, quantum fieri potest, promoveri debent: &, ut urinam sæpius emittat, admonendus est ægrotus, qua in re multum juvat, si is in genua erigitur. Dum enim in lectulo recumbit, sæpius ipsi neque stimulus neque vires eam emittendi sunt; quam tamen,

(*) Vid. Canon. medic. Lib. IV. Cap. de Variolis p. 66. ex Edit. PLEMPII.

tamen, utprimum erectus eſt, larga quantitate reddit.

Materia tenuis, acris, varioloſa ad inteſtina & ſæpius quidem valde violenta ratione transferri creberrime ſolet. — Innumera in variolis proſtant exempla, ubi ægroti vitam criticatica quædam ſervavit diarrhœa; natura ipſa quoque in infantibus hanc evacuationem in locum ſalivationis ſubſtituit in adultis. — Itaque, ne eam præmature nimis unquam cohibeamus, eſſe debemus ſolliciti; & tunc quoque quando profuſa eſt; id non prius tentandum eſt, quam unam vel alteram rhabarbari doſin præmiſerimus; & tunc ſane convenientibus adſtringentibus opiatis, *decoct. rubicund. decoct. Fracaſtorii, tinct. roſar.* cæteriſque uti debemus; & quando quoque omnia iſta fruſtra adhibita fuerint, clysma cum *diaſcordio* vel *theriaca* nimium coërcebit fluxum. In genere vero eam tantum in earum præcipue ſtatu aut poſt eum moderari debemus, nihilo ſecius cura habenda eſt, ut ægroto, fluxu durante, convenienti roborante, ſubadſtringente diæta ſuccurramus.

In variolis crudis, cryſtallinis neque acida mineralia neque vegetabilia unquam magnam attuliſſe utilitatem obſervavi, in *parvis* vero, *nigris, confluentibus cum petechiis conjunctis* valde inveni ſalutaria; in quibus humorum putredo in genere multo major eſſe videtur, & puſtularum quoque pus ſaniei ſimile multo magis fœtet, quam in *cryſtallinis*, quarum ichor interdum parvum vel prorſus nullum ſpargit fœtorem. — Quamquam fortaſſe ex quatuor ægrotis hac parvarum, nigrarum, confluentium variolarum ſpecie laborantibus vix unus (&, quando maculas nigras, urinam cruentam & alias hæmorrhagias habent conjunctas, ex milli-

millibus vix unus) convalescit, interdum tamen, quando petechiæ copiosæ & variolæ admodum nigræ, parvæ & confluentes, immo interdum cum aliqua hæmorrhagia fuerunt conjunctæ, acidis mineralibus, alexipharmacis adstringentibus & medicamentis ex cortice peruviano paratis res gestæ sunt maximæ. — Quædam, ubi tali rerum ratione sanitas hac methodo fuit restituta, mihi nota sunt exempla; sed ne unum quidem morbum unquam supervixisse, inveni, qui urinam emittebat cruentam, nisi, eam ab usu cantharidum provenisse, manifestum erat. — Cum autem hæc variolarum species diu duret & ægrotus (si istam tandem superat,) per aliquot dies intra limites quasi vitæ & mortis contineatur; supra proposita medicamenta non solum necessaria sunt, sed ipsi quoque largiore & conveniente *analeptico* & *antiseptico* potu & diæta in ultimo in primis stadio est succurrendum; donec tandem ut serpens, emblema recuperatæ salutis, exuvias nigras relinquens in novam vitam & vigorem proserpat: atque ego sane quosdam vidi casus, qui magis resurrectioni quam valetudinis recuperationi videbantur esse similes.

Quando ego usum corticis peruviani in quibusdam variolarum speciebus suadeo, eum experientia & auctoritate edoctus commendo, cui vero hæc non faciunt satis, hac de re consulat virum magnum *Dr.* MEAD (*), Prof. MONRO (**), & *Dr.* WALL. (***) — Ego quidem plerumque cum *tinctura corticis alexipharmaca*, supra proposita, bene acidulata cum vitrioli elixirio initium facio;

(*) De variolis & morbillis, p. 45.
(**) Medical Essays, Vol. V. p. 102.
(***) Philosophical Transactions, No. 486.

facio; & poſtea ad ejus decoctum aut extractum progredior. — Sed ſerio admonere mihi ſit licitum, ne aliquid horum detur, quando ſpirandi difficultas, alvus obſtipata atque abdomen durum & tumidum eſt, donec ad minimum hæc remota fuerint ſymptomata. — Tincturam corticis alexipharmacam in variolis ſpeciatim lymphaticis utilem eſſe, his addendum eſt, eaque mox poſt plenariam eruptionem dari debet, ut tantum, quantum fieri poteſt, aliquis maturationis gradus promoveatur: corticem in ſanioſis ulceribus plerumque aliquam laudabilem puris coctionem efficere, certa res eſt. — MORTONVS (*) non in declinatione ſolum, ſed & ipſa variolarum maturatione durante, ſi quando remiſſionem deprehendebat & quidem tertia aut quarta hora ad drachmæ quantitatem corticem exhibebat; atque hoc a variis aliis eximiis medicis ante plures annos fuiſſe exercitatum, compertum habeo.

Sed hujus morbi maxima difficultas & periculum præcipue in ſtatu aut mutatione variolarum oritur (quæ in aliis ſpeciebus citius, in aliis tardius incidit, quo benigniores variolæ, eo ſemper citius); nam licet omnia usque ad hoc tempus bene proceſſerint, nunc (ſeptimum puta, nonum aut undecimum ab eruptione diem) mutatione miranda & terribilibus ſymptomatibus obſtupeſcimus. Oris tumor uno impetu collabaſcit, ſalivatio ſubito ceſſat, puſtulæ fiunt flaccidæ, interſtitia lurido & cinereo colore palleſcunt; rigor exoritur, febris cum magna ſpirandi difficultate, languore & ægritudine ſuccedit; perpetua anxietas, tremor, ſubſultus tendinum, animi deliquium cætera-

(*) De variolis Cap. IX. p. 250.

teraque ſubito ſequuntur. — Talis expectanda eſt mutatio, quando puſtulæ admodum copioſæ primo, ſecundo vel tertio morbi die erumpunt; quando poſt plenariam eruptionem non bene repletæ, rotundæ & juſte acuminatæ ſunt, ſed planæ & latæ fiunt, aut in medio foveam vel maculam nigram gerunt; quando eas baſis rubicunda haud circumdat & hæc livida vel obſcurioris coloris apparet: — quando præter ea urina continuat aut pallida, cruda & tenuis fit, & *arteriæ carotides* ac *temporales* magis tremunt, non parum imminet periculi. — Itaque his in rebus ſingulari prorſus ratione ægrotum ſumma cum diligentia attendere debet medicus; nam res de vita & morte paucis horis agitur: — atque, licet in morbo, qui tanta ſymptomatum varietate, ut variolæ, eſt obnoxius, vix ulla certa definiri poſſit norma; monita tamen ſequentia fortaſſe non prorſus erunt inutilia.

Primo, quando manuum tumor non conſueta ratione oris tumorem excipit, & pedum tumor iſtum manuum, hoc recte malum putatur ſymptoma; nam hæc eſt ordinata & critica humorum morboſorum ad has partes translatio, quæ plerumque accidit, quando ſalivatio imminuitur & os ſubſidet. Ego ubi harum rerum ratio urget, epiſpaſtica *metacarpo* & *pedum condilis* paulo ante applicare ſuaſerim, quam tumoris ipſius ad has partes acceſſum expectamus; hæc enim non ſolum humores ad eas certius attrahunt, ſed eis quoque exitum parant; atque cataplaſmatum emollientium vel fotuum applicationem ad has partes aliquando veſicatoria præcedere debere, exiſtimo, cum ea criticos hos humores alliciant. —

BAGLI-

BAGLIVIUS (*) ait, se spongias decocto emollienti imbutas magno cum successu applicasse. — Interdum profecto natura proprio instinctu materiam morbosam tanta cum vehementia ad partes corporis extremas propellit, ut inflammationem insignem, tumorem & dolorem excitet acutissimum; quæ nihil tam efficaciter levat, quam fomenta emollientia, partes relaxando & poros aperiendo.

Methodi antecedentis ante viginti circiter annos (**) auctor suasorque fui, & ab eo tempore ea in exemplis innumeris maxima usus sum cum utilitate. — Tumorum criticorum præmaturum recessum semper periculosi sequuntur effectus, ut consueta quoque comprobat podagra; ita ut haud raro eam cataplasmatibus acribus fixam reddere cogamur. — In casu præcedente vesicatoria non materiam morbosam solum attrahunt, sed quoque eliminant. Sæpius *cataplasmatibus* addo *cantharides*; & nostris temporibus quosdam eximios medicos in casibus periculosis vesicatoria plantis pedum applicare, reperio.

Secundo: quando æstus, capitis dolor, nausea & pondus ventriculi, magna irrequies aut stupor circa sextum aut octavum eruptionis diem oriuntur, alvo obstipata, clysma vulgare ex lacte saccharo & sale applicatum raro promti auxilii spem fallit; atque hoc in primis requiritur, quando frequentius, frustra tamen alvum deponere cogitur æger. Excrementa enim calore longa-

(*) Vid. Opera Lugduni 1710. capit. de variolis & morbillis p. 61.

(**) Vid. Philosophical-Transactions No. 390. & hic in Volum. III. p. 16.

longaque retentione indurata in colon & rectum intruduntur; ubi inferior aortæ pars, vasa iliaca vesicæque collum compressa liberiorem sanguinis descensum ad partes inferiores impediunt. unde caput & pectus eo obruuntur: porro iis supprimitur urina, neque flatus neque feces, neque aqua prius evacuari possunt, quam excrementa indurata mollita, & intestina relaxata, lubricata, atque ad eorum munus conveniente clysmate fuerint irritata. — Equidem raro, ut ægroti mei, speciatim homines juniores, insignem in modum alvo obstipentur, permitto; in genere enim, ut clysma emolliens, si necessarium, quolibet altero, tertio aut quarto die ab ipso initio injiciatur, jubeo, donec ad usum lenis purgantis accedam; quæ ægrotum magis frigidum conservando usum anodynorum salubriorem & efficaciorem reddunt: sæpius enim hæc parvum vel nullum antea edunt effectum, quam abdomen fuit purgatum vel ad coma pronum reddunt ægrotum.

Tertio: Nihilo minus anodyna fere semper conveniunt, immo necessaria sunt in variolis, speciatim in crisi aut versus eam: quæ, si quoque nihil aliud, quam doloris ab inflammatione in cute & pustulis excitati mitigationem efficerent, requiruntur: nam cum una pustula tanta afferat incommoda, quanta decem efficient millia? Interim dolor & ægritudo, de quibus conqueruntur ægri, in genere bonum est symptoma: Id certe pessimum est, si neque cutis neque pustulæ inflammantur aut dolent: hoc enim magnam virium vitæ inopiam, circulationis justæ in vasculis extremis capillaribus defectum & universalem torporem prodit. — Porro his addere mihi sit licitum, versus statum in primis opiata eaque largiori dosi

mox

mox ante noctem, quam exacerbatio accedit, esse danda & necessitate exigente esse repetenda. — Diacodium hoc in casu raro, nisi in infantibus sufficit. — Anodynorum dosis ante noctem præcipue, qua crisin expectamus, semper augenda est, idque eam ob rationem, ut compescatur tumultus, qui plerumque nocte instante accedit; nam nox, ut HIPPOCRATES observavit (*), ante crisin in omnibus febribus gravis est. Quando febre & calore majore afficitur æger, opium cum aliquo *acido* aut *potione* salina dandum esse, bonum judico; quando vero debilis est & languet, cum theriaca aut quodam alexipharmaco.

Quarto: quod si febre secundaria appropinquante pulsus deprehenditur celer, durus & fortis, arteriæ carotides valde tremunt, calor exacerbatur, spirandi difficultas & dolor capitis acutus adest, phrenitis oritur vel major vel minor; sine mora sanguis est detrahendus, alias brevi tempore casus erit irreparabilis. — Qua rerum in ratione sanguinem emissum valde viscidum & tanto corio, quanto in gravissima pleuritide esse obtectum, notatu est dignum: hoc ab inflammatorio statu insigni, ab ophthalmia, angina, peripneumonia, rheumatismo, & quæ plerumque subsequitur, inflammatione externa pendere, satis est manifestum.

Quinto vero; si e contrario pulsus est debilis, ægrotus languet, pustulæ & interstitia pallida, rugosa & flaccida sunt, ac partes corporis extremæ frigidæ & viscidæ occurrunt; vix nimis multa dari possunt calida medicamenta potus cæteraque, neque vesicatoria satis crebro applicari queunt: in tali

 rerum

(*) Aphorism. 13. Sect. II.

rerum ratione satis largam vini calidi quantitatem miro cum successu fuisse datam, vidi.

Sexto: circa stadii variolarum tertii finem salivatio plerumque magis minuitur & materia sæpius adeo crassa & glutinosa fieri solet, ut maxima cum difficultate exscreetur, &, nisi per convenientia gargarismata, injectiones cæteraque abstergatur, omni fere temporis minuto minetur suffocationem. — Nulla gargarismata hoc in casu mihi nota sunt meliora, quam quæ parantur ex *vino pomaceo* & *melle*, vel *vini aceto*, *aqua* & *melle*, vel *oxymelle squillitico* cum *pauco nitro* aut *sale ammoniaco crudo*. Sinapi quoque cum utilitate in gargarismatibus coqui potest, quando stimulans requiritur fortius. — Acida vegetabilia magis sunt saponacea & abstergunt, quam spiritus vitrioli, licet crebrius adhibeatur. — Interdum cuncta hæc minus sunt efficacia, & nihil præter vomitorium actuale juvat; hoc in casu SYDENHAMIVS vomitum cum vino benedicto ad ℥iß excitabat. — Prostant multo mitiora, sed æqualiter efficacia: immo oxymell squilliticum frequentius datum haud raro bene succedit, cum moderatum moveat vomitum & tam exscreationem, quam respirationem juvet. — Siquidem & hæc porro utilitate præstat, ut urinam & alvum moveat, quæ sæpius hoc morbi tempore deficiunt; sed, si casus urget, is decocto aut infuso ipecacuanhæ est accelerandus. Variis temporibus non sine modestia his uti ausus sum, cum nihil, nisi ad hæc refugere, superesset, istisque ægrotum evidenter ex mortis periculo eripui, licet id non sine famæ meæ fieret periculo maximo: interdum vero profecto & æger & fama perierunt. — At enim vero nunquam non CELSI sententiæ subscribam, melius esse, ancipiti uti medi-

medicamento, quam nullo. — Haud raro quoque incidit, ut lingua & fauces craſſiore, adhærente, alba vel caſtanei coloris pellicula tectæ deprehendantur, ita ut ſemicoctæ videantur; atque œſophagus ac aſpera arteria illis ſint ſimilia: quæ neque vomitorio, neque gargariſmate neque ulla alia re removeri poterit, cum, nullam in glandulis harum partium fieri ſecretionem, oſtendat.

Muci oris, faucium aliarumque partium tenacitas ſæpe a liberioris potus defectu per totum morbi decurſum pendet. — Cum tamen neceſſario requiratur, ut ſanguis diluatur, ſalivatio juvetur, puſtulæ repleantur, acria ſalia morboſa abſtergantur & vaſa magis ſalutaribus referciantur fluidis: alimenta ipſa hoc in morbo ſint, immo præcipue eſſe debent liquida; cum ſolida maxima ex parte neque ad palatum ſint, neque deglutiri poſſint. — In variolis nigris confluentibus bibendum aut moriendum eſt: — tenue acidulatum lactis ſerum, decoctum luſitan. avenæ decorticatæ aut aqua cum vino rhenano vel pauco vino gallico albo, vinum pomaceum & aqua aut ſimilia ſunt convenientiſſima; atque ſi vel petechiæ vel hæmorrhagiæ apparent, tinctura roſarum aut vinum rubrum clarificatum cum aqua bene acidulatum præſtant.

Septimo autem: quodſi incruſtatio perfecta eſt, & ſalivatio imminuitur, ut aliam quandam evacuationem promoveamus, curam habere debemus; nunc enim nihil per habitum externum expellitur, parum vel nihil nunc per incruſtatam, ſquamoſam cutim transſpirat, quæ corpus ut lorica, aut potius ob ejus effectum, ut induſium HERCVLIS venenatum circumdat: nam his non perſpiratio ſolum valde impeditur, ſed & pus ac ſanies

nies limitibus suis coërcetur, quæ de hora in horam magis magisque putrescunt & continuo resorpta atque ad sanguinem delata motum excitant & febrim secundariam augent.

Quod si salivationem sustinere & justum urinæ bene coctæ effluxum hac in periodo promovere valemus, res satis tolerabiliter procedunt: haud raro vero utrumque subito deficit, & maximo in periculo versatur æger. — Qua in re has evacuationes renovandi cura habenda est maxima; plura mox applicanda sunt vesicatoria & clysma emolliens atque relaxans injiciendum: pari modo mixturis exscreationem juvantibus, ex oxymelle squillitico, gummi ammoniaco cæterisque paratis, frequentius uti debemus.

Porro quoque non parum prodest, si hoc morbi tempore ægroti mutantur linteamina, quæ nunc impurissima, rigidiora & fœtida facta, ipsi ægroto maxime sunt molesta: — Siquidem ea aërem conclavis magis polluunt, & adeo ineptum ad respirationem reddunt, ut istum quoque vix homo perferre possit sanissimus; quid? quod is non respirationem solum accelerat, sed ipsa quoque hujus venenatæ mephitis miasmata continuo iterum per vasa inhalantia, pulmones cæteraque ad sanguinem deveniunt, eumque magis corrumpunt. Quantum ægroti aëris conclavium mutatione, fores & fenestras prudenti ratione aperiendo & linteamina fœtida mutando reficiantur, mirum sane est visu: — novam vivunt vitam, ut ipsi verbis exprimunt; aër enim liberior est vitæ cibus. — Aërem talem putridum limitibus, ægrotumque in eis coërcere, certissime est pestiferum. — Absurda methodus, qua nosocomii genus in aliquo domus conclavi efficitur, quod duobus, tribus vel plu-

pluribus ægrotis repletur, curationis ratio eſt peſſima, illudque manifeſte fuiſſe mortiferum, ſæpius cognovi: — alterius fœtor, ſuſpiria & clamor diſturbant & offendunt alterum; raro fieri ſolet, ut omnes ſimul obdormiſcant, ſed ſæpiſſime ita in vigiliis retinentur: vivere cum malis ejusmodi contubernalibus, vita eſt peſſima. — Quicquid autem opponitur, nullum ex commutandis ægrotis enaſcitur periculum, ſi cura habetur, ut hoc ſedulo in bene calefactis & ſiccis linteaminibus fiat; aſt ridicula eſt opinio, qua induſia virorum fœminarumque antea per duodecim vel viginti quatuor horas aliis hominibus calefiunt, quam eis ægroti induantur. — Nonne ea ſine eo calida & ſicca reddi poſſunt? Nonne perſpiratio & ſudor ſaniſſimi quoque hominis ea humida & impura efficiet?

Sed de his hæc ſufficiant: ad evacuationis conſiderationem revertens huic capiti quibusdam obſervationibus de purgatione in febre variolarum ſecundaria finem imponam.

Quod ſi ſalivatio rite procedit, puſtulæ elevatæ bene matureſcunt, oris, manuum & pedum tumor juſto tempore accedit, ægroti quiete dormiunt & ſpiritum libere trahunt, omnia ſunt ſalva, ac natura ſuum opus perficere ſatis valet, eaque conveniente ratione juvanda, non vero diſturbanda eſt. — Ego quoque tunc clyſmatibus abſtineo, licet ægroto per quosdam dies alvus ſit obſtipata, donec tandem incruſtatio perfecta eſt; & tunc ea conveniunt, ut viam præparent purgantibus ſequentibus, quæ tunc procul dubio ſunt neceſſaria.

Sæpius autem, immo fere semper in cohærentibus & confluentibus variolis fieri solet, ut in hac periodo aut ante eam major vel minor febris secundaria, eaque partim a materiæ ex internis & externis pustulis resorptione, partim a suppressa perspiratione, & partim a putrida canalis intestinorum colluvie oriatur: quæ sane insignis sit necesse est, cum procul dubio materiæ morbosæ oris, faucium cæterisque glandulis secretæ pars deglutiatur & multo major intestinorum, ductus biliarii cæterisque glandulis secerni debeat copia, quæ in intestinis colligitur: nam cum multo minus, quam consueto modo fieri solet, per cutim transeat, eo major humorum quantitas ad intestina pervenire debet: siquidem satis cognitum est axioma, quod, quo magis altera evacuatio imminuatur, eo magis altera augeatur, & sic quoque, quod peculiaris quidam cutim inter & intestina sit consensus: quibus omnibus pari ratione materia ex variolarum pustulis in ventriculo & intestinis fortasse hærentium additur. — Ita ut magna materiæ valde putridæ copia primis viis inesse debeat, quæ magis magisque vi sua virulenta augetur, quo diutius ibidem hæret, & continuo iterum per vasa intestinorum absorbentia in sanguinem perfertur & sic igni oleum additur, quam natura per eandem viam aliqua ad minimum ex parte expellere molitur. — Itaque numne ista ibidem relinquenda, an vero educenda est? In promptu est responsum. — Proprio plerumque instinctu hoc natura molitur maxima cum utilitate in adultis & semper fere in infantibus, quibus diarrhœa loco salivationis in adultis esse videtur. — Igitur nonne hoc satis indicat, quomodo tali rerum ratione ipsam juvare debeamus? Ac profecto, quam terribiliter fœtentes, putridas & copiosas hoc in morbo obser-

ſervamus dejectiones, poſt clyſmatis injectionem & in primis poſt purgantia in ipſo ſtatu aut declinatione data? Immo hæc corruptionis materies in inteſtinis hærens & de die in diem magis putreſcens tandem ita redditur acris, ut ea ipſa corrodat; ad minimum ea ita irritat, ut veram diarrhœam aut dyſenteriam excitet, quam quidam, ne leni cathartico moveatur, adeo inepte timent.

Porro vero, quando natura neque proprio conatu, neque artis auxiliis humores morboſos a translatione ad partes magis vitales retinere valet, ſed ob infelicem ad illas translationem, ejus oneri ſuccumbere videtur; ut a ſubitaneo oris manuumque tumoris receſſu, præmatura ſalivationis ſuppreſſione aut ſimilibus fieri ſolet; nonne materiam lædentem per aliud emiſſarium, ſpeciatim per inteſtina removere, neceſſarium eſſe videtur, quæ multo facilius & certius quam cutis pori, viæ uriniferæ aut ductus ſalivales ad excretionem incitantur? — Re vera, ſi ſalivatio naturaliter ceſſat, mea ſententia convenire videtur, ut alia hujus loco promoveatur evacuatio: & ſi clyſmate vel leni purgante utimur, nimiam evacuationem opiato quodam facile cohibere poſſumus.

Cui curationis rationi objecerunt & objici poteſt, eam noxios humores ab externo corporis habitu ad vitales partes allicere. — Sed ad hæc reſpondeo, has purgationem præcipue magis defendere, ſi incruſtatio perfecta & materia morboſa concocta eſt, ad minimum tantum, quantum unquam fieri poteſt, (juſta enim coctio aut maturatio nunquam in lymphaticarum variolarum ſpecie eſt expectanda); eam in primis neceſſariam

 eſſe,

esse, quando infausta materiæ morbosæ metastasis jam accessit, & neque salutariter neque facile aliis removeri potest remediis; eam loco evacuationis criticæ suppressæ substitui, naturamque ipsam moliri, quid? quod requirere harum viarum evacuationem; nullam aliam, quam hanc inveniri methodum, putridam intestinorum eliminandi colluviem, quæ febrim alit secundariam; atque ubicunque magna impuræ corruptæque materiæ adest quantitas in primis viis, febrim sequi, quod verminosæ, biliosæ febres testantur, quibus nulla ratione quam purgando aut vomendo mederi possumus; quemlibet tandem necessitatem in fine variolarum purgandi concedere; alias abscessus, induratas glandulas, impura ulcera, ossa cariosa, pulmones corrosos vel febrim hecticam depascentem certissime succedere.

Cum vero purgantia in febre variolarum secundaria commendem; ego quidem semper, ut lenissima refrigerantia sub initio dentur, suadere velim: *drastica* purgantia, *scammoniata*, *aloetica* certissime minus conveniunt, antequam febris fere tota cessat; tunc profecto quædam fortiora purgantia (quibus semper aliquid ex calomelano addo) sunt adhibenda. Fortiorum purgantium in principio usum imprudentem, post purgantia conveniens anodynum haud dare, neque operatione durante ægroto justis auxiliis succurrere, sæpius pessimos edidisse effectus, persuasum habeo; alvum vero ea ratione, quam proposui, in febre secundaria purgare, admodum esse salutare, pro certo habeo, ejusque exoptati successus plura vidi exempla.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
PLEURITIDE ET PERIPNEUMONIA.

CAPUT I.

De ventorum tempestatumque vi hos morbos progignendi.

Cum pleuritides atque peripneumoniæ adeo consuetæ sint, & semper fuerint, de illis latius quam de ullo alio morbo acuto egit HIPPOCRATES; cujus observationes deprehenduntur accuratissimæ & accommodatissimæ, atque, ut ab omnibus medicis diligentius perlegantur, maxime sunt dignæ. — Quarum quædam est, frigidum ventum aquilonem excitare pectoris, costarum & pulmonum morbos; (*) atque hoc verum & constans omnibus ejus successoribus fuit compertum. — Non quod nullæ pleuritides & peripneumoniæ aliis aëris constitutionibus sæpius observentur, cum hæc haud raro aliis febribus acutis superveniant: id tamen certum est, hos binos morbos multo occurrere frequentiores, si sicca frigidaque tempestas & venti aquilones & subsolani per insigne temporis spatium continuaverunt.

Ven-

(*) Aphorism. 5. Sect. II.

Ventorum frigidorum ſiccorum ſatis patentes in corpus humanum effectus in eo conſiſtunt, ut ejus totum externum habitum conſtringant, cutim magis exſiccent & corrugent, poros occludant & perſpirationem imminuant, vel ad minimum tantum permittant, ut pars humorum evaporet tenuior. Itaque frigore ſicco totum fibrarum ſyſtema magis firmum, forte & elaſticum, & vis vaſorum contenta fluida propellendi magis redditur robuſta, unde circulatio vividior, æſtus major, ſpiritus & agilitas; quibus ſanguinis globuli magis condenſantur, compinguntur & numero augentur, totaque humorum maſſa ad majorem tenacitatis gradum efficitur proclivior. — Quibus addi poteſt, aërem frigidum ſiccum, qui ſemper fere gravior & magis elaſticus eſt, majori preſſione in corpus humanum cum ejus frigida & ſicca qualitate in progignendis majoribus effectibus cooperari. — Sanguinem, cæteris paribus, durante tali atmoſphæræ conſtitutione conſtanter denſiorem & viſcidiorem, quam diuturniore humida calidaque tempeſtate occurrere, facta probant; — atque homines aſthmaticis morbis affectos durantibus ventis aquilonalibus plura perferre, patet omnibus.

Nihilo minus omnes hi effectus cum perfectiſſima ſanitate convenire poſſunt & plerumque conveniunt; indeque CELSUS (*) (licet morbos frigido aquilone excitatos referat) *ſanum tamen*, ait, *corpus ſpiſſat & mobilius & expeditius reddit.*

Aſt proh dolor! adeo fragilis eſt mortalium conditio, ut ſummæ ſanitatis ad graviſſimos morbos ſit

(*) Lib. II. Cap. I.

ſit tranſitus facillimus admodumque conſuetus: nam ſanguis iſte ruber, ſpiſſus, denſus fortibus vegetisque vaſis agitatus facillime in tantum viſciditatis gradum mutatur, ut minus aptus reddatur ad transgreſſum per ultimos arteriarum ramos: unde obſtructiones indeque haud difficulter inflammationes; idque in primis ab aliquo diætæ vel exercitii vitio, a ſuppreſſa perſpiratione, vel ſubitanea quadam aëris temperiei oriuntur commutatione, quæ humores in genere multo citius rarefacere, quam vaſa quædam peculiaria relaxare poteſt. — Inde, quod in tranſitu ſit dictum, dolores membrorum olim fractorum, cicatricum vetuſtorum vulnerum, calloſarum concretionum in pedum digitis cæterisque (ubi vaſa minora capacitate imminuta tunicis reddita ſunt rigidiora) ſubitanea tempeſtatis mutatione in procelloſam, humidam, & calidam ſævire, obſervatum eſt, quos nihil citius removet, quam fomentum emolliens, quo vaſa diſtenduntur & relaxantur: — Quælibet vetula clavos dolentes fomento abluere ſuadebit. — Atque hæc methodus quoque admodum eſt ſalutaris in laterum dolore, qui ſæpius poſt pleuritidem vel peripneumoniam per plures annos remanet & a præternaturali vaſorum coarctatione morbi prægreſſi, & pulmonum ad pleuram adhæſione pendet: qui quoque interdum ob inſignem ſanguinis rarefactionem, tempeſtatis variationem, cæteraque morbum denuo affert, atque ægrotum ab eo tempore frequentioribus recidivis ſemper reddit obnoxium.

Omnes quidem homines, ſanguine viſcidiore & fibris rigidis præditos, omnibus morborum inflammatoriorum generibus quacunque in tempeſtate eſſe obnoxios, pro certo habemus; nihilo tamen

tamen secius aliæ aëris constitutiones aliis non solum magis sunt aptæ ad hunc sanguinem inflammatorium progignendum, sed & partes peculiares ad inflammationes magis pronas reddunt. Quod si enim aër valde frigidus habitum externum constringit, cutim corrugat & poros claudit, sanguinis copia consueta major in partes internas magis vitales, speciatim in pulmones impellitur, qui lata internæ superficiei (istam totius cutis multum superantis) expansione præditi, a natura dati sunt, ut cuti in sanguinis humoribus superfluis, acribus & vapidis exhalandis succurrat; ideoque poris cutis quodam modo occlusis, cutaneæ excretionis defectum compensare debet pulmonum exhalatio. — Atque re ipsa deprehendimus, pulmones mox a refrigerio, majore vel minore tussi, larga tenuioris materiæ defluentis excretione & quidem haud raro severiorem in modum affici. — Quod si vero aër frigidus pari ratione continuo ad pulmones accedit, internam ejus membranam corrugat, ductus excretorios claudit, & ita nimii a perspiratione collecti ponderis exhalationem & exspirationem, ut ita loquar, impedit. — Quibus addi potest, aërem majore ejus frigoris gradu & propiore ad sanguinem in pulmonum vesiculis & cellulis accessu, eum congelare, ad minimum insigniter condensare posse: aërem summe frigidum perfectam ac subitaneam sanguinis stagnationem effecisse in pulmonibus & fere uno impetu necasse, varia prostant exempla. Ventos admodum frigidos manuum, brachiorum atque oris cutim ita afficere & contrahere, ut aspera, fissa & dolens reddatur, sæpius occurrit; cur eum pari modo teneriorem delicatioremque asperæ arteriæ, bronchiarum, cæterorumque membranam afficere, negemus?

gemus? Tussis profecto, raucitas & ægritudo, quas in ejusmodi frigidæ atmosphæræ inspiratione persentiscimus, hoc re vera ita fieri, ostendunt. Haud raro pharynx atque larynx sævis frigidis ventis ita affliguntur, ut violentas inflammationes, tumores cæteraque sustinere debeant.

Itaque haud difficile est intellectu, ubi quantitas consueta major sanguinis densi viscidique in pulmones impellitur & quando vasa pulmonum ipsa inordinate constringuntur, ductusque excretorii ac orificia glandularum, asperæ arteriæ, bronchiorum cæteraque insigniter obstruuntur, inflammationes peripneumonicas facilius generari debere.

Porro vero sanguis valde viscidus, naturalis diuturnioris, siccæ, frigidæ constitutionis aëris effectus, non solum ad inflammationes in genere & speciatim ad morbos peripneumonicos, sed quoque ad pleuriticos corpora reddit prona. Cum enim arteriæ, in partibus membranaceis dispersæ, valde sint tenues; inde naturaliter sanguine denso viscido facillime obstrui possunt: indeque tali tempestate rheumatismi admodum sunt consueti, cum partes musculorum membranaceæ a viscido lentore inflammentur. — Pleura vero est membrana admodum late expansa & infinito tenuissimarum arteriarum numero ac ramis obsita intercostalibus, qui, cum fere angulis rectis ex aorta oriantur, hac ratione eo magis viscidam suscipiunt sanguinis partem, ut leviorem, (cum gravior ab axe magnæ arteriæ propius transcurrat) indeque obstructionibus ab inflammatorio lentore insigniter sunt obnoxii: atque pari ratione res se habent in musculis intercostalibus & costarum periosteo: quæ sanguinem aliqua ex parte ad minimum a simili arteriarum distributione accipiunt.

Hinc

Hinc non minus pleuritides, quam peripneumoniæ quam maxime frequentes aut epidemicæ frigida ſiccaque tempeſtate inveniuntur; & in montoſis frigidis regionibus aquiloni magis expoſitis, plerumque ſunt endemicæ. Morbi profecto pleuritici, proprie ſic dicti, apti ſunt ad peripneumonicos excitandos, & quoque ſæpiſſime excitant, idque illas ob rationes, de quibus infra ſum diſputaturus. — Hinc fieri ſolet, ut plures pleuritides cum ſymptomatibus peripneumonicis conjunctæ, quam veræ eæque exquiſitæ pleuritides nobis occurrant: atque morbum hunc complicatum proprio nomine *pleuropneumoniam* appellant recentiores.

Cum bini hi morbi adeo crebro conjuncti deprehendantur, non minus veteres, quam recentiorum plurimi eos omnino confuderunt, utrisque indiſcriminatim una eademque adſcribentes ſymptomata; profecto autem tam ſede quam ſymptomatibus bini hi vere differunt morbi. — Veteres ſane, ut CAELIVS AVRELIANVS refert, (*) opinionibus varias in partes trahebantur, ſiquidem ſedem pleuritidis alii affirmabant eſſe affectum vel perpeſſionem pleuræ, proprie ſic dictæ, alii pulmonum eorumque membranarum: quarum opinionum cujuslibet inter recentiores quoque exſtiterunt defenſores. — Igitur ſpero, fore, ut ſequentia monita eorum naturam methodumque eis medendi clarius exponant.

(*) Lib. II. Cap. XVI.

CAPVT

CAPVT II.

De peripneumonia & pleuroperipneumonia.

Peripneumonia latissimo verbi significatu est morbus vel origine proprius, vel ex aliis ortus & adeo consuetus, ut ejus naturam quilibet diligenter disquirere debeat medicus; cum is præcipui cujusdam vitæ organi sit affectus morbosus, sæpissime maximum comitetur vitæ periculum, & variam pro variis ejus studiis requirat tractationem. — Siquidem hujus morbi valde differentes occurrunt gradus, vel potius species dicendæ, quæ singularem attentionem & peculiarem cuilibet accommodatam postulant medendi methodum.

Peripneumonia enim orta a violenta pulmonum inflammatione, a sanguine valde viscido denso pulmonum bronchiorumque arterias plurimas obstruente excitata, est morbus prorsus differens & admodum differentem ab ea requirit tractationem, ubi pulmones a lenta, viscida, pituitosa obstruuntur materia; ut in eo casu, quem recentiores peripneumoniam notham nuncupant scriptores, fieri solet. — Atque hæc iterum methodo ab illa prorsus diversa tractari debet, quæ in ista a tenuis acris materiæ defluxu ad pulmones dependente convenit. Nihilo minus quædam generalia symptomata omnibus his sunt communia, speciatim pectoris pondus, respiratio brevis & difficilis, tussis, & major vel minor febris: quæ pauca symptomata nobis obvenientia generali quidem vocabulo appellantur peripneumonia, licet natura sua admodum differant & diverse tractari

debeant. — In *primo* enim *casu* matura, larga & repetita sanguinis emissio necessario requiritur, ut quantitas & impetus sanguinis nimis rapidi imminuatur, cui fortiora refrigerantia, relaxantia, diluentia medicamenta & diæta addantur. — In *altero* ipsis in principiis quidem sanguis detrahi potest, ut ulterior lentoris obstruentis avertatur impactio & convenientibus incidentibus, diluentibus attenuantibus detur locus; quod si vero ad lanceolam nimis eris promtus, ægri, non morbi vires infringes, qui attenuantia, abstergentia, expectorantia, lenia vomitoria & convenientia purgantia ac liberiorem vesicatoriorum usum requirit; quæ ego in priori casu omnino noxia esse, existimo, nisi versus morbi finem, ubi illa nonnunquam sunt necessaria. — Sanguinis quoque emissionem postulat *tertius casus*, ut inflammationis cohibeatur progressus; hic autem humida, lubricans ac demulcens methodus, cum quibusdam propriis & frequentibus opiatis dosi moderata datis, exigitur, quæ in *altero casu* prorsus essent deleteria.

Ita quoque in una eademque peripneumoniæ specie variorum stadiorum variorumque symptomatum conjunctorum magna habenda est ratio. Licet enim in principio severæ cujusdam pulmonum inflammationis larga, repetitaque sanguinis emissio quam maxime sit necessaria; si tamen post alteram vel tertiam sanguinis detractionem bene coctam ac sanguine tinctam materiam exscreat, a continuata hujus generis evacuatione desistendum est, alias absque necessitate debilitatur ægrotus & sæpius in ejus detrimentum maximum omnino supprimitur exscreatio. — At enim vero, si insignis floridi ac spumantis sanguinis copia

pia exſcreatur; plus ſanguinis eſt detrahendum, tuſſis temperantibus opiatis, ut *diacodio* & ſimilibus compeſcenda atque *acida* convenientia cum leniter refrigerantibus incraſſantibus ſatis largiter ſunt danda: e contrario, quando tenuis glutinoſa, obſcuri coloris materia exſcreatur, hoc plerumque majoris malignitatis, ſanguinisque in putrido diſſolvente ſtatu verſantis eſt ſignum, neque ulla ratione largam ejus permittit emiſſionem. — Breviter morbus hic omnino differt, quando inflammatio ingruit, quando materia obſtruens eſt concocta vel vere ſuppurat.

De hac vero re ſpecialius agendum eſt. — Quod ſi homo mox antea perfecte ſanus, poſt violentum motum, errorem diætæ, aut ſeverum refrigerium, magno afficiatur horrore, quem æſtus ardens, major pectoris oppreſſio & gravitas cum valde difficili, celeri & calida reſpiratione ac majore vel minore tuſſi excipit, mox ex late patente orificio ſatis larga quantitate detrahendus eſt ſanguis: quo fortior & ſanguine abundantior eſt homo, eo largior emittenda eſt quantitas, ita tamen, ut, ſi deliquium animi, ſudor frigidus in fronte aut ore, oſcitatio & ſimilia appareant, fluxus cohibeatur; quæ cuncta magna ex parte haud raro præcaventur, ſi homini ſupino detrahitur ſanguis. — In genere homines craſſi obeſi non tam bene, quam macri & muſculoſi ſanguinis perferunt emiſſionem, cum neque ſanguinis globulari parte rubra, neque tam elaſticis vaſis ſint præditi. — Porro ætas & hominis ſtatura ſunt perpendendæ; tantum ex nano, quantum ex gigante detrahere, abſurdum eſſet, licet uterque ſua natura ſit fortis; quo quis vel pueritia vel ſenectute propius abeſt, eo minus ad illam eſt aptus, licet nonnunquam in utrisque requiratur.

Ante febres corpora fieri graviora, indeque ſanguine magis abundare, obſervavit SANCTORIUS; atque *rigores* ſanguinis viſcidum, quod in extremis arteriarum capillarium finibus ſtagnat, oſtendunt: (ungues quoque, labia cæteraque cum palleant & liveant, idem arguere videntur,) & lentor hic increſcens naturaliter perſpirationem diminuet & humorum quantitatem augebit. — Quo major generatim in impetu eſt rigor & horror, eo violentior ſubſequitur febris; atque hoc aliqua ratione in ſanguine detrahendo nos inſtruit, cum poſt diu durantem & violentum rigorem, magnam febrim & viſcidiorem ſanguinis ſtatum expectare debeamus.

Si quando ſymptomata poſt primam ſanguinis emiſſionem non mitigantur, poſt octo, decem aut duodecim horas, immo quoque citius, ſi ſymptomata magis exacerbantur; plus ſanguinis eſt detrahendum, atque hoc repeti debet, ſi febris, oppreſſio, anxietas & ſpirandi difficultas augentur vel æquali ſeveritate continuant: in primis ſi ſanguis detractus firmior & denſior apparet, vel tenaci flaveſcente cruſta aut corio, ut dicitur, obtegitur; quod quidem ſæpius haud prius, quam ſecunda aut tertia ſanguinis detractione in conſpectum venit, licet ſymptomata ſummam indicent inflammationem. — Haud raro quoque hoc contingit, ſi parvo ex orificio ſanguis in brachio deſtillat, faſcia nimis eſt adſtricta, aut cutis ſuper venæ orificium ducitur: quorum aliquo impeditur, quin pleno flumine effluat ſangnis.

Denſæ hujus cruſtæ phænomenon in ſanguine ac pulſus fortis & durus ſanguinem detrahere jubent, donec ad minimum liberior & facilior reddatur reſpiratio. — Quod ſi vero craſſamentum

mentum aut maſſa concreta laxioris ſit texturæ neque cruſta tenaci obtecta, & pulſus remittere, tremere aut debilior & tenuior fieri videatur ſanguinis detractione, ut ea deſiſtamus aliaque relevandi methodo utamur, tempus adeſt. — Tenera cœrulea ſanguinis pellicula, cui proxime ſubjicitur mollioris virideſcentis gelatinæ genus, (ſi cruor ipſe lividus, tenuis & laxus, ſerumque turbidum, rubicundum aut viride eſt,) laxioris ſanguinis craſis magnæque acrimoniæ ſunt ſigna, quæ, ut larga detrahatur quantitas, non permittunt. — Quid? quod ſanguis quoque floridior, tenuior & laxior, qui per aliquod temporis ſpatium repoſitus parum vel nullum ſecernit ſerum, quam ſpecioſum hominibus minus expertis videri poſſit, nulla ratione ſanguinem bonum, ut illi credunt, ſiſtit; ſed in genere, ſpeciatim vero in hoc morbo, admodum inſignem, ad putridum valdeque acrem ſtatum prodit progreſſum: quod ſi enim ſpiritus cornu cervi, aut ſal ammoniacum cum ſanguine ex vena profluente ſaniſſimi hominis commiſcetur, florido iſto colore ſemper tingitur, atque parum vel nullum ſegregatur ſerum, quam diu etiam reponatur, ſed perpetuo laxum & quaſi ſemifluidum remanet. — Cornu cervi ſpiritum frequentius largaque quantitate datum ſanguinem diſſolvere & profuſas excitare hæmorrhagias notatu eſt dignum; quam obſervationem ut omnes illi, qui eo nimis frequenter & liberius utuntur, bene perpendant, neceſſe eſſe exiſtimo.

Fortis, frequens, celer in peripneumoniis pulſus ſemper plurem ſanguinis detractionem ſuadet, ad minimum donec quoddam ſpirandi levamen aut liberior materiæ notæ bonæ obtineatur exſcreatio. — Haud raro autem contingit, ut pulſus

in ipsis principiis obscurus & oppressus, inordinatus, tardus & nonnunquam intermittens videatur, ut ægrotus eodem tempore de magna debilitate atque oppressione conqueratur, quæ quidem omnia sanguinis detractione interdicere videntur; pectoris tamen gravitas, spirandi difficultas, anxietas major & æstus circa præcordia sentitus, eam aperte postulant. — Cuncta hæc sæpe juniores vexant medicos. — Quibus vero perpendendum esset, talem subitaneum virium, spirituum pulsusque defectum ortum suum non a sanguinis inopia trahere, cum, morbi per aliquot horas aut per unum alterumve diem durationem liquidum vitale insigni ratione exhausisse, vix asseri queat. — Tali profecto in casu non sanguinis defectus, sed nimia ejus copia præcipua horum symptomatum est causa. — Humoribus enim aggravata & ultra justum tonum distenta vasa sanguifera tanto vigore, quantum sufficit, agere nequeunt. — Aequilibrio solida inter & fluida non satis conservato, vasa moventia sanguinem vi conveniente propellere minus valent; pari fere ratione, ut nimium syringæ embolo oppositum pondus ejus liberam impedit actionem.

Hinc profecto subitanea ob justæ circulationis sanguinis atque convenientis ex eo secretionis defectum, spirituum subsequitur inopia, indeque ad stagnationes, concretiones & ingentem tristium symptomatum seriem, mortemque ipsam proclivitas, nisi mature tanta sanguinis, quanta sufficit, detractione avertatur; quæ sanguinis quantitatem nimiam imminuendo inter solida & fluida æquilibrium & musculosis elasticis liberam restituit actionem canalibus, quæ nunc iterum majorem vim in humores contentos exserunt, & circulationem magis æquali & constan-

ſtanti ratione incitant: quæ omnia in id annituntur, ut nimis craſſum & viſcidum ſanguinem attenuent, atque ad ſecretionem ſpirituum animalium magis reddant aptum, qui deinde cordis vaſorumque actionem augent. — Ita ut tali in caſu ſanguinis emiſſio tantum abſit, ut debilitet, ut potius naturæ vires excitet; prouti ſemper in ſanguinis detractione hominum plethoricorum pulſu oppreſſo, ut proprio nuncupatur nomine, laborantium manifeſtum eſt, quorum pulſus ſanguinis emiſſione conſtanter deprehenditur excitatus.

In quibusdam violentioribus peripneumoniis, ubi utrique pulmonum lobi inſigniter inflammantur & obſtruuntur, mox ſumma accedit debilitas, quam incredibilis anxietas & oppreſſio pectoris, pulſus valde tenuis, debilis & tremens, extremarum corporis partium frigus cum viſcido, frigido, inæquali ſudore comitantur, oculi ſunt torvi, fixi & inflammati, os inflatum & fere lividum; atque hæc cuncta ſubito excipit ſtupor, delirium: & quosdam (licet profecto paucos) vidi, ubi perfecta incideret paraplegia.

Qui caſus ſane eſt triſtiſſimus, non vero a ſanguinis inopia, ſed ab ejus juſti circuitus & diſtributionis pendens defectu: cum enim plurimi pulmonum arteriarum rami inſigniter obſtruantur & quo minus a dextro cordis ventriculo ad ſiniſtrum pervenire poſſit, impeditur, ita ut arteria aorta ejusque rami non tantum ſanguinem, quantum ad communia vitæ munera exſequenda ſufficit, accipiant; inde cito plenaria obſtructio & ſubitanea mors ſubſequitur. — Diſſectiones hanc rem ita ſe habere, demonſtraverunt, cum pulmones ſanguine concreto, rubro, duro omnino repleti & carni quaſi ſimiles vel potius colore

re & substantia hepatis atque adeo ponderosi deprehensi fuerint, ut particula eorum abscissa ac aquæ injecta fundum peteret (*) — Quod si quid hoc in casu deplorando effici potest, illud fieri debet matura & mox tentata sanguinis emissione, alias paucis horis res erunt prorsus irreparabiles. — Post sanguinis uno eodemque tempore emissionem ex utrisque brachiis, si convenienti tempore facta est, mirum exoptatumque vidi effectum.

At enim vero nonnullæ extant peripneumoniæ species, quæ nulla ratione largam sanguinis sustineant detractionem, ut quidam indubitatæ fidei annotaverunt scriptores medici. — Ego vero idem illud in variis peripneumoniis epidemicis vertente anno 1745. & ineunte anno 1746. (**) observavi; quibus temporibus peripneumonia grassabatur epidemica, in qua post alteram (& interdum quoque post unicam) sanguinis emissionem pulsus & vires ægroti mirum in modum prosternebantur; & quæ in febris mutabatur speciem nervosæ, cum qua magni tremores, tendinum subsultus, profusi sudores, aut diarrhœa atra biliosa cum lingua nigra, comate vel delirio erant conjuncta; quamquam in principio pulsus plenus & celeriter tremens, dolor, tussis & oppressio ita urgere videbantur, ut sanguinis emissionem quam maxime indicarent. — Quo in casu raro sanguis aliqua insigni crusta obtectus, sed plerumque floridus, *laxioris* tamen *molliorisque consistentiæ vel coloris obscurioris* & *tenuiore*, *cærulea aut viridescente incrustatus pellicula* occurrebat, sub qua *tenuis viridescens gelatina* & in fundo *obscure lividus* hærebat

(*) Vid. HOFFMANN Opera. T. II. Sect. II. Cap. de febribus peripneumonicis. Obs. I.

(**) Vid. Observ. nostr. de aëre & morb. epidem.

bat *cruor.* — Interdum quidem cruſta erat craſſior & tenacior, ſed *colore pallide rubicundo, baccis corni* vel *dilutæ ribeſiorum* rubrorum *gelatinæ* ſimili. — Quod phænomenon ſæpius in veris pleuroperipneumoniis obſervavi. — Si quando ego talem laxum diſſolutum video ſanguinem, in conſilio plus ſanguinis emittendi ſemper caute verſor, in primis ſi poſt ejus detractionem pulſum vel quoque ægrotum magis languentem deprehendo, etſi oppreſſio, pondus vel quoque dolor id requirere videntur. — Pari obſervationis genere LANCISIUS & poſt eum BAGLIVIUS, a continuanda ſanguinis miſſione abſtinendum eſſe, ſi nulla in eo ſecundum emiſſo appareat cruſta tenax, caute admonent: *In pleuritide, peripneumonia, & hujusmodi inflammatoriis pulmonum morbis, ſi in ſanguine e vena ſecta extracto non appareat in ſuperficie cruſta alba, quæ neceſſario apparere debet, peſſimum; — ſi vero in altera ſanguinis miſſione incipiat apparere, bonum: contra ſi in ſecunda ne quidem apparebit, abſtineto ſtatim a ſanguinis miſſione, aliter interficies ægrotantem.* (*) — Ego quoque cum BAGLIVIO tam in priore, quam poſteriore prædictionis parte, ſanguinem in principio febrium pulmonicarum detractum floridum peſſimi ſemper eſſe ominis, conſentio; id enim, vel ſanguinis craſin maxime perturbatam & diſſolutam eſſe, vel craſſum inflammatorium ſanguinem in pulmonum arteriis impactum hærere, neque aliquid præter tenuiorem & maxime ſeroſam partem tranſire & ad cordis ventriculum ſiniſtrum pervenire poſſe, oſtendit.

Nihilo minus facere non poſſum, quin annotem, interdum quidem in peripneumonia & pleuropneu-

 ropneu-

(*) Vid. BAGLIVII Opera. Lugduni 1710. 4to. Capit. de Pleuritide. p. 37.

ropneumonia primum & fecundum quoque emiffum fanguinem nullá crufta obtectum apparere, tertium tamen fore valde tenacem, idque præcipue fieri, quando in brachio deftillat, neque pleno flumine profluit fanguis; tunc vero & hoc obfervandum eft, quod fanguis hic, licet appareat floridus, frigidus tamen redditus, fit denfior & tenacior; cum e contrario in cafu fupra relato, fanguis quidem fatis floridus, laxioris tamen mollioriſque effet contextus, neque unquam in ordinatum, firmum coiret craffamentum. — Tale laxioris, diffoluti & floridi fanguinis genus fæpius hominibus navigantibus in principio anni 1746. (*) detrahebatur, eumque femper comitabantur peffima, fæpiusque mortifera fymptomata. — Tales malignæ peripneumoniæ fæpiffime profecto *nautis* poft longa itinera & hominibus fcorbuto infigni affectis, contingunt. — Qui primo præ reliquis difficulter & brevibus intervallis fpiritum trahunt, languefcunt & leviffimo motu debilitantur, ac vagis tranfientibus horroribus, æftu, & totius corporis doloribus afficiuntur; febris cum magno præcordiorum pondere, brevi, importuna, ficca tuffi, pulfu celeriore, tenui & molliore, quam in peripneumoniis inflammatoriis confuefcit, fudoribus vifcidis inæqualibus, & perpetua inquietudine atque anxietate fuccedit; tandem *tenuem, glutinofam, cruentam* aut *obfcurioris coloris* ac frequenter *infenfiffimi odoris materiam* rejicere incipiunt; præter ea iftis rubrarum, caftanei coloris, lividarum vel nigrarum petechiarum accedit eruptio. Vrinæ color plerumque eft obfcure niger, vel *igneus lixiviofus, haud fecus ac fi parva fanguinis*

(*) Vid. Obferv. noftr. de aëre & morbis epidemicis. Menfe *Januario, Februario & Martio.*

guinis quantitas in ea ſit diſſoluta; in hac parva quantitate emiſſa nihil deſidit; in illa vero nonnunquam occurrit larga livida hypoſtaſis, nonnunquam nihil aliud, quam materia furfuri ſimilis hinc illincque eſt diſperſa. — Cum hæc ſymptomata maximo craſis ſanguinis diſturbatæ atque acrimoniæ humorum ſummæ ſint argumento; ſanguinis detractio largior non facile prodeſt, licet ſæpius imprudenter ſuſcipiatur.

Quamquam in febribus pulmonicis, ſi in ſanguine ſatis tenax & craſſa apparet cruſta, in genere non malum eſt ſymptoma; quando tamen ejus tenacitas inſignior & color ſumme luteus aut pallide plumbeus eſt, periculum ſubeſt, lentoremque inflammatorium ſumme exacerbatum eſſe, ejus reſolutionem vel attenuationem perdifficulter fieri & vix ullam cum ullo diluente ſumto permittere commixtionem, ea demonſtrat. — Quod ex forma inæquali, quam ſanguinis craſſamentum poſt largas & frequentes ſanguinis emiſſiones in violentis pleuriticis aut peripneumonicis febribus effingit, & cui vel figura globularis vel potius lata ſphærica eſt, apparere videtur; tunc enim ſanguinis placentam in magna tenuioris & nonnunquam prorſus limpidi ſeri quantitate innatare, deprehenditur; cum ejus ſuperficies vel cruſta concava & contracta fere adeo tenax ut corium ſit, & tota maſſa ad carnis firmitatem & duritiem propius accedat. — Cum vero hoc in caſu magna partis ſanguinis globularis copia per ejus repetitam emiſſionem detrahitur, craſſamentum quidem quantitate diminuitur, ſemper tamen inſignem viſciditatem retinet morboſam, & cum ejus globuli admodum ſint denſi, alter alterum fortius attrahit, prouti ex ipſius craſſamenti figura & conſiſtentia

ſtentia apparet: ac licet in comparatione ſerum uſu diluentium largiore multum fuerit auctum; ex ejus tamen tenuitate atque limpitudine, ea cum globulari & ſulphurea vel oleoſa ſanguinis parte neque bene mixta neque unita eſſe, manifeſtum eſt. Quid? quod aquea diluentia larga quantitate his in febribus hauſta, tam limpida & inſipida quam aqua per urinam fuiſſe reddita (*) aut profuſioribus ſudoribus erupiſſe, ſæpius fuit obſervatum; quod neque ullo modo cum ſanguine proprie ſic dicto convenienter miſceantur, neque ullo modo vim ſuam in ejus ſalinas & ſulphureas exſerant partes, quæ compoſitione firmiſſima diluentium eludunt efficaciam. Quod aliquoties in pleuroperipneumonia vidi, ubi poſt quartam aut quintam ſanguinis emiſſionem tam violenter ut antea continuabat dolor & pars ſanguinis globularis ita erat diminuta, ut craſſamentum vix ſextam totius ſanguinis voluminis partem efficeret, tanta tamen firmitate, quanta carnis fruſtum, erat præditum. — Qui caſus plerumque ſunt mortiferi.

Si quando poſt alteram vel tertiam ſanguinis emiſſionem, immo ſi poſt primam ægrotus materiam coctam, flaveſcentem ſanguine leviter tinctam libere exſcreare incipit, & ſi in primis ſpiritus liberius, quam plerumque fieri ſolet, trahitur, ab illa abſtineto: alias ſine ratione debilitatur ægrotus, immo ipſius maximum in detrimentum prorſus ſupprimitur exſcreatio, qua tamen natura nunc morbum ut per criſin convenientiſſimam & accomodatum colatorium abigere molitur; cum materia obſtruens in extremis arteriarum bronchialium & pulmonicarum finibus ita cocta, reſoluta vel

(*) Vrinam, quæ poſt potum cito redditur in pleuriticis & peripneumonicis malam eſſe, obſervavit HIPPOCRATES Coac. prænot. Sect. V. Edit. LINDENI p. 581.

vel digesta sit, ut libere in vesicularum bronchiarum cæterarumque partium cava transire & sic ex trachea tussi & exsreatione rejici queat; unde ultimi harum arteriarum rami iterum aperiuntur & sanguinis circuitus per pulmones tandem juste restauratur.

Ex arteriis bronchialibus in tracheæ ejusque ramorum cava hic existere viam, manifestum est; nam oleosus ille mucus, qui in statu naturali internam asperae arteriæ ejusque ramorum membranam illinit & lubricat, ab arteriis secernitur bronchialibus. — Atque, aquam, serum cæteraque ex arteriis pulmonalibus libere in vesicularum bronchiorumque cava transire, æque compertum habemus; ut ex RVYSCHII & Doct. HALESII accuratissime tentatis apparet experimentis. — Quemadmodum enim re vera arteriæ bronchiales & pulmonales per differentes ramos innumeris junguntur anastomosibus; sic quoque arteriæ pulmonum pari ratione cohærere possunt cum bronchiis. — Itaque si materia obstruens iuste satis cocta & attenuata, vasaque ita sunt dilatata, ut liberum permittant transitum; ea in bronchiorum cava delata exscreatione tandem ex pulmonibus ejicitur. — Quarum arteriarum ramos laterales vel serosos ita dilatari posse, ut nonnunquam & quidem satis libere globuli sanguinis rubri in bronchiorum cava per eos transire queant, manifestum esse videtur, prouti id speciatim in illis, qui sanguinem exscreant, videre est, quod, ut GALENVS & veteres reliqui appellaverunt, fieri solet per *diapedesin*; quasdam enim hæmoptyses non a vasorum ruptura oriri, pro certo habendum esse existimo, cum ne ullus quidem dolor, materia purulenta vel simile quid eam præcedat, subsequatur aut comitetur.

Quod

Quod si vero hæc vascula pulmonum minora ita apta redduntur, ut facile dilatari possint, ea minus a lentore inflammatorio perferunt, quam si valde rigida & elastica sunt; ut plerumque robustis atque laboriosis contingit, qui ut HIPPOCRATES (*) observavit, pectoris & pulmonum inflammationibus magis sunt obnoxii & fortius ab istis affliguntur. — Atque hoc profecto quotidiana comprobat experientia; pari quoque modo sequens hujus magni medicinæ parentis observatio ratione laudabilis exscreationis supra a me relatæ, se habet. „Αἵματι δὲ ξυμμεμιγμένον μὴ πολλῷ πτύελον ξανθὸν, ἐν τοῖσι περιπλευμονικοῖσιν, ἐν ἀρχῇ μὲν „τῆς νέσε πτυόμενον περιεςικὸν (**) καὶ κάρτα ὠφελέει:„ (*Sputum autem flavum, sanguine permixtum non multo, si in pulmonis inflammatione, in principio morbi rejiciatur, salutare est & valde prodest:*) HIPPOCRATES *Prognostic.* Atque profecto ipsæ fœminæ ægrotis succurrentes in quibusdam epidemicis pleuropneumoniis & peripneumoniis observavere, omnes illos, qui sanguinem exscreant, bene se habere. — Nihilo minus tantum abest, ut hoc semper cum veritate conveniat, nisi materia ita, ut supra proposui, deprehendatur: ubicunque enim vel valde spumescens vel sincerus floridus, vel niger & aliqua ex parte coagulatus spongiosus & hepatis colorem referens exscreatur sanguis, longe alia res est; cum is nullam materiæ obstruenti parem resolutionem aut coctionem factam esse, commonstret: sed, cum altius radices egerit &

(*) Coac. prænot. 29. Lib. II. Cap. XVI. de pleuritide, edit. DVRETI.

(**) Ita cum FOESIO legendum esse pro περιεκτικὸν, autumo, cum magis ad sensum & dictionem accedat HIPPOCRATIS.

& vis cordis impellens ſit vehementior, quædam vaſa fuiſſe diſrupta & ſanguinem ex eis in pulmonum cava profluentem ita exſcreari. — Quod ſi enim majores in quibusdam pulmonum partibus ſunt inductæ obſtructiones, ſanguis majori copia & aucta rapiditate per vaſa pervia transprimatur neceſſe eſt; quæ ea propter nimium diſtenta, ſæpius diſrumpuntur & ſanguinem in bronchiorum cava & interdum in intimas veſicularum cellulas infundunt. — Qui ſanguis ſtatim rejectus exſcreatione floridus & ſpumoſus apparet, neque ullam infert noxam majorem; ſed, magna ejus parte plerumque in pulmonibus remanente, & veſiculas replente aëreas, illarumque vaſa comprimente ſanguifera, maxima oritur calamitas; quibus ſpirandi difficultas multum augetur & ſanguinis per pulmones inſigniter impeditur circulatio. — Siquidem is, cum difficillime ex his minoribus veſicularum cellulis eliciatur, ibi diutius hærens magis magisque putreſcit, donec tandem in ſaniem corrodentem mutatus ipſam pulmonum ſubſtantiam deſtruit: Sed hac de re pluribus agam in ſequentibus.

Cum omnis pulmonum inflammatio vel ægrotum, ob impeditum ſanguinis per illos transgreſſum ſubito jugulet, vel ſuppuratione, gangræna aut ſcirrho terminetur, niſi cito materia obſtruens bene reſolvatur, aut coquatur; omnem adhibere debemus operam, ut juſtæ ſanguinis quantitatis detractione, ut primum fieri poteſt, inflammationem diminuamus & auferamus; quando enim fortaſſe jam formatur abſceſſus, tunc ſanguinis nullam affert utilitatem detractio. — Quid? quod ſi phlegmone jam longius eſt progreſſa, quam ut reſolvi poſſit, ſanguinis ſane emiſſio nocet; cum operationem naturæ ſe a materia ob-

obstruente laudabili suppuratione liberandi, retardet: tali enim ratione, ut diutius stagnet materia & magis magisque reddatur acris, efficitur: quæ tandem partes vicinas afficiens multo majorem excitat abscessum, quam antea factum fuisset, si natura propriis suis moliminibus esset relicta: immo interdum evidenti gangræna & interdum pertinaci scirrho finitur, qui breve, quod superest, vitæ spatium reddit miserrimum.

Sanguinis in vera peripneumonia detractionem post quartum vel quintum diem parum ad suppurationem avertendam, conferre, generatim annotaverunt medici: omnis enim phlegmone eo tempore suppurare incipit, nisi antea sit resoluta: hoc in primis eo magis & citius talibus partibus, quales sunt pulmones, eveniet, qui ab omni latere calore humido teguntur, & propius absunt a corde, quod vim suam perpetuo & fortiter in inflammatoriam obstructionem exserit. — Ita ut, si symptomata peripneumonica magna cum violentia per quatuor, quinque aut plures subsequentes dies perdurant, abscessus aut plenaria destructio recte metuantur, parumque utilitatis a sanguinis detractione continuata sit sperandum.

At enim vero, si dolor, qui per satis longum temporis spatium cessavit, cum violentia redit, aut aliam pectoris partem afficit, hoc inflammationis denuo excitatæ est indicium; quæ non minus, quam in priori, licet non tanto in gradu sanguinis poscit detractionem: nam hic impetus accessorius ejusdem omnino indolis & in eodem est organo, ut prior, indeque eandem methodum, ejus progressum & mala avertendi majora, requirit. Aegroti vires, & pulsus, doloris violentia & spirandi difficultas sunt præcipua, quæ

quan-

quantitatem determinare debent: ſic quoque ſanguinis color & habitus atque ſeri quantitas & qualitas ſunt conſiderandæ. Ego quidem interdum die a primo morbi impetu nono vel decimo ſanguinem emittere juſſi, & hunc tam viſcidum, quam illum ſecundo aut tertio die emiſſum inveni, idque eo magis, ſi lanceola non timide demittebatur; ſed craſſamentum, licet tenacitate ſua excederet, multum tamen in comparatione ſeri erat diminutum.

Exſcreationem antea quidem liberam & copioſam, ut primum alter iſte impetus & dolor cum aliqua violentia accedit, prorſus ceſſare vel maxima cum difficultate peragi, plerumque obſervatur; cum doloris violentia, ut ſatis juſte expandatur thorax & pulmonum, pectoris & abdominis muſculi tanta vi, quanta ad materiam ejiciendam requiritur, agant, non permittat: haud mentionem faciam, inflammatione juſtam muci lubricantis impediri ſecretionem, quæ naturaliter ad inungendam tracheæ bronchiorumque membranam internam & ad evacuationem materiæ cujuscunque in eis contentæ juvandam ſecerni debet.— Atque inflammatione ſanguinis detractione remota exſcreationem redire facilem & liberam, re ipſa deprehenditur.

Igitur, licet in peripneumonia & pleuropneumonia noſtrum in primis ſit, ſanguinis detractione ante diem quintum efficere evacuationem; novo tamen violenti doloris, ſpirandi difficultatis & ſuppreſſæ exſcreationis in impetu iterum haud ſecus ac in novo morbo, (*) maxima vero

(*) HIPPOCRATES *Anaxioni* die octavo ſanguinem detrahebat, quoniam dolor perdurabat, neque is exſcreabat Lib. III. Epidem.

vero cum cautione & temperantia incipere debemus; cum omnis recidiva his præcipue in casibus sit periculosa, ægrotus quotidie magis debilitetur & eo minus ullam sanguinis insignem perferre valeat evacuationem. Hanc quoque ob rationem, quocunque leni dolore accedente ad sanguinis detractionem confugere, minus prudenter agitur: dolor enim major vel minor sæpius febre prorsus cessante speciatim post pleuropneumoniam per longum temporis spatium, continuat: *debet prius cessare febris, & postea dolor affecti lateris*, ait BAGLIVIUS (*). — Sanguinis autem detractio in primis minus convenit, quando copiosa laudabilis materiæ expectoratio satis facile procedit, etsi ista sanguine leviter tincta semper continuare debet; cujus rationem supra indicavi; scilicet, resolutionem & coctionem materiæ inflammationis novæ indicat. Immo eandem ob rationem cavendum est, ne materia ista sanguine leviter tincta cohibeatur, licet sæpe imprudenter præscribantur & inepte adhibeantur adstringentia: ast hoc efficiunt ii, qui parum ad naturæ operationes & multo minus ad HIPPOCRATEM, magnum ejus interpretem, attenderunt.— Dubio procul magis convenit, ut dolor & tussis importunitas lenioribus opiatis, temperantibus, mollientibus, demulcentibus & leniter expectorantibus subleventur.

Sanguinis detractionis ratione in morbis pulmonum bina tantum sunt addenda. — Primum est, sanguinis ex vena saphæna vel pede emissionem minus talibus in casibus in usu esse, quam quis ob ipsarum rerum rationem & experientiam certam

(*) Libr. cit. in Cap. de pleuritide.

certam de ejus in ſanguinis ex pulmonibus exſcreatione præſtantia credere poſſit; equidem, poſtquam conveniens ſanguinis quantitas ex brachio fuit detracta, hanc convenire puto: eam ut admodum ſalutarem jam ante aliquot ſæcula ſuaſit ALEXANDER TRALLIANVS (*). — Alterum eſt, ſi pulſus & vires ægroti ſanguinis ex vena majori emiſſionem haud permittere videntur, tuſſis tamen oppreſſa, laborioſa, dolens, atque ſuffocatio valde urgent; tunc ſanguinis ope cucurbitularum in axillis aliisque corporis partibus cum utilitate fieri detractionem, ſæpiusque eximium non minus in pectoris, quam quoque capitis morbis afferri levamen, etſi ratio non ubivis obvia neque adeo facilis ſit demonſtratu. Interim, majorem ſanguinis hoc modo detracti arteriarum eſſe partem; — uſumque veſicatoriorum, fonticulorum, ſetaceorum & quoque cucurbitularum his partibus applicatarum in tuſſi aſthmatica & defluxu in pulmones cæterisque ſatis eſſe cognitum, eſt perpendendum; indeque ſatis apparere videtur, revulſionem atque evacuationem, hac ratione factam in pulmonum inflammationibus valde ſalutarem eſſe poſſe & quoque ipſo in eventu eſſe.

Quamquam ſanguinis detractio in omni pulmonum inflammatione quodammodo quam maxime eſt neceſſaria & nonnunquam quoque tempeſtive adhibita plenariam præſtat curationem, generatim tamen variis aliis quoque indicationibus reſpondet: etenim tam febris, quam peculiaris inflammatio refrigerans diluensque regimen, nitroſa ac relaxantia medicamenta ſimul cum aëre

M 2 libero

(*) Cap. VII. p. 94. ex Editione ROB. STEPHANI, Lutetiæ 1548. fol.

libero moderate frigido, atque, quantum fieri potest, requiem & animi & corporis requirunt. Aliquam ſanguinis viſcidi, obſtruentis, inflammatorii partem detrahere, parum prodeſt, niſi reſiduum ejus refrigetur, diluatur & attenuetur, ac generatio lentoris inflammatorii major nitroſis attenuantibus, refrigerantibus ſaponaceis medicamentis, diluentibus, relaxantibus, emollientibusque potionibus, emulſionibus, cæterisque avertatur; quæ calidum regimen, calida medicamenta, calidus aër, corporis motus major & animi agitatio multum augere ſolent. Hominibus paroxyſmo aſthmatico affectis, ut corpus ſitu quieto ſervent, & aërem frigidum inſpirent, opus eſt, alias eis ſuffocationis imminet periculum: quanto magis autem hoc neceſſe erit, ſi non vaſa pulmonum ſolum inſigniter ſunt obſtructa, ſed quoque ipſa eorum ſubſtantia eſt inflammata? — Conclave clauſum, parvum, humile parum hominibus febre aliqua affectis, multo minus vero illis peripneumonia laborantibus convenit, ut haud raro inter inferioris generis artifices obſervavi, quorum nonnunquam duæ vel fortaſſe tres ſimul in una domo vivunt familiæ. — Nulli febris ſpecie, quam peripneumonicæ magis convenit, quid quod magis neceſſarium eſt CELSI conſilium, *in amplo conclavi tenendus æger.* (*) — Quod ſi vero tale vitari nequeat conclave, id certe frequenter, aſt prudenter aëre renovandum eſt.

Paucæ vel nullæ peripneumoniæ, vel pleuropneumoniæ ſine libera & copioſa exſcreatione bene terminantur; hæc enim eſt criſis horum morborum naturalis, ut HIPPOCRATES omnesque acu-

(*) Lib. III. Cap. VII.

acutiores annotaverunt medici & materiæ morboſæ obſtruentis exſcreationis defectum convenientis maxime periculoſum pronunciaverunt, αἱ ξηραὶ τῶν πλευριτίδων ἄπτυστοι χαλεπώταται, (*) — & iterum in *Prognoſticis*, peſſimum, ait, ſymptoma eſt, quando μηδὲν ἀνακαθαίρεται ἀλλὰ πλήρης ἐὼν ζέη ἐν τῷ φάρυγγι. (**) — Quo citior, facilior & largior materiæ coctæ exſcreatio accedit; eo melius eſt. — In genere quidem ea in principiis cruda & tenuis eſt, ſed brevi, ſi res rite procedunt, colorem albidum, flavum induit & meliorem oſtendit coctionem ac circa tertium diem ea plerumque ſtrias ſanguineas habet intermixtas, vel ſanguis ita cum iſta eſt unitus, ut ſanguineum referat colorem, *flavo rubeſcentem*, ut BAGLIVIVS (***) eum appellat, vel dictione HIPPOCRATIS πτύελον ὕφαιμον. — Cujus materiæ ſpecies multum levaminis reſpirationi, dolori & pectoris oppreſſioni affert & morbum generatim ſeptem diebus terminat.

Nihil vero magis efficaciter (materiam impactam attenuando & reſolvendo) exſcreationem promovet, quam libera & crebrior refrigerantium, relaxantium leniterque ſaponaceorum diluentium potatio, qualia ſunt tenue lactis ſerum, ptiſana ex hordeo, liquiritia, ficubus cæteriſque parata, decoctum vel potius infuſio herbarum pectoralium, ut hederæ terreſtris, capillorum veneris, bardanæ, hyſſopi, cæterarumque. — Quæ ſucco limonum aut aurantiorum hiſpanienſium leniter acidulæ reddi debent: — quod ſi res quædam magis

 abſter-

(*) Coac. Prænot. 3. Cap. XVI. edit. DVRETI.
(**) Sect. XIII. edit. LINDEN.
(***) Libr. cit. Cap. de pleuritide.

abstergens requiritur, istis potus generibus mel addi potest: sapo quidem mirabilis, naturalis, cardiacus, ex recentiorum vero materia medica fere expulsus, quo modo & cur hoc factum sit, nescio; licet enim uni purgationem & tormina excitet, a millibus tamen perfertur, atque ipsa quoque tormina excitandi & purgandi qualitas coctione facile corrigi potest. — His in casibus oxymelle & mulso utebatur HIPPOCRATES, & meram aquam bibere dissuadet, cum neque tussi conducat, neque expectorationem promoveat: (*) — Quorum quædam vel omnia calide hausta superiori consilio egregie respondent, si crebro, parva tamen copia hauriuntur, vel potius quasi perpetuo sorbentur: hac enim ratione plus relaxantis & resolventis vaporis in ipsos pulmones inspiratur & magis per vasa eorum bibula probabiliter absorbetur: ita ut tali modo relaxatio & dilutio duplici ratione promoveatur indeque reddatur efficacior. Haustus admodum largi uno impetu haud sunt sumendi; ii enim ventriculum onerant, coctionem impediunt, & flatus generant, ac diaphragma nimium expandunt, quæ magnam spirandi efficiunt difficultatem: — quam ob rem, ut his in morbis ex lagena, cui parvum sit orificium, bibatur, suadet HIPPOCRATES (**) eam probabiliter ob rationem, ut partim liquor & vapor diutius conserventur calidi, partim ut minus uno tempore bibatur, atque ut sic vapor ore & naribus attrahatur

(*) de Victu in morb. acut. Sect. XXX. edit. LINDEN.

(**) *Μὴ ψυχρὸν, ὀλίγον δὲ ἐκ βομβυλίου οὐκ εὐρυστόμου*; ita enim legendum est, aut tantum *βομβυλίου*, ut omnes commentatores consentiunt, Lib. III. de morbis. Sect. XXIV. edit. LINDEN. Vid. GALENUS, EROTIANUS, & FOESIUS, de verbo *βομβύλιος*.

bis aſthmaticis levandis ſatis ſunt notæ: quod convenienti doſi datum non leniter ſolum vomitum excitat, ſed quoque eximium refrigerans, attenuans, ſalutare eccoproticum ac diureticum eſt optimum: quod procul dubio oxymelle ſimplici multum præſtat, & cum oleoſis emollientibus medicamentis ita commiſceri poterit, ut maxime ſalutare & mitius fiat exſcreans. — Quando humidiora, demulcentia & lubricantia indicantur medicamenta, conſuetus ſpermatis ceti linctus, oleum amygdalarum dulcium, vel oleum lini frigide expreſſum cum althææ, papaveris erratici ſyrupo diacodio vel ſimilia indicationi reſpondent. — Quando vero oleoſa diſplicent, ſeminum cydoniorum aut ſeminis lini mucilago cum rob ſambuci, aut ribeſiorum nigrorum, vel cum eorum aut papaveris ſyrupo admodum ſalutaris eſt & grata. — Nitrum refrigerans iſtud, valdeque neceſſarium attenuans quam commodiſſime harum compoſitionum cuidam additur, & fortaſſe camphora hac methodo data, minime eſt nauſeoſa. — Cura vero habenda eſt maxima, ne fortiora in peripneumoniarum principiis exhibeantur exſcreantia, donec convenienti ſanguinis detractione cæterisque ſanguinis impetus & febris ſint mitigata, alias inflammationem & ſuffocationis augebunt periculum, atque id, quod ad rejectionem erat præparatum, ipſo in effectu impediunt: materia enim antea coquenda quam exſcreanda eſt. — Sic quoque in uſu talium exſcreantium, qualia ſunt oxymel ſquilliticum, oleoſa medicamenta, mixturæ gummoſæ & decocta pectoralia obſervandum eſt, ne eis inſignis alvi excitetur purgatio, quæ certiſſime exſcreationem ſupprimit, indeque vita periclitetur æger.

Etsi libera materiæ coctæ exscreatio in peripneumoniarum & pleuropneumoniarum curatione maxime sit salutaris, eaque semper adjuvanda sit, quædam tamen exscreationis species pessimi sunt ominis. — Id præcipue admodum malum est signum, si multum sanguinis sinceri floridi aut spumosi rejicitur, atque ita quoque istud pronunciaverunt HIPPOCRATES & ARETAEVS; licet uterque materiam coctam, quæ sanguine tincta exscreatur, valde extollat: Ille condemnat *πτύελον λίην αἱματῶδες*, (*) hic *δίαιμον αὐθηρὸν σφόδρα*; quid? quod ARETAEVS *ἐστὶ*, inquit, *τὸ δίαιμον τῶν ἄλλων κάκιον* (**), egoque ipsorum sententiis, ob rationem supra allatam, subscribo; sanguis enim iste recens, spumosus ex arteriarum ruptura in pulmonibus, non vero ab obstructionis inflammatoriæ resolutione provenit. Si quando vero in pulmonibus disrumpantur arteriæ, sanguis in bronchiorum cava effunditur, idque nonnunquam tanta copia, ut, nisi mox rejiciatur, subitaneam afferat suffocationem: sed more magis consueto is in pulmonum cellulis hæret, atque interdum in intimis pulmonum recessibus disrumpuntur vasa, quorum quidem sanguinis recentis & floridi pars cito, exspui potest, major vero in ultimis ramis & cellularibus bronchiorum interstitiis remanere solet, quæ pulmones obstruit, vasa sanguifera vicina comprimit, tandem putrescit & omnia corrodit: Hinc subitanea suffocatio, vomica periculosa, vel gangræna statim sæpius subsequuntur. — Itaque materia hæc extra vasa hærens partim quidem sub saniei cruentæ, partim sub lividæ & nigræ concretionis forma exscreari

(*) Coac. Prænot. 17. Lib. II. Cap. XVI. de Pleuritide, ex edit. DVRETI.

(**) Cap. de Pulmonaria.

hatur copiofior. — Cæterum, ut ad exfcreationem promovendam, fine qua moritur ægrotus, libere bibatur, ubique fuadet (*): — varia quoque potus genera hunc in finem proponit, in primis vero aquam cum hordeo coctam, mel cum aqua, oxymel & vini acetum cum aqua commendat.

Potus ifti & vapores relaxantes ac emollientes peculiarem in modum, quando exfcreatio difficilior & tenacior eft, ac fimul quoque illis funt neceffarii, quibus corporis habitus eft ftrictior & fibræ rigidiores, quales generatim funt homines duriore labore exercitati, & calida ficcaque conftitutione præditi. — Cum enim aërem valde ficcum, vel calidus fit vel frigidus, liberam & copiofam impedire exfcreationem, deprehendatur; inde humidus & calidus (**) eam promovere debet, quoniam vafa relaxat, & fic nimis vifcidos humores aliquo modo attenuat. — Fervidas potiones ad obftructiones pulmonum refolvendas multis commendat BAGLIVIUS (***); ego vero caloris moderatum gradum tam ad refolutionem, quam ad relaxationem magis convenire exiftimo. — Fomenta enim nimis calida externis partibus applicata humores fpiffiores reddere & cutim corrugare, ac inflammatis partibus minus convenire, obfervatum fuit. — Vapores quoque prouti rerum poftulat ratio, magis vel minus ftimulantes effici poffunt. — Ego quidem ipfe aceti vaporem in peripneumoniis malignis non parum attuliffe utilitatis, fum expertus. Varia medicamentorum

 alia

(*) Lib. I. de morbis Sect. XXVI. — De locis in homine Sect. XXX. XXXII. edit. LINDEN. & plurimis aliis in locis.

(**) Neque potus frigidus, neque aër frigidus, ARETAEUS inquit, in pleuritide conducunt.

(***) Loc. cit.

alia genera procul dubio in forma vaporis maxima cum utilitate adhiberi possunt: aceti camphora referti vapor variis in casibus remedium est haud spernendum.

HIPPOCRATES atque veteres in pulmonum morbis exscreationis necessitatem adeo urgebant, ut non solum remediis antea propositis eam promovere anniterentur, sed quoque in casibus difficilioribus multo efficacioribus uterentur expectorantibus: (*) hordei cremorem cum melle aut oleo, oxymel, hyssopum, rutam, galbanum, sinapi, piper, silphium, (**) quæ erant mitiora: in casibus desperatis helleborum album, (***) elaterium, ἄνθος χαλκȣ̃ suadebant; atque profecto ille desperatus esse debet, qui ea nostris temporibus comprobare velit; cum vero isti istis temporibus aliis carerent, desperatis in morbis desperata adhibenda erant remedia. — Nobis materia medica patet multo amplior, & rebus uti possumus multo mitioris indolis. — Ego vero variis temporibus in peripneumoniis magno cum successu dedi vomitorium, quando exscreatio subito suppressa & spirandi difficultas aucta erat; hoc vero antea non tentavi, quam conveniens sanguinis quantitas detracta & febris violentia imminuta fuerat: ast hoc in casu parum ad vomitum promovendum est superbibendum. Hac ratione oxymel squilliticum sæpius admodum est utile & ejus virtutes in morbis

(*) Ἰσχυρότατα ἐπαναχρεμπτήρια φάρμακα (fortissima exscreatoria medicamenta); HIPPOCR. de Locis in homine. Sect. XXX. edit. LINDEN.

(**) HIPPOCRATES Lib. III. de morbis. Sect. XVIII. XXV. edit. LINDEN. & alibi passim; & ARETAEUS ea ipsa in pleuritide & peripneumonia suadet.

(***) HIPPOCRATES Lib. III. de morbis. Sect. XVII. edit. LINDEN.

ſcreari poteſt, hoc tamen plerumque tanta cum difficultate & tuſſi adeo violenta fieri ſolet, ut ipſa profuſio ex vaſis augeatur: hæc vero generatim adeo imperfecta fiunt, ut plurimum in pulmonibus remaneat & effectus edat peſſimos. Quam ob cauſam HIPPOCRATES (*) talem exſcreationis ſpeciem pronunciat periculoſiſſimam: & hoc profecto valde conſuetum deſtructionis imminentis aut quoque jam effictæ eſt ſignum. — Ante aliquot annos me materiam in fine peripneumoniæ ab aliquo viro, nomine CLARK, navis mercatoriæ hujus civitatis gubernatore exſcreatam vidiſſe, reminiſcor, quæ accurate ſplenis cocti fruſtulis vel potius ſpongiæ erat ſimilis: morbi die decimo nono moriebatur. Quæ BAGLIVII (**) prognoſtica ex DODONAEO deſumpto reſpondent: *qui ſpuunt ſanguinem nigrum poroſum* (***) *ad inſtar ſpongiæ, iis pars aliqua ſphacelo correpta eſt in pulmone & omnes pereunt.*

Itaque ut primum talis ſanguinis floridi apparet exſcreatio, mox talem ſanguinis quantitatem, qualem ægroti vires permittunt, emittere jubeo: ut nimis rapidus ſanguinis motus compeſcatur, inflammatio minuatur, & quantum fieri poteſt, major ſanguinis in pulmonum veſiculas & cellulas avertatur profuſio, quæ ibidem infinita excitat mala. — Quod ſi hæmoptyſis continuat, ſanguinis miſſio ex ſaphæna valde utilis deprehenditur. — Præter hanc vero, ſi inſignior occurrit hæmoptyſis, emulſiones refrigerantes, nitroſa

(*) Prognoſtic. — Coac. Prænot. 45. Cap. de Pleuritide, ex edit. DURETI.

(**) Vid. BAGLIVII Opera, Lugduni 1710. 4to p. 87.

(***) *Αἵματος θρόμβους μέλανας.* HIPPOCRATES Lib. III. de Morbis Sect. XIX. edit. LINDEN.

trosa, demulcentia, mucilaginosa medicamenta, acida vegetabilia & mineralia quoque requiruntur: decoctum papaveris rubri, bardanæ & ficuum cum elixirio vitrioli acidulum redditum egregium his in casibus exhibet potum: — atque ut tussis violentia diacodio, linctu tenuiore aut simili aliquo mitigetur, navanda est opera. — Ego vero adstringentia fortiora & largas opiatorum doses prorsus improbo, cum sæpissime, eorum imprudentem usum in tali rerum ratione magnam orthopnœam & terribilia atulisse symptomata, cognoverim: etenim sanguis extra vasa hærens aliquando exscreari debet, aut nunquam convalescit æger; quod vero sine majore vel minore tussi, qua is evocatur, fieri nequit. — Post talem peripneumoniæ speciem admodum insignia accessisse apostemata, aliquoties vidi, ubi per plures dies, immo per plures hebdomadas febri supervixit æger.

Licet plerumque in febribus pulmonicis morbosum prævaleat *viscidum*, non paucæ tamen occurrunt, ubi acris præ aliis dominetur *tenuitas*. — Atque quemadmodum in ophthalmiis interdum ut gluten, adeo crassum, interdum ut aquam, adeo tenuem & ut lixivium, adeo acrem materiæ observamus defluxum, ipsam genarum cutem, prouti destillat, corrodentem; sic materia in nonnullis peripneumoniis exscreata summe tenuis & cruda ac ejus defluxus adeo est acer, ut tracheam cæteraque cute privet, atque tussim perpetuam valdeque violentam excitet.

Humores tenues, acres in febribus catarrhalibus haud raro symptomata peripneumonica generant, cum constantem irritationem & pulmonum

num agitationem efficiant; atque pari ratione non parva mala a violentioribus oboriuntur concussionibus, frequentiore excitatis sternutatione, quæ tales acres plerumque comitatur catarrhos, interdum adeo virulentos, ut nares inflammet & ipsis in labiis pustulas excitet. — Magnus medicinæ parens in admirandis prognosticis id valde periculosum pronunciavit, si peripneumonicos morbos præcedunt aut eis superveniunt catarrhi & sternutatio. — Dolores severos peripneumonicos postquam per insigne temporis spatium prorsus cessaverunt, sternutationis impetu mox iterum excitatos fuisse, aliquando vidi.

In tali *peripneumonia catarrhali*, ut ita dicam, non magna sanguinis requiritur detractio: interim tamen in principio nonnihil sanguinis est detrahendum, ut præsens ad inflammationem proclivitas minuatur & futura symptomata mala præcaveantur. Sic quoque vesicatoria citius sunt applicanda, ut defluxus materiæ acris avertatur & evocetur; atque tunc quoque lenia conveniunt purgantia, ut serosa eliminetur colluvies. In scriptis HIPPOCRATIS (*) auctor libri secundi de morbis in pulmonum erysipelate purgare suadet, quando exscreatio copiosa & tenuis est: atque ego sæpius in his peripneumoniis catarrhalibus purgantium bonum expertus sum effectum, licet ea in illis, quas materiæ coctæ laudabilis comitatur exscreatio, omnino noceant. Potus multo minor in his peripneumoniis, quam in specie sicca requiritur; nihilo minus ptisana aliqua pectoralis demulcens ad humorum acrimoniam temperandam conducit, & calida cum quibusdam mitioribus diaphoreticis est

(*) Sect. LIII. edit. LINDEN.

est sumenda ad sudores laudabiles facilius promovendos: quo in casu caffée & gratus & conveniens est potus. Pari ratione lenia quædam opiata, qualia sunt diacodium aut elixirium asthmaticum ad tussim mitigandam non larga, sed sæpius repetita dosi requiruntur; cum quibus conjungi possunt sperma ceti, myrrha, olibanum & camphora, utpote quæ tenues catarrhales humores reddunt spissiores & eorum imminuunt irritationem; quæ, ut HIPPOCRATES (*) ait, peripneumonias cæteraque excitat, quæ ut primum materiæ defluxus fit crassior & coctus apparet, subito cessant.

Ominis vero multo pejoris hac tenui est livida ista, glutinosa & saniei similis, frequenter vini rubri fecibus æqualis, interdum nigrior, & interdum valde fœtens exscreatio; hæc enim vel a pulmonum statu gangrænoso, vel sanguinis crasis per majorem acrimoniam destructione pendet; qui casus sæpe in hominibus scorbuto graviter affectis obvenit: cujus rei plura haud ita pridem inter nautas post longos cursus exploratorios & expeditiones India in occidentali nobis occurrebant exempla. — Ex hominibus tali peripneumonia laborantibus detractus sanguis statum ejus dissolutum putridum monstrabat; crassamentum erat laxum & tenue, serum turbidum & rubicundum: lingua nigra & dentes crassis obscurisque sordibus obducti, respiratio infensa & urina colore obscuriore aut nigro tincta fœtidaque, quæ in genere observabantur, magnam humorum indicabant corruptionem; & maculæ nigræ aut dysenteria cruenta, quæ sæpius quinto, sexto aut septimo apparebant die, multo magis hoc comprobabant.

(*) De veteri medicina, Sect. XXXIII. edit. LINDEN.

bant. — Quantum pulſus & ægroti vires poſt ſanguinis detractionem talibus in caſibus diminuerentur, mirum erat: interdum non ſine maximo metu & ſollicitudine magnam anxietatem, animi deliquium, ſudorem frigidum & pulſum intermittentem tardum citius ſuccedentem obſervabam, licet febris ipſius in principio hoc fieret & pulſus antea fortis & acceleratus videretur. — Hæc quoque in pleuroperipneumoniis, ubi dolor lateris vehemens, oppreſſio pectoris magna & tuſſis inſignis erant, vidi; alias enim illud, quod peripneumoniam adeſſe oſtendebat, merum febris malignæ fuiſſe ſymptoma, credere quis potuiſſet. — Quas peripneumonias putridas alteram ſanguinis emiſſionem nunquam bono cum ſucceſſu, immo raro primam pertuliſſe, niſi pulſus adeſſet fortis & tenſus pro certo habeo. (*) — Quando ego, num ſanguinem detraherem, dubius hærebam, ſcarificationem & cucurbitulas interdum cum ſucceſſu applicabam, etſi uno alterove in caſu effuſio ex cute conciſa valde erat profuſa, neque prius prorſus cohiberi poterat, quam exſpirabat æger.

Itaque hic quædam putredini reſiſtentia medicamenta pectoralia requiruntur, decoctum ex ficubus, bardana & papavere rubro cum ſucco aurantiorum Hiſpanienſium vel limonum primum & poſtea Gas ſulphuris, aut elixirio vitrioli bene acidulatum redditum valde convenit. — Nitrum, olibanum, myrrha, ſulphuris flores, & bolus cum conſerva lujulæ, rob ſambuci, aut ribeſiorum, mucilagine ſeminum cydoniorum & ſyrupo rubi idæi dari poſſunt: vini acetum camphora ſaturatum cum

(*) Vid. Obſerv. noſtr. de aëre & morb. epidem. menſe *Jan.* & *Febr.* 1746.

cum sambuci & rubi syrupo egregium quoque est medicamentum; quorum cochlear unum vel alterum interdum est exhibendum. Vinum pomaceum bonæ notæ, vinum & aqua cum succo aurantiorum Hispaniensium, vel limonum calide haustum, exscreationem, si deficit, promovet & acrimoniam alcalinam corrigit. — Rosarum tinctura cum floribus papaveris rubri inordinatum tenuis cruenti ichoris defluxum temperat; nihilo minus sæpius oxymel squilliticum & aqua cinnamom. fort. ad materiam evocandam necessaria sunt, si in trachea stridor insignis & spirandi difficultas, magnam in pulmonibus adesse quantitatem arguunt; at enim vero sæpe tussis importunitas & violentia elixirio asthmatico, diacodio, cæterisque est compescenda. — Sagu, panata, cornu cervi gelatina, poma tosta, decocti hordei cremor, aut avena decorticata cum pauco vino & limonum succo parca copia sed sæpius data ad ægrotum sustinendum sunt necessaria: fraga, rubi fructus, ribesia & cerasa interdum cum successu concedi possunt. Neque hæc medendi methodus nova est; nam in pleuritidum curatione anni temporis fructus, ut ficus, cæteraque suadet ARETAEUS (*) atque idem, in alimentis, recte ait, (**) medicamenta ponentur, quin immo in alimentis medicamenta sunt. — In parte diætetica fui verbosior; nam ut breviter me expediam, in eo, ut convenienti ratione vires ægroti conserventur, & tempus prorogetur, donec humorum acrimonia correcta & pulmones a putrida exonerati sint colluvie, cardo rei verti videtur; in fine ad minimum

(*) de curatione pleuritidis.

(**) Ἐν τροφῇ γὰρ κέαται τά φάρμακα, ἀτὰρ καὶ τά φάρμακα ἐν τροφῇ. ibid.

nimum omnia a bene præſcripta dependent diæta; ubi panis toſtus & vinum rubrum portugalenſe aqua dilutum, cocta cum corticibus aurantiorum ſevilianorum, macis aut cinnamomo beneque acidulata miram præſtant utilitatem. — Raro hoc in caſu ſalutaria inveni veſicatoria, ſæpius profecto noxia, cum magis arrodant & magnam tenuis cruentæ materiæ emittant copiam & interdum partium excitent deſtructionem.

Exſcreatio tenuis flava, croco quaſi tincta aliud febrium pneumonicarum malum eſt ſymptoma; cum vel lentorem pulmonum inflammatorium arteriis tenaciter inhærere, atque nihil, quam ſeroſam & tenuiorem ſanguinis partem per illas transprimi, indicet, vel, totam ſanguinis maſſam a diſſolutione proxime abeſſe, illiusque partes bilioſas maxime exacerbari, omniaque in univerſalem ruere putredinem, demonſtret. — In febribus etiam valde putridis lac, ſudor, cæteraque luteo tinguntur colore, atque ſanguis ſtagnans putredine & diſſolutione hoc ſemper obtinet phænomenon. — HIPPOCRATES quidem iſtam exſcreationem, ubi ſaliva cum flava iſta materia magis eſt mixta (*) (aut mixtionem flavæ & albæ intimiorem) laudat; tunc tamen ſinceram flavam ſalivam *ξανθὸν ἄκρητον* (**) periculoſum pronunciat; atque hoc ita eſſe conſtanter reperitur, & plerumque cum tuſſi conjungitur violenta ac maxima exſcreatur cum difficultate: ſiquidem eam haud raro excipit hæmoptyſis ex vaſis diſruptis exorta; & hoc in primis incidit, quando lingua

(*) Τὸ *ξανθὸν ξυμμεμιγμένον ἰσχυρῶς τῷ πτυέλῳ.* Prognoſtic. Sect. XIII. edit. LINDEN.

(**) Ibid.

gua valde rubra, arida, impura & ſplendens cum puſtularum lividarum ſpecie in radice apparet (*); quod, in tranſitu ſit dictum, malum omnibus in febrium ſpeciebus eſt ſymptoma. — Vnde tenuis iſta bilioſa caſus ſupra propoſiti exſcreatio proveniat, in curatione ſollicite eſt diſtinguendum, quam ob rationem pulſum, ſanguinis ſtatum, & corporis conſtitutionem attente conſiderare oportet: variis enim a cauſis admodum variæ oboriri ſolent indicationes.

Hanc de exſcreatione in febribus pulmonicis conſiderationem cum ſequentibus magni HIPPOCRATIS finiam obſervationibus. — „Materia in „peripneumonia & pleuritide cito & facile rejici „debet; color ejus flavus cum ſaliva bene com„mixtus, vel materia cocta flava aliquo quidem, „ſed non nimio ſit tincta ſanguine. — Si quando „hoc in morbi principio incidit, id valde ſalutare „eſt; non vero ita, ſi uſque ad ſeptimum diem „retardatur. — Si magna adeſſe videtur materiæ „quantitas & ſtridor in pectore auditur, nihil ta„men exſcreatur, peſſimum eſt. Omni in caſu „quidem, ſi nihil exſpuitur, periculum imminet; „ſi vero illud, quod exſcreatur, valde viſcidum, „parcum, globuloſum vel ſpongioſum eſt, nocet. „Sputum ſincerum, flavum, minus mixtum ma„lum eſt; ſi valde cruentum aut lividum, pericu„loſum; in primis ſi hoc phænomenon citius ac„cedit; illud vero, quod prorſus nigrum, omnium „eſt peſſimum: ſic quoque malum ſignum eſt, ſi „viride (ἰῶδες). Quicquid magna cum difficulta-

„te,

(*) Πομφόλυξ ὑποπέλιος in lingua periculoſum & ſanguinis ſputo præcedere, pronunciat HIPPOCRATES, Coac. Prænot. 6. Cap. de pleuritide.

„te, tuſſi violenta nulloque cum doloris & op„preſſionis levamine exſcreatur, caſum eſſe ma„lum, demonſtrat.„ Videantur Coacæ prænotiones 13. 14. 15. 17. 18. edit. DVRETI Cap. de pleuritide, comparatæ cum prognoſticis HIPPOCRATIS: qui, exſcreatio cocta, ait, puri bono, (*) non tenui & glutinoſo, neque magis flavo, cruento, viridi aut livido eſt ſimilis: in quolibet profecto abſceſſu aut ulcere tales colores peſſimi ſunt ominis, cum gradum acrimoniæ denotent majorem.

Quod ſi autem inflammatoriæ pulmonum obſtructionis reſolutio aut coctio accidit, non pars ſolum in bronchiorum cava impellitur & ita exſcreatur, ſed pars quoque in venas adhærentes tranſit, indeque cum reliquo ſanguine ope communis circuitus commovetur, donec tandem partim per urinam craſſam, turbidam larga quantitate eliminetur, in qua id, quod deſidit, copioſum rubrum vel flavum eſt, & in morbis peripneumonicis ſemper bona prænunciat, partim quoque per bilioſas alvi dejectiones evacuetur. — Quam craſſam, ſubſidentem, rubicundam urinam in pleuritide ſecurum eſſe ſignum (**) eamque, ſi craſſa & copioſa ſit, auferre peripneumonias (***) obſervavit HIPPOCRATES. — Qui coctam hanc urinam ita deſcribit, ut habeat *ὑποςάσιας ὑπερύθρȣς ὁκοῖον ὄρυβος*, (****) hoc eſt, pallidi lateritii ſedimenti ſpecies, ut dicitur. — Aſt recte quoque annotat, ſi iſta ex craſſa circa quartum diem tenuis fit, ſymptoma

(*) *Πέπονα δὲ ἐςὶ τὰ μὲν πτύελα, ὁκόταν γένηται ὅμια τῷ πύῳ.* De victu acut. Sect. LIII. edit. LINDEN.

(**) Coac. Prænot. 586. edit. FOESII.

(***) De victu acut. Sect. LIII. edit. LINDEN.

(****) Ibid.

ptoma esse pessimum; (*) — atque profecto ita omni morbi tempore est, quam diu febris insignis continuat.

Nihil urinam & alvum magis efficaciter promovet, quam clysmata emollientia, laxativa, cum ea fomenti species & omnibus abdominis partibus lene sint stimulans, atque non urinam solum & alvum, sed flatus quoque evacuerent, quibus sæpe abdomen & diaphragma distendentibus respiratio redditur difficilior. — Siquidem si crassa excrementa inferiorem aortæ partem & superiorem iliacarum comprimunt, nimium sanguinis versus superiora in primis versus pectus regurgitat, quod inflammationem, oppressionem, cæteraque auget. — Quam ob rem HIPPOCRATES (**) tribus primis diebus, præcipue in febribus peripneumonicis, clysmata suadet refrigerantia; (***) atque ARETAEVS inquit, si haud commode sanguinem detrahere possumus, acre quibusdam in casibus injiciendum est clysma: (****) — Interim omni cura in id incumbendum est, ne profusior excitetur diarrhœa, quæ sine eo, ut morbum levet, exscreationem supprimet; atque hoc respectu, malum, magnum ait medicinæ oraculum, (†) est symptoma quando id pleuritide & peripneumonia affectis contingit; quoniam, si magnus humorum defluxus adest versus inferiora, superiora fiunt arida, sputum cessat, & moritur æger; (††) ita ut alvus

(*) Coac. Prænot. 53. Cap. de pleuritide. — 20. Cap. de urinis, edit. DVRETI.

(**) De affect. Sect. VIII. edit LINDEN.

(***) De victu acut. Sect. LII. edit. ead.

(****) De curatione pulmonar.

(†) HIPPOCRATES Aphorism. 16. Sect I.

(††) Lib. III. de morbis, Sect. XVII. edit. LINDEN.

alvus non nimis adſtricta ſit, quod febrim augebit, neque nimis laxa, ne ſputum & vires ægroti deficiant. (*) — HIPPOCRATI hæc eſt medicina, eamque eſſe tam rationalem, quam ullam aliam recentiorum pro certo habeo. — Sed pergamus.

Interdum ad partes inferiores critice transfertur materia morboſa, phlegmonen, abſceſſus, eryſipelatoſos vel œdematoſos tumores, ulcera cæteraque excitans; in primis in hominibus olim inflatis aut ulceratis cruribus affectis, de quibus, in fine morborum peripneumonicorum maximo cum pectoris levamine intumeſcere iterum ſæpiusque exulcerari, notum eſt. Pulmones ſubito affici, ſi ulcera in pedibus ſicca fiunt, res eſt ſatis cognita; ſic quoque hydropici harum partium tumores tibialibus interſtrictis, faſciis cæterisque repreſſi ſtatim affectos producunt aſthmaticos: quæ cuncta conſenſum iſtum naturalem pectus inter & partes inferiores atque mutuo morbis affici poſſe, ſatis probant. — Qua de re in morbis ſeveris pulmonum ut humores balneis tepidis, veſicatoriis cæterisque ad pedes deriventur, rationi conſentaneum eſſe videtur; & re ipſa profecto hoc bono cum ſucceſſu fuit adhibitum. — Quam crebro, podagræ ad pulmones metaſtaſin acrioribus applicatis cataplaſmatibus revulſione ad pedes facta ſubito fuiſſe relevatam, deprehendimus? ubi periculum imminet magnum, omnia ſunt tentanda. — Quando veſicatoria pedibus in pulmonum morbis applicata, ſeverius ſuppurant, plerumque magnum afferunt levamen; ſæpe vero ſanantur difficillime. — Quod in primis annis 1740 - 1741 - 1746 - 1747. (**) notatu erat dignum. — Ego vero

N 3 tunc,

(*) Lib. III. de morbis, Sect. XVII. edit. LINDEN.

(**) Vid. Obſerv. de aëre & morb. epidem.

tunc, si vesicatoriorum exulceratorum subito supprimebatur evacuatio, non tussim solum atque spirandi difficultatem revertisse, sed quoque interdum insignes alvi dejectiones, & interdum profusiores mox accessisse sudores, observavi: ita ut non paucis in casibus vel dolore & ingenti vesicatoriorum evacuatione prosterneretur, vel diarrhœa aut sudore colliquativo deperderetur æger: quam scenam mortiferam frequenter terminabant aphthæ terribiles. — Quæ probabiliter ab acrimonia lymphæ & seri oriebantur majori, quæ febre prægressa quasi in gelatinam mutata & nunc dissoluta in putridi ichoris speciem convertebantur, (quando enim serum calore concrescit, status ejus proximus est liquamen putridum, vel dissolutio): neque hoc tantum dejectionibus & sudoribus profusioribus eliminatur, sed & aliis viis pari ratione sibi exitum parat, prouti id fieri solet urina impura, acri, turbida, eruptionibus pustularum, tumoribus vehementissime dolentibus, vesicis aqueis excruciantibus & corrodentibus variis corporis in partibus, quales sunt axillæ, brachia, dorsum, pectus cæteraque. — Ex hujus generis observationibus veteres, (qui semper sollicite in id incumbebant, ut naturam sequerentur, ejusque conaminibus succurrerent) acria epithemata, ut sal, sinapi cæteraque pectori, dorso & axillis in pulmonum affectibus applicasse videntur. — Magnum inter pulmones & cutim intercedere consensum res est verissima, prouti ex scabie, variolis, morbillis cæterisque retropressis manifestum est, quæ statim pectus affligunt. — Quam ob rem convenienti sanguinis copia detracta his partibus vesicatoria in primis versus febrium peripneumonicarum declinationem applicare, methodus medendi videtur esse rationalis.

Quam-

Quamquam varias has ſuæ relevandæ methodos in morbis peripneumonicis eligit natura, ejus tamen proprium & conſuetum conamen eſt exſcreatio; & donec hæc bene procedat, ejus conamen quidem juvare, nunquam vero interrumpere debemus; quod violenta purgatio, ſudor & ſimilia procul dubio efficiunt: — Ita ut reliqua iſta antea propoſita, tantummodo naturæ diverticula eſſe videantur, & tunc materia morboſa tantum fortius per ea transprimatur, quando via regia vel clauſa eſt vel valde moleſta.

CAPVT III.

De peripneumonia notha.

Ad inflammatoriæ vel veræ peripneumoniæ naturam ejusque curationem omnia supra relata pertinent; deprehenditur tamen morbus SYDENHAMIO præcipue auctoribusque recentioribus nomine peripneumoniæ nothæ annotatus, in quo tamen, licet pectoris oppressio gravior, spirandi difficultas major, & tussis valde importuna atque nonnunquam violenta adsit, (quæ cuncta pulmones insigniter esse affectos satis denotant) febris tamen parva & æstus exiguus nonnunquam vix percipi potest, pulsus aut celer, debilis & mollis, aut tardus & oppressus, nunquam durus & tensus est. — Ita ut, cum hic morbus valde differentia & fere prorsus contraria symptomata ratione illorum, quæ certo respectu in peripneumonia vera adsunt, monstret; rationi consentaneum sit, ut assumamus, ea a valde differentibus causis excitari, valdeque differentem medendi methodum requirere. — Atque re vera videmus, peripneumoniam spuriam plerumque senes & phlegmaticos, debiles & laxos, obesos & crassos invadere, eamque magis tempestate humida, impura, nebulosa & hyemis tempore grassari; cum e contrario peripneumonia vera generatim in robustos, vegetos, & agiles irruat & crebberrime tempestate frigida sicca, aquilone durante & barometro altam stationem tenente occurrat. — Ergo bini hi morbi tantum inter se, quantum febris ardens a lenta & nervosa, differre videntur: aut tantum, quantum angina inflammatoria ab illa, quæ sola catarrhalis est, aut a mero excitatur

serofo

ſeroſo defluxu, differt. — Atque acris ejusmodi ſeroſa colluvies ad pulmones pervenire, in illis & inter ejus intimos receſſus & cava veſicularum cellularumque diffundi, magnam oppreſſionem & aliquam in arteriis pulmonicis & bronchialibus obſtructionem efficere & ita ordinatum ſanguinis per pulmones circuitum impedire poteſt. Cæterum & rubor a calore ortus crebrior, pulſus celerior & inæqualis, anxietas & pectoris gravitas, dolor & vertigo capitis, linguæ impuritas, cæteraque habitum quemdam febrilem ſatis indicant.

Vt brevibus omnia complectar, morbus hic a lentore ſanguinis pituitoſo & lymphæ ſerique conditione glutinoſa ortum ſuum trahere videtur; quæ ob perſpirationem ſuppreſſam cæteraque multum abundantia & æſtu febrili aut ſubitanea humorum agitatione commota in pulmones largius, quam ut per illa tranſire queant, impelluntur, (nam viſcidi humores nunquam tam libere per arteriarum tranſeunt extrema, quam tenuiores & fluidiores) ; unde ii magis magisque coacervati, magis etiam magisque pulmonum vaſa obſtruunt, donec tandem ſtagnatio ſequatur mortifera & ipſa accedat mors. — Quod exemplis ſingulari ratione illuſtratum videmus, quando artificialem, ut ita loquar, excitamus peripneumoniam. Scilicet virgo chloroſi leucophlegmatica laborans, (ubi talis lenta viſcida pituita, qualem ſupra propoſui, præ reliquis dominatur) inſigni & diu continuato exercitio agitetur, pulmones ejus tandem repleti ita aggravantur, ut ingente ſpirandi difficultate, immo plenaria quoque corripiatur ſuffocatione. — Quod re vera aliquoties accidit, quando exercitium nimium fuit auctum. — Sic quoque mentio eſſet facienda, talem ſanguinis atque humorum lentorem pituitoſum non tantam ſpiri-

tuum animalium præbere quantitatem, quanta ad vasa impellenda sufficiat, ut justam sanguinis promoveant circulationem.

Cum vero varii status intermedii inter peripneumoniam violentam inflammatoriam & hanc nunc propositam deprehendantur, nulla fundata & distincta dari potest medendi methodus; quoniam affectus peripneumonici mox pertractandi, nonnunquam magis, nonnunquam minus ad statum incliare possunt inflammatorium.

Nam morbus est œconomiæ animalis perturbatio, quæ his vel illis peculiaribus distinguitur symptomatibus & hoc vel illo nuncupatur nomine; quilibet vero morbus peculiaris in quolibet homine individuo a medico ei medente non ratione nominis, sed ratione naturæ, causarum & symptomatum peculiaris morbi in peculiari quodam homine considerandus est. — Itaque si magnam pectoris oppressionem & ægritudinem, spirandi difficultatem, tussim, cæteraque cum pleno, forti, celeri aut valde tenso & duro aliquo pulsu in homine forti & vigente invenio, hæc sufficiunt, ut multo liberius & crebrius sanguinem emittam, quam si oppressionem, tussim cæteraque non adeo rapidus & fortis aut celer & tensus comitatur pulsus: si in primis homini affecto debilem, laxam vel phlegmaticam esse constitutionem antea cognovi.

Ita ut, si pulsus debilis & lentus, æstus minor vel naturali non multo major, urina pallida & cruda cæteraque sic occurrant, admodum cautus in ægroti pulmonici sanguine detrahendo esse debeam, quamquam pondus & oppressio pectoris valde urgere possint. — Atque, si fortasse homini

ni peripneumonia ſpuria laboranti detrahitur ſanguis, is aut laxus, tenuis & floridus, aut, quod more magis conſueto fieri ſolet, obſcure lividus, neque corio craſſo & viſcido, ut in conſuetis pulmonum inflammationibus, obtectus apparet. — Ac, ægrotum ſubito proſterni, mnltoque fieri debiliorem poſt talem evacuationem, notatu eſt dignum, quamquam is tunc temporis quod ad anxietatem & præcordiorum pondus relevari videatur: cum enim ſanguinis detractio hoc ſpeciatim in caſu naturæ vires debilitet, & actionem ſolidorum & fluidorum infringat; inde lentor morboſus, continens morbi cauſa, augetur. — Qua de re SYDENHAM ipſe ita erat perſuaſus, ut peculiari admoneret ratione, ne ſanguinis in peripneumonia notha repetatur detractio, in hominibus ſpeciatim, quibus habitus corporis ſit craſſior & qui ætatis florem ſuperaverint (*): etſi ipſe credebat, ſe morbi materiam tam efficaciter per venæ inciſionem, quam per tracheam ipſam evacuare poſſe. (**) — Præter ea febres conſuetas catarrhales, quæ ſeroſa colluvie abundant, multoque minus peripneumoniam notham, quæ viſcida cumulata eſt pituita, ſanguinis largiorem haud perferre detractionem, inter omnes conſtat.

Quemadmodum vero altera ex parte ſanguinis detractione his in morbis, ſic ex altera medicamentis calidioribus & ſtimulantibus in morbi principiis maxima cum cautione utendum eſt; alias non pectoris oppreſſio ſolum multum augetur, ſed facile quoque ad coma excitatur proclivitas.

(*) Vid. SYDENHAMI Opera Lugd. Batav. 1741. Cap. de peripneumonia notha.

(**) Ibid. Cap. de Pleuritide.

vitas. Lentoris enim morbosi ad cerebri vasa nimia impelli copia & ibidem sic ut in pulmonibus acervari potest; atque hoc ita fieri, ex vertigine, dolore & gravitate capitis, quæ plerumque cum peripneumonia conjuncta sunt, manifestum est: cum enim liberior humorum descensus ex capite nimia pulmonum repletione & in illis stagnatione insigniter impediatur; inde cordis ventriculus dexter sanguinem non satis propellere, neque alium libere recipere potest.

Itaque in hujus generis morborum curatione magna cum circumspectione agere debemus, utpote qui semper periculosi & sæpius mortiferi sunt, idque eo magis, cum symptomata in principio mitiora tam ægrotum, quam minus cautum vel minus expertum medicum facile in neglectum aut perversam curandi rationem inducere queant. Ego quidem aliquoties vidi, eam pro mero hypochondriaco fuisse assumtam affectu, ubi vero paucarum horarum spatium errorem commonstravit mortiferum. — Ast, quando laboriosa & perpetua raucitas, magna anxietas & constans præcordiorum oppressio, comatis alicujus symptomata, extremæ corporis partes frigidæ, ungues & os obscuri vel lividi coloris accedunt; nisi periculum imminens perspicit, ægroto stupidior esse debet medicus.

Sanguinis vero majorem vel minorem in principio detrahendam esse copiam, in genere existimo: sed, ut SYDENHAM bene annotavit (*), operatione durante in lecto recumbat æger, qua ratione animi deliquium, alias haud difficulter accedens, averti potest. — Hoc enim non pondus solum

(*) Libr. cit. Cap. de peripneumonia notha.

ſolum nimium & vaſorum diſtentio imminuitur, ſed & potu tali & medicamentis, qualibus in ipſa curatione opus eſt, datur locus: quod vero ad emiſſionem ſanguinis repetendam pertinet, nos cautos eſſe & ſanguinis ſtatum, pulſus & ægroti vires antea bene conſiderare oportet, quam eam ſuademus. Quod procul dubio nonnuquam neceſſe eſt. — Sæpius in paroxyſmis aſthmaticis, ubi nulla obſervatur febris, ſanguinis detractionem repetere cogimur. — Sanguinis emiſſionem excipiant mitia attenuantia, ſaponacea medicamenta, tenuis, diluens detergens potus & veſicatoriorum applicatio: infuſum herbarum incidentium, detergentium, pectoralium, quales ſunt hedera terreſtris, hyſſopus, pulegium, liquiritia, aut tenue lactis ſerum ſinapinum melle dulcificatum & limonibus acre redditum, pro potu ordinario conveniunt. — Aliqua quidem hoc in morbo neceſſaria eſt dilutio, licet non tanta eſſe debeat, quanta in peripneumonia vera, neque profecto eam ſiti majore exigit natura; cum vero lentor hoc in morbo prævalens eo facilius calidis quibusdam liquoribus aquoſis reſolvatur, quidam procul dubio conveniunt.

Cum peripneumoniam notham plerumque crebriores vomendi conatus comitentur, id nobis rationem, hac via naturæ ſuccurrendum eſſe, ſatis dilucide demonſtrare exiſtimo; atque hoc reſpectu ſæpius, ſanguine aliquo antea detracto, bonum leniorum vomitoriorum ſum expertus effectum. — Oxymellis ſquilliti aut vini ipecacuanhæ cochlear unum vel alterum cum aliquo hauſtu ſeri lactis ſinapini aut ſimili ſufficiunt: cujusque vero liquoris copia haud bibenda eſt largior. — Quibus non pitutita ſolum lenta ex ventriculo & pulmonibus evocatur, ſed toto quoque vaſorum

ſyſte-

ſyſtemate concutiendo generalis humorum attenuatio & fluiditas promovetur, & alvi dejectio vel ſudor plerumque ſubſequitur.

Pleuritidum cæterorumque morborum inſignes curationes cum aqua antimonii benedicta, de quibus ſe jactat RVLANDVS (*) aliique, a qualitate emetica maxime dependebant: & *pulvis Cartuſianorum* famoſus (**) aut *kermes mineralis* talem inſignem in pleuritide, peripneumoniis & aliis in pectus defluxionibus auctoritatem maxima ad minimum ex parte ob mitiorem, quem efficit, vomendi conatum nanciſcebantur. — In febribus procul dubio catarrhalibus & peripneumoniis pituitoſis *exoptatum* edidit effectum: aſt horum alterum in peripneumoniis inflammatoriis vel pleuritide, ſine prævia ſanguinis emiſſione exhibere, omnino imprudens, periculoſum & empiricum eſt.

Liceat mihi illius, quod ante aliquot annos propoſui, hic mentionem facere, & quod hoc eſt, omnium quidem antimonii præparationum, quas unquam adhibui (& varias ſane adhibui) mea opinione optimam eſſe vinum benedictum, vel vitri antimonii infuſum cum vino. (***) — Cum hoc omnibus antimonii virtutibus ſit præditum, mirum eſt, cur aliud quærere velimus. Quo largiori doſi dato, ut forti emetico uti, & paucis guttulis, ut merum perſpirationem promovens exhibere

(*) Vid. MART. RVLANDI curat. empiric. paſſim.

(**) Vid. Memoires de l'academie roiale des ſciences, an. 1720.

(***) Vid. Obſerv. de aëre & morb. epidem. Vol. I. p. 157. ubi *Eſſentia antimonii* nuncupatur. it. Obſerv. chemicæ & medicæ de antimonio. Tom. III. p. 127.

bere poteris. — Quo vomitum excitare, alvum movere & ſudorem extricare valebis; — a decem ad quindecim vel viginti guttulas datum attenuans, alterans, diaphoreticum & diureticum eſt; paulo plures alvum leniter movent, &, largiorem doſin vomitum efficere majorem, fugit neminem: quæ plura num alia præſtare poteſt antimonii præparatio? Id enim hic in ſolutis principiis, ut loquuntur chemici, vel prope dixerim, effluviis, maxime attenuatum, & cum menſtruo intimius & convenientiſſime mixtum deprehenditur; quod per flexuoſos minutiſſimorum vaſorum mæandros transire illosque afficere valet, nihilo tamen minus ſatis potenter magnum alimentarium ſtimulat canalem. — Vulgares ſolidæ antimonii præparationes vel meram præbent calcem inertem, vel in ſuis operationibus valde ſunt incertæ, nonnunquam valde fortes, nonnunquam diu in ventriculo & inteſtinis hærentes ſymptomata excitant pertinaciora; cum e contrario iſtud celeriter agat & celeriter quoque tranſeat. — Eſt iſtud profecto attenuans & aperiens mirabile, quod vix decimam partem caloris ut ſalia alkalina volatilia excitat, atque plurimis in caſibus, in primis vero in morbis, de quibus nunc agimus, & tutius eſt, & efficacius. — Breviter hoc magis catholici meretur nomen, quam ullum aliud remediorum noſtrorum jactatorum, quæ in toto terrarum orbe magnis empiricis vel abjectiſſimis circumforaneis magna verborum pompa diffunduntur. — Id ſane peritis manibus exhibitum magnos edet effectus. — Medendi quorundam methodus meticuloſa, lenta, inſipida fere tam periculoſa eſt, quam aliorum temeraria nullaque ratione excuſanda empiria. Tempus & opportunitatem nunquam reparabilem ſæpius illi amittunt; dum hi temerario

rio quodam impetu vos uno temporis momento ad inferos mittant.

Neque vesicatoria in peripneumonia notha sunt negligenda, cum non minus ob proprietatem stimulantem & attenuantem, quam, quod colluviei morbosæ partem evocant, sint salutaria: in principio largius quoddam nuchæ est applicandum & cruribus aut femoribus imposita, capiti ac pectori sæpius afferunt levamen, quando aliæ spem nostram fallunt methodi. — Cum vero hoc in morbo sæpius incidat, ut membra torpeant & frigida reddantur, quod pessimum est symptoma, ea prius bene sunt fricanda, quam vesicatoria imponantur, atque tunc pannis *flanel* dictis involvenda, (quod, in transitu sit dictum, in febribus lentis & nervosis sæpius requiritur;) hoc enim vesicatoriorum in vesica elevanda irritationem & evacuationem subsequentem magis promovet.

Si quando comatis cujusdam symptomata & respiranti difficultas post sanguinis emissionem remanent, majorem sanguinis copiam, nuchæ axillarumque scarificatione & cucurbitularum applicatione detrahere poteris, ubi venæ sectionem iterum tentare nolles; atque hoc mirum sæpius exoptatumque edit effectum: in casu valde periculoso loco scarificato imponenda sunt vesicatoria.

Alvi dejectiones frequentes hoc profecto in morbo sunt salutares. Vt quolibet altero die post unam alteramque sanguinis emissionem alvus ducatur, suadet SYDENHAM (*), hoc vero in utroque

(*) L. c. Cap. de peripneumonia notha.

que reſpectu nimium excedere, exiſtimo: licet enim ſanguinis detractio & alvi quoque purgatio in principiis neceſſariæ eſſe poſſint; illam tamen repetere rariſſime convenit, & hæc maxima cum cautione tentari debet, ſi in primis repetenda eſt. Nam in animi deliquium & ſudores frigidos cæteraque proclivis eſt æger, niſi convenientem in modum durante operatione ſuſtineatur; quod profecto facile effici poteſt; ut vero hæc præſtetur, in plurimis ſane talibus caſibus majora quam cerevifia ſecundaria, & avenæ decorticatæ juſculum requiruntur. — Harum binarum evacuationum reſpectu aliquid eſt obſervandum, quod hoc eſt: ſi ægrotus materiam coctam copioſam exſcreat, quod haud raro in hac quoque peripneumonia fieri ſolet, neque hæc neque illa convenit; ac laxantia clyſmata, vel mitiora eccoprotica ſola, ad minimum donec copioſa perdurat exſcreatio, ſunt danda; & tenue lactis ſerum ſinapinum, hydromel vel pectorale decoctum ſimul cum parca vini albi mitis quantitate exhiberi debent, ut ea promoveatur. — Variis in locis hydromel & vinum dulce ac aquoſum in pleuritide & peripneumonia ad exſcreationem promovendam ſuadet HIPPOCRATES. (*) Quo in caſu diuretica, ſi nobis, ut illis ſuccurrere poſſimus, contingit, admodum ſunt ſalutaria, quando in primis prævidemus, nos urinam turbidam, hypoſtaticam promovere poſſe: re vera autem hoc in morbo parum ab urina tam quoad criſin, quam quoad prognoſin dependere videtur, præter id, quod urina tenuis, pallida vel limpida ſemper mala ſit in pulmonum morbis.

Nitrum

(*) Οἶνος γλυκὺς καὶ ὑδαρής. Lib. III. de morbis Sect. XXIV. edit. LINDEN.

Nitrum sperma ceti, cinnabaris, crocus, pulvis contrayervæ, camphora, spiritus volatilis oleosus, lac ammoniacum, & oxymel squilliticum, decocta ex ficubus, radice liquiritiæ & enulæ parata his in morbis materiæ medicæ sunt partes convenientissimæ. Potiones salinæ ex sale aut spiritu cornu cervi & succo limonum aut aceto vini destillato compositæ admodum sunt salutares: cum exscreationem insigniter juvent, spirandi difficultatem levent & plerumque sudorem aut urinam commoveant. — Opiata vero, oleosa & mucilaginosa medicamenta sunt noxia, non minus quoque valde stimulantia & volatilia præmature data, licet hæc interdum versus finem bonum edant effectum. — Ast varius æstus, febris, & difficultatis spirandi gradus, pulsus & sanguinis constitutio, aliaque hæc comitantia symptomata tantum determinare possunt, qua ratione & quem in gradum attenuantibus & calidis aut istis frigidioris indolis medicamentis uti possimus.

CAPVT

CAPVT IV.

De Pleuritide.

Pectoris in latere violens dolor febrem acutam comitem habens plerumque nominatur pleuritis; & vel a musculorum intercostalium, costarum periostei, vel pleuræ ipsius inflammatione oritur. hæc profecto strictius loquendo vera tantum est pleuritis, illæ rheumatismi inflammatorii sunt species, & nuncupantur nothæ vel spuriæ pleuritides. — Cum nihilo minus hæ, si violentiores sunt, respirationem insigniter afficiant, plerumque multo pejoribus malis, quam aliarum corporis partium rheumatici dolores stipantur, & peculiarem attentionem ac citiorem remotionem postulant.

Cum enim doloris vehementia justam thoracis expansionem impediat, respiratio proxime affici debet, hinc pulmones non satis inflantur, sanguis ex arteriis pulmonicis non libere in venas pulmonicas & sic in sinistrum cordis ventriculum transire potest: unde congestio & aliqua sanguinis stagnatio in pulmonibus efficitur. — Cum vero ventriculus cordis dexter perpetuo majorem sanguinis copiam in arterias pulmonum impellat, ejus rami magis magisque distenduntur, donec tandem ita turgeant, ut arteriarum bronchialium ramos comprimant & obstruant: & sic haud raro ex vera vel notha pleuritide pulmonum inflammatio aut perfecta peripneumonia infertur, si in primis sanguis est viscidior. — Quicquid enim liberam in & exspirationem interrumpit, illud sane hæc excitare valet. — Sic sæpius peripneumoniam excitat angina, cum liberior aëris trans-

itus per glottidem ad pulmones obstruatur. — Colicas flatulentas & spasmodicas, per aliquod temporis spatium durantes sæpius excipere pleuritides & peripneumonias refert FRIDERICUS HOFFMANNUS (*): cum dolores, spasmi & flatus liberam diaphragmatis actionem impediant; — & ita aliqua ex parte, ut is ait, justum sanguinis transitum per viscera abdominis intercipiant, quibus nimia ejus copia in pulmones, pleuram cæteraque impellitur. — Fortior corporis constrictio & compressio ad staturam formosiorem reddendam, plures pulchras virgines effecit hæmoptoicas, ipsarumque pulmones, plenam & facilem inspirationem impediendo, devastavit. — Costa fracta, vel mera quoque pectoris contusio sæpissime hæmoptysin, tussim cæteraque infert. — Profecto, si quidam musculorum illorum, qui respirationi præcipue inserviunt, valde affligitur, symptomata excitari possunt peripneumonica. — Viri cujusdam junioris casum refert D. MERY (**), qui tendine pectoralis majoris vulnerato statim difficultate spirandi admodum insigni & febre acuta corripiebatur. — Breviter omnia dolorum genera in pectore & speciatim in pleuritide peculiarem in modum sunt periculosa; cum ordinatam & liberam respirationem valde interrumpendo majorem vel minorem ad peripneumoniam excitandam sint apta. — Atque hæc est ratio, cur multo plures febres pleuriticæ cum peripneumonicis symptomatibus conjunctæ, quam veræ & perfectæ occurrant pleuritides: ubi dolorem pectoris severiorem febris acuta, pectoris oppressio,

(*) Vid. Opera, Genevæ 1748. fol. Tom. IV. Consult. Cent. II. Sect. III. Cas. XIII.

(**) Memoires de l'academie roiale des sciences. an. 1713.

ſio, tuſſis, ſpirandi difficultas, exſcreatio aut ſanguinis ſputum comitantur; tunc ſemper caſus iſte adeſt, qui proprie nominatur pleuroperipneumonia. — Interdum quidem incidit, ut in peripneumoniæ acceſſu lateris ceſſet dolor, quod evenire poteſt, quando pulmonum infarctus ita inſignis eſt, ut parum ſanguinis ex cordis ventriculo dextro ad ſiniſtrum tranſeat & aorta vix ad partem dimidiam eo repleatur: ita, ut naturæ vires ob ejus defectum deficientes, in univerſalem ſtagnationem fiant proclives, & ægrotus ſenſibus quaſi deſtituatur, vel, ut ARETAEVS (*) loquitur, de nulla re conqueratur, licet pulſus intermittat & extremæ corporis partes algeant. Varia talia vidi exempla. — Ante quatuor circiter annos nauta quidam, nomine *Cam*, circa nonum pleuroperipneumoniæ diem & fere viginti quatuor horis ante mortem perfecta corripiebatur paraplegia. — Itaque, ſi dolor in pleuritide ſubito ceſſat, ſpirandi tamen difficultas & pectoris oppreſſio adhuc continuat aut increſcit, ſymptoma eſt mortiferum. — Atque aphoriſmus iſte eſt veriſſimus; a pleuritide peripneumonia malum. (**) Pleuritidis vero indoles & effectus ex ſequenti conſideratione clarius apparebunt.

Primo: Pleura inflammata externæ pulmonum membranæ facile adglutinari atque in ea propagari poteſt inflammatio; & hoc eo facilius eveniet, quando vel natura vel morbo cohæſio aliqua antea fuit efficta: hinc illi, qui aliquando pleuroperipneumonia laborarunt, poſtea ſimilibus morbis ſæpius ſunt obnoxii: cum calloſitas,

 ut

(*) De pulmonaria.

(**) HIPPOCRATES Aphoriſm. XI. Sect. VII.

ut ita dicam, concretione effecta vasa pleuræ sanguifera constringat, & ita ea, ut in posterum sanguine viscido facilius obstruantur, reddit proclivia. — Non mentionem majoris aut minoris faciamus impedimenti, quod adhæsione pulmonum ad pleuram plenæ & liberæ infertur respirationi.

Secundo: Cum externa pulmonum membrana pleuræ ipsius sola sit continuatio, inde ex alia in aliam pleuræ partem & quidem eam ipsam pulmones proxime investientem diffundi potest: ea enim per insigne spatium dispergi potest, haud secus ac parvam oculorum maculam inflammatam subito in universalem totius bulbi, palpebrarum, cæterarumque oculi partium inflammationem dispersam videmus. — Siquidem membranam hanc pulmonum primum afficere potest inflammatio, & tunc tandem dolor pleuritico omnino similis excitatur, licet interna thoracis membrana vel pleura non sit affecta. — Ego vero opinioni experientissimi HOFFMANNI (*) hoc ita sæpissime fieri, lubenter accedo.

Tertio: Mediastinum ipsum est tantum pleuræ duplicatura & ejus pars aliqua inflammatione corripi aut in eam propagari potest; quo in casu acutiores sub sterno aut inter scapulas sentiuntur dolores; hoc interdum occurrit, & in genere magnum periculum habet conjunctum. — Pleuritidis dorsalis & HIPPOCRATES (**) & ARETAEUS (***) mentionem fecerunt, in qua dolor cum orthopnœa, tussi & difficiliori parcaque exscreatione a spina versus sternum excurrebat. — Hoc casus

(*) Vid. Opera.
(**) Lib. III. de morbis, Sect. XXI. edit. LINDEN.
(***) Cap. de pleuritide.

Igitur cum hæc cuncta ſæpiſſime febrium pleuriticarum ſint pediſſequæ, ut in vera & ſpuria pleuritide tam cito, quam fieri poteſt, larga repetitaque ſanguinis detractione, refrigerantibus nitroſis medicamentis, potu, fomentis, opiatis, cæteriſque inflammationem tollamus, operam navare debemus. — Breviter, caſus hic pertractandus eſt ut *mera membranarum muſculorum* vel *perioſtei inflammatio;* quando vero pectoris oppreſſio, tuſſis, exſcreatio, cæteraque accedunt, hæc non minus, quam lateris dolor, aliaque ſunt attendenda.

Atque cur hæc omnia adeo religioſe & accurate deſcripſerim, ratio hæc eſt, ut natura, ſtatus & differentia morborum pectoris & pulmonum eo facilius cognoſcantur & in curatione diſtinguantur: etenim, exſcreantia, oleoſos linctus, & pectoralia in mera muſculorum pectoris vel pleuræ inflammatione exhibere, licet quoque levis tuſſis ſymptomatica & aliqua ſpirandi difficultas in ipſo ſpeciatim febris acceſſu eam comitetur, non parum eſſet abſurdum; cum e contrario tempeſtiva ſanguinis detractio & regimen conveniens morbum cito removere potuiſſent. — Ex altera parte, tantum in ſanguinis detractione & fomentis ſubſiſtere, ſi pulmones vel mox in principio vel deinde majorem in modum afficiuntur, foret iniquum

Pleuritidis in veram & ſpuriam diſtinctio in rerum natura vere eſt fundata, & in curatione attendi meretur: quod ſi enim muſculi intercoſtales ſoli ſunt inflammati, multo plura a topicorum applicatione, qualia ſunt fomenta, cataplaſmata, veſicatoria, cucurbitulæ & ſimilia, ſunt ſperanda, quam ſi lateris dolor a pleuræ aut externæ pulmonum membranæ inflammatione dependet. — Aegritudo ab attactu percepta, dolor corpore in af-

fecto latere jacente & præcipue in profundiore inſpiratione ſentitus, tumor & rubor, qui nonnunquam in parte affecta apparent hanc ab interna pleuritide diſtinguunt.

Porro laterum occurrunt dolores & quidem ſeveriores, qui ab acri irritante defluxu in pectoris muſculos & coſtarum perioſteum excitantur; & qui multo citius topicorum applicatione, medicamentis demulcentibus & convenientibus purgantibus cedunt, quam ſanguinis detractioni, quæ in tali caſu non adeo neceſſaria eſt, niſi plethoram, quæ fortaſſe adeſt, imminuere velis. — Vbi enim illi ab acribus ortum trahunt humoribus, ſanguinem iterum & ſæpius nullo alio conſilio detrahes, quam ut ægrotum debilites. — Num ſanguinis emiſſio pertinaci ſcorbuto aut doloribus medetur venereis? ſic fortaſſe, ut dolorem a dente exeſo vel a ſpina carne infixa excitatum mitigat.

Pectoris laterumque dolores vagos rheumaticos aut ab inflatione excitatos a veris pleuriticis bene diſtinguebant veteres. HIPPOCRATES illos propria loquendi formula nuncupat ἀλγήματα ἰχνῶς ἐςηκότα ἄσημαντα (*), & in eis ſanguinem emittere vetat: quibus iſti fomentis, purgantibus cæterisque, non vero ſanguinis detractione mederi annitebantur: cum e contrario inflammatio pectoris fixa, contorta (ſyſtrophic) ut commentatores eam nuncupant, ſemper ſanguinis detractionem poſtulant. — Atque in rerum eventu nos quoque deprehendimus, dolores vagos, ſcorbuticos & rheumaticos multo melius purgantibus, fomen-

(*) Dolores tenues, vagi *absque veris ſymptomatibus pleuriticis*; Coac. prænot. 491 edit. FOESII. — Quæ cum admonitione adverſus ſanguinis detractionem conferenda ſunt: in fine Libri ſecundi Coac. prænot. DVRETI.

ſus propoſitus eſſe videtur. — Interdum dolor in partibus anterioribus & directe ſub ſterno, ubi mediaſtinum cum eo cohæret, deprehenditur, atque in eventu ea in parte deprehenſa fuerunt apoſtemata. — Quando dolor profundius in pectore hærere videtur, & magnum pondus, anxietas, cordis palpitatio & perpetua quaſi ad tuſſim excitandam proclivitas adſunt, pericardium (cujus externa quoque membrana a pleura exoritur) plerumque inflammatum eſt. — Vbi dolor per totum pectus, magna cum oppreſſione & perpetuis hinc atque illinc lancinnantibus & pungentibus cruciatibus eſt diſperſus, non mediaſtinum ſolum, ſed & membrana utriusque pulmonum lobi externa inflammata eſſe videtur: magna ſpirandi difficultas, oppreſſio, & anxietas, perpetua tuſſis, & conſtans erectum ſedendi deſiderium, hunc adeſſe caſum oſtendunt: ac hoc non minus periculoſum eſt, quam pericardii inflammatio. — Mediaſtini, pericardii & pulmonum membranarum inflammatio illud eſſe videtur, quod pulmonum eryſipelas appellaverunt veteres; HIPPOCRATES id deſcribit ut febrim acutam cum magno in anteriore pectoris parte dorſoque dolore, cum majore pondere, repletionem mentiente & tuſſi ſicca. (*)

Quarto: Diaphragmatis membrana ſuperior ſimili modo a pleura oritur, & vel primum, vel deinde ab inflammatione pleuræ inflammari poteſt; & hoc ſane crebrius, quam quis credat, accidit. — Quæ dicitur paraphrenitis & febrim valde acutam, dolorem admodum violentum ab inferioribus coſtis verſus ultimas dorſi vertebras extenſum, brevem, convulſivam, ſingultuoſam reſpi-

(*) Lib. I. de morbis, Sect. XIII. edit. LINDEN.

ſpirationem, magnam anxietatem & inquietudinem, tuſſim ſiccam, ſingultum & delirium conjuncta habet; qualibet ſpeciatim ſub inſpiratione inſignis ſentitur dolor, qui ſe a cordis ſcrobiculo usque ad ipſos lumbos extendit; hypochondriorum latus affectum introrſum & ſurſum verſus coſtas trahitur (*), & abdomen vix ita reſpiratione movetur, ut ſenſibus percipi poſſit, ſed in inſpirationis nixu quaſi doloris violentia fixum manet & convulſum.

Itaque aliqua hujus late expanſæ membranæ parte inflammata, pleuritidis progignitur ſpecies, in qua pulmones ipſi ob *ſitum continuum & contiguum, cohæſionem* vel *ſympathiam* ſubito inſigniter afficiuntur. — Quid? quod pulmones non minus mediaſtino & diaphragmati adhærere poſſunt, & vere adhærentes deprehenduntur, quam pleuræ vulgo ſic dictæ. — Quod ſi vero pulmones nulli pleuræ parti adhæreant, hujus inflammationi peripneumonica ſupervenire poſſunt ſymptomata; ſiquidem obſtaculum & impedimentum ordinatæ reſpirationi oppoſitum ſanguinis per pulmones circuitum juſtum inſigniter interrumpet. — Quæ cuncta aliquo reſpectu de inſigniore muſculorum intercoſtalium aut perioſtei coſtarum inflammatione dici poſſunt. — In his quidem caſibus ſymptomata peripneumonica non ſtatim accedere poſſunt, neque plerumque citius, quam poſt duos, tres aut quatuor dies ſolent; cum vero dolor inflammatorius juſtam thoracis expanſionem & ſufficientem pulmonum inflationem impediat, hi tandem tali modo inſigniter afficiuntur.

Igitur

(*) Si ſeptum transverſum perculſum eſt, præcordia ſurſum contrahuntur. CELSUS Lib. V. Cap. XXVI.

fomentis, diaphoreticis & demulcentibus medicamentis, quam ſanguinis miſſione tolli. — Quorum quidam nihil profecto, quam mercurialia, antimonialia, anodyna emplaſtra, cucurbitulas aut veſicatoria permittunt, & quidam tantum tempore, patientia & exercitiis tolluntur. Si quando dolores in fundo thoracis, in hypochondriis aut infra diaphragma cum borborygmis coniuncti & tumidum abdomen adſunt: clyſmata procul dubio & purgantia conveniunt: nihilo tamen minus hi dolores interdum ſunt acutiores & ob inteſtinorum inflationem ſæpius ſpirandi difficultatem habent coniunctam, qui vero ut ARETAEVS obſervavit valde improprie appellantur pleuritici. — Sæpius, tales querelas mox poſt clyſmatum uſum vel paucas alvi deiectiones non ſine maxima illorum admiratione, qui ignorabant cauſam, diſparuiſſe vidi. — Quo in caſu ſanguinis miſſio inflationem & dolores ſemper augent. — Quæ omnia HIPPOCRATIS doctrinæ & rei veritati ſunt conſentanea, magnus enim medicinæ dictator expreſſis verbis dicit, quando dolor infra ſeptum tranſverſum & abdomen tumidum eſt, leniter helleboro nigro, pelio, ſilphioque purgare oportet, quibus cuminum anethum cæteraque addantur, ut ſimul cum excrementis expellantur flatus (*).

In omnibus vero his caſibus pulſus, febris gradus, lingua, doloris ſedes et reſpirationis modus medicis prudentibus ſatis dilucide demonſtrant, quæ rerum ratio & quid faciendum ſit. — Quod ſi thoracis dolor violentus, pulſus durus, tenſus & celer ac febris maior ſit, dolores, ſi inprimis rigor præcedit, pronunciari poſſunt pleuritici.

(*) HIPPOCRATES de victu acutorum. Sect. XIII. edit. LINDENI.

ritici. — Cum rigore fere ſemper veri morbi accedunt pleuritici & pulſus valde durus & tenſus eſt, ſimilis chordæ vibranti: dolores ſunt acriores, pungentes & fixi neque ut illi ab inflatione tendentes & varii, neque ut rheumatici incerti, lati & vagi. — Pulſus durities eſt partis alicuius membranaceæ inflammatæ ſignum aliquod pathognomonicum maximum: itaque ſi dolores ſub ſterno hærent, aut a dorſi ſpina verſus ſternum excurrunt, ex pulſu intenſo percipere poteris inflammatum eſſe mediaſtinum. — Cum pulmones, ut Aretæus ait (*), dolorem non percipiant (ad minimum multo minus percipiunt), vomica ſæpius in illis generatur ſine maiore eam comitante dolore. Cuiuſcunque organi membranæ multo maiore præditæ ſunt ſenſu, quam id, quod parenchyma appellatur, ſic ureteres magis quam renes, membranæ cerebri, magis quam ipſum cerebrum. — Ergo pulſus durities, & doloris violentia praecipua eſſe poſſunt ſigna diagnoſtica in morbis thoracis & maxime ſanguinis miſſionem cæteraque determinant. — Doloris ſedem non ita, ut quidam cupiunt, attendendam eſſe exiſtimo: cum enim quælibet pleurae pars, muſculi intercoſtales, aut coſtarum perioſteum inflammari poſſint; qualibet thoracis in parte perſentiſci poteſt dolor, ego quidem tam circa coſtas ſpurias, quam in quacunque alia parte dolores vidi ſeveriores. HIPPOCRATES eiuſque commentatores ſanguinis detractionem tunc in primis convenire, demonſtrarunt, quando dolor verſus claviculas & axillas aſcendit; mea vero opinione, ſi quacunque alia in parte ſeverior eſt dolor, iſta pari ratione eſt neceſſaria. — Dolor in paraphrenitide

(*) Cap. de Pulmonaria.

nitide eſt valde exiguus, nihilo minus vix eam aliquid acrius, quam hæc urget. Quando pectoralis maior & ſerratus anticus minor inflammatur, fieri aliter non poteſt, quam ut dolor ad axillam excurrat, cum tendines ab eius articulatione propius inſerantur: quod haud raro occurrit in pleuritide ſpuria, quæ tunc ſanguinis detractione & fomentis efficaciſſime levatur: eadem vero requiruntur, ſi muſculi intercoſtales aut coſtarum perioſteum inflammatione afficiuntur.

Quamquam quidam laterum dolores a pleuriticis valde differre poſſunt, & multo minus ſanguinis detractionem requirunt; ea tamen numquam eſt negligenda, ſi in primis iſti reſpirationem inſigniter impediunt: alias eos peſſimi ſemper excipiunt effectus, cuius rei illuſtre aliquod exemplum ſequens ſiſtit hiſtoria.

Circa diem nativitatis Chriſti anni 1728 vir quidam nobilis D. T - ll, honeſtus & ſobrius, quadraginta circiter annos natus, corporis quidem habitu tenui, ſed vivido agilique, dolore in dextro latere afficiebatur & paululum febricitabat; adeo tenuis erat dolor, ut ne domi quidem ſe teneret. Nihilo minus ſanguine detracto pauca quædam a ſuo chirurgo data ſumebat. — Cum vero de die in diem dolor increſceret, tribus ſeptimanis vel menſe uno poſt primum impetum me conſulebat. — Ego vero illum hectico calore, tuſſi brevi & ſpirandi difficultate, a dolore lateris, ut ipſe affirmabat, tantum excitata, laborantem deprehendebam: parum idque cum difficultate exſcreabat, & quod interdum ſanguine nunc leviter erat tinctum. — Vt ſanguis detraheretur & mixturam oleoſam exſcreantem, lac ammo-

ammoniacum, oxymel squilliticum, salinas potiones & decocta sumeret pectoralia, iubebam, atque ipsi regimen refrigerans ac diluens praescribebam. Quibus auxiliis paucis diebus post largam purulentæ, cruentæ & fœtidae materiæ, ex lobi pulmonum sinistri vomica provenientis copiam exscreare incipiebat; nam ægritudinem ibidem sentiebat atque ex loco quodam sterni lateris sinistri & quidem versus thoracis fundum provenire materiam aiebat. — Tandem parum valde neque foetidum neque cruentum exscreabat; tussis quotidie imminuebatur neque ullum pondus insigne in eius pectore remanebat: decoctum quoque pectorale balsamicum ex cortice peruviano calorem eius & sudores auferebat; ita ut spe fretus valetudinis eius recuperationem propius abesse crederem. — Omnibus autem his exoptatis symptomatibus irritis dolor lateris dextri perpetuo continuabat & isto quidem in loco, quem primum occupaverat; quid? quod subito tanta violentia increscebat, ut quoque sanguinis detractionem iterum iterumque repetitam necessariam esse, putarem; sic quoque fomenta emollientia atque anodynum emplastrum ex opio, camphora & emplastro e cymino applicare iubebam: atque, cum hæc nullum afferrent levamen, parti ipsi scarificatæ imponebam cucurbitulas. — Oleum autem & opera erant perdita, dolor enim quotidie augebatur, neque ulla res, præter opiata repetita levamen ullum aut somnum afferebat. — Tandem pars ipsa magnopere intumescebat & signa formati abscessus evidenter apparebant, in quo ea propter qualibet methodo convenienti promovendo, operam ponebam. — Paucis diebus post ex illo a chirurgo inciso ingens purulentæ materiæ effluebat copia, ita ut

ali-

aliquam eius partem ex cavitate thoracis ipſius provenire exiſtimaremus. — Facta uberiore exploratione duæ coſtæ exeſæ atque nigræ ac duo loci penetrantes: alter inter quintam & ſextam coſtarum verarum (quæ carioſæ erant) & alter inter quartam & quintam ab inferioribus numerando, deprehendebantur. — Tandem ſumme debilitatus & febre hectica emaciatus vivis intereſſe deſinebat die 29 Martii 1729.

Corpore examinato muſculi quidam intercoſtales. ſerrati antici maioris aliqua & obliqui deſcendentis ſuprema pars apparebant nigræ & ſphacelo infectæ, & apoſtema ipſum uſque ad dorſi fere ſpinam extendebatur: pleuræ pars inferior prorſus nigra & eo in loco lividum erat diaphragma. Apertura ſuperior penetrabat uſque in dextrum pulmonum lobum, ubi partium vicinarum inſigne ſpatium in pus erat converſum. — In lobo ſiniſtro calloſitatis ſatis late extenſæ occurrebat ſpecies, ubi probabiliter hærebat vomica; ac a vertebris propius inſignis tumor ovo gallinæ turcicæ maior & aliquo modo iam ſuppurans deprehendebatur: quædam alia quoque minora aderant tubercula, quorum alia duriora & fere lapidea, alia ſuppurantia pure erant repleta. — Pulmonum lobus uterque maxime morboſus & quibuſdam in locis omnino apparebat lividus. — Vterque plurimis in locis pleuræ firmiter adhærebat, aliæ harum adhæſionum erant ſatis largiter extenſæ, aliæ ſpecie ligamenti fibroſi efficiebantur. — Thoracis in cavitate dextra circiter menſura dimidia materiæ valde fœtidæ & obſcurioris coloris inveniebatur.

Nobi-

Nobilis huius viri pulmones probabiliter obſtructione quadam antea erant affecti, quam dolor in eius latere accedebat, quod interdum tuſſi ſicca brevi eſſet obnoxius: humores vero acres in coſtas & muſculos intercoſtales irruentes, liberamque reſpirationem impedientes, non parum ad eius pulmonum obſtructionem atque ſuppurationem contuliſſe, perſuaſum habeo; & quoniam tali rerum ratione iuſta thoracis expanſio impediebatur, pulmonum ad minimum augeri poterat cum pleura cohæſio.

Antea vero, quam huic capiti finem impono, pauca quædam de pleuritidis inflammatoriæ curatione addam: in hac dubio procul ſanguinis maior vel minor detractio maxime neceſſaria eaque quibuscunque aliis auxiliis eſt præmittenda: ægroti vires, pulſus & febris, doloris violentia ſpirandique difficultas eius determinare debent quantitatem. — Quibus autem addendum eſt, ſanguinis quoque qualitatem attente eſſe conſiderandam; denſus enim & viſcidus ſanguis non minus globulorum rubrorum abundantiam, quam æque eius proclivitatem in inflammationem, ac ægrotum neceſſitate urgente commode largam eamque repetitam ſuſtinere poſſe ſanguinis detractionem, indicat.

Bene quoque perpendendum eſt, quælibet pleuræ cæterarumque partium inflammatio, quæ tempeſtiva ſanguinis emiſſione non imminuitur, aut diluentibus antiphlogiſticis, emollientibus potionibus & medicamentis non reſolvitur, abſceſſu aut gangræna ut terminetur, neceſſe eſſe. Siquidem pleuritides iſtæ diutius durantes plerumque peripneumonica excitant ſymptomata; ideo-

ideoque de inflammatione quam celerrime tollenda vix ſatis eſſe poſſumus ſolliciti: dolor enim inde exortus reſpirationem & idcirco iuſtam per pulmones circulationem ſanguinis valde turbat; qui inde iam multo viſcidior (& qui proximam ipſius pleuræ inflammationis exhibet occaſionem) magis redditur aptus ad ſtagnationem in ultimis pulmonalium aut bronchialium arteriarum ramis, quam ſi tenuior ſit fluidiorque. Quæ ratio eſt, cur laterum dolores ab inflammatione multo frequentius, quam a mero acri defluxu aut ſimili re dependentes, peripneumonias excitent. — Igitur veritati maxime eſt conſentaneum CELSI effatum (*) *remedium eſt magni & recentis doloris, ſanguis miſſus;* & quæ ſubiungit, parimodo ſunt vera, *at ſi vetuſtior caſus eſt, ſerum id auxilium eſt.*

Mox poſt ſanguinis detractionem clyſma emolliens, alvo in primis obſtipata eſt iniiciendum, quo non inteſtina ſolum duris excrementis & flatibus liberantur, ſed maior quoque ſanguinis copia ad aortam deſcendentem & vaſa iliaca deriuantur atque utraque ratione partes levant ſuperiores. HIPPOCRATES (**) vbique in pleuritidum principiis clyſmata ſuadet & caute egregiam iſtam admonitionem exhibet, nos neque alvum nimis adſtrictam, ne febris augeatur, neque nimis fuſam, ne vires & ſpiritus deficiant, permittere debere (***).

Quo

(*) Libr. IV. Cap. VI.
(**) De victu acutor. Sect. LII.
(***) Lib. III. de morbis. Sect. XVII.

Quo facto pars dolens decocto ex semine lini, fœnugræci, floribus chamomillæ cum aqua & lacte parato foveatur. — Quæ quidem medendi veterum erat methodus; HIPPOCRATES, inquit (*), fomenta & mox a principio & postea sunt applicanda, ut dolor resoluatur pleuriticus: hæc tam sicca, quam humida constanter in pleuritide suadet. — Ego quidem, quando repetita sanguinis detractione nullum afferebatur levamen, ea optimo cum successu applicata fuisse vidi. — Dolor isque inflammatoriu[s] præcipue semper a fibris nimium tensis ortum trahit, quem fomenta emollientia illas relaxando, tollunt. Omnibus vero rebus siccis calidisque in dolore pectoris inflammatorio aut lateris multum præfero humida fomenta aut cataplasmata: diuturniorem siccorum fomentorum usum dissuadet ipse HIPPOCRATES (**) atque versus crisin ea, quæ ex humidis sunt, commendat (***). — *Cum paululum,* ait CELSUS (†) *inflammatio se remisit, siccis & calidis fomentis uti oportet. Ab his transitus ad malagmata est.* Ego vero plerumque anodynum emplastrum ex opii drachma una, camphoræ scrupulo uno & emplastro de cymino compositum post convenientia adhibita fomenta, (semper autem primum adhibeo fomenta humida), optimo cum successu applico. — Rerum in rationibus valde periculosis, abdomini quoque, inguinibus, cæterisque partibus applicanda sunt fomenta, quæ nimiam fibrarum adstri-

ctionem

(*) De victu acutor. Sect. XI, XII. edit. LINDEN.
(**) Ibid. Sect. XII.
(***) Lib. III. de morbis Sect. XXIII.
(†) Lib. IV. Cap. 6.

ctionem generatim imminuendo ſanguinis impetum infringunt. — Multo efficaciora erunt balnea emollientia, ſi illis convenientem in modum uti poſſumus; ea dorſi, laterum & pectoris dolores levare, ait HIPPOCRATES: quorum eximii in colicis atque nephriticis paroxyſmis effectus nos incitare debent, ut eis in valde violenta atque pertinaci pleuritide & paraphrenitide utamur. — Calidorum applicatione materiam coqui & exſcreationem promoveri, credebant veteres; hoc certo certius efficiunt, dum dolorem mitigant & muſculis intercoſtalibus cæteriſque partibus maiorem thoracem expandendi contrahendique ac materiam evocandi conciliant libertatem: ideo, ut in pleuropneumoniis hoc quoque reſpectu maxime ſint ſalutaria, neceſſe eſt.

Hæc mox excipiant medicamenta nitroſa, quibus iungatur regimen diluens, emolliens, refrigerans. Lactis ſerum tenue, decoctum hordei & papaveris rubri, emulſiones & ſimilia, conſilio, quo potum exhibemus, reſpondent; ac nitrum non minus ſanguinem refrigerat, quam attenuat: his iungenda ſunt mitia anodyna, quæ, prouti ſe offert occaſio, repeti poſſunt: elixirium paregoricum & diacodium mihi videntur aptiſſima: quibus ceti ſperma, oleum animale mite, relaxans, valde penetrans neque tamen exaeſtuans eſt addendum: & quando fibrarum rigiditas ſit maior, olea vegetabilia refrigerantia, ut ſeminis lini, amygdalarum dulcium, bono cum ſucceſſu dari poſſunt. Pleuritidis in curatione methodum emollientem atque relaxantem indicari, ex his manifeſtum eſt. Scilicet

homines robusti & laboriosi fibris rigidioribus & constitutione corporis ficciore præditi huic morbo magis sunt obnoxii & magis ab illo afficiuntur, isque præter ea tempestate frigida & sicca in primis sævit.

Doloris violentia procul dubio post sanguinis detractionem opiatorum exigit usum, quæ prudenter interposita profecto sunt valde salutaria. — Cum enim dolor sit stimulus, quo sanguinis circulus acceleratur, sanguis ipse exæstuatur, & plus naturaliter iusto ad partem dolentem derivatur; inde eo inflammatio ipsa augeri debet. — Spina carni infixa aliquam excitat febrim & in vicinis partibus inflammationem. — Porro si tussis pertinax, ut in pleuroperipneumoniis, adest, diacodio aut similibus est mitiganda; alias nimia agitatione, quam commovet, ipsam inflammationem augebit. — In horum usu maxima profecto opus esse & cautione & prudentia, negandum non est; ideo quilibet antea, quam ad eorum usum accedit, in animum revocare debet, lanceola nec timide nec parce utendum esse, si dolor urgeat, pulsus durus, celer & tensus sit ac febris deprehendatur maior. — Quid nonnunquam in pleuritide & peripneumonia effici possit & debeat, si quando maxima irruant cum violentia, sequentia commonstrant exempla.

Quatuor circiter ante annos vir quidam nobilis, fortis, plethoricus, quadraginda circiter annos natus, febre & violento lateris dolore corripiebatur: ipsi mox ad sedecim vel octodecim uncias detrahebatur sanguis. — Quo facto diminuebatur dolor. — Surgebat & igni in conclavi fumo

fumo repleto assidens vini pomacei frigidi fere quartam mensurae partem bibebat, rigore afficiebatur insigni, quem febris maior, dolor in latere & pectore ingens, magna spirandi difficultas, delirium & talis tussis excipiebant, qualem vix unquam audivi, maxima, terribilis & haud cessans, qua magna sanguinis recentis, spumantis evocabatur quantitas. — Quæ me impellebant, ut intra viginti quatuor horarum spatium ter sanguinem detraherem & intra hoc breve temporis spatium *septem laudani solidi grana præter uncias binas vel tres diacodii* exhiberem; -- atque his, his solis inquam (nam alia adhibere nolebat) iste fortasse restituebatur. — Quod sane singulare prorsus est exemplum. — Sed supra propositam medendi methodum valde salutarem ac efficacissimam esse, plurimis in casibus sum expertus; eamque immensum in modum plus præstare, existimo, quam sanguis hirci, priapus lauri, aliæque HELMONTII nugæ, quæ adeo in *archæo* compescendo & *pleura furente* (*) pacanda extolluntur; nihilo tamen secius maxima cum vehementia & bile acriori in GALENI filios eiusque scholam ob methodum pleuritidem sanguinis missione curandi invehit.

In pleuritide epidemica variis temporibus moderatum sudorem post tertium in primis aut quartum diem admodum fuisse salutarem, vidi; atque hanc ob rationem sæpius nitro cæterisque addidi camphoram, quæ cum parca elixirii paregorici dosi coniuncta & in sero lactis tenui calido aut ptisana data raro aut nunquam fallunt, quin huic intentioni respondeant. — Frigida humi-

(*) Vid. HELMONT pleura furens.

humidaque in tempestate & hominibus antea catarrhalibus vel rheumaticis frigidis affectibus obnoxiis hæc methodus admodum convenit, si iusta sanguinis quantitas antea fuit detracta: talibus in casibus quoque lenia conducunt purgantia. — Aegrotos affectibus pleuriticis laborantes quibusdam in aeris constitutionibus, in primis tempestate humida nebulosa continuata maiorem sanguinis detractionem haud perferre, ex optimis constat observationibus: eos sanguinis detractionem multo meliore cum successu & minore cum damno sustinere frigido siccoque vere, quam humida æstate aut pluvioso autumno, generatim deprehenditur. Quid? quod occurrunt quædam pleuritides, ad minimum vulgo sic dictæ, quæ parcam vel nullam sanguinis emissionem permittant, in quibus lateris dolor merum symptoma, non morbus ipse esse videatur; sic ægritudo & dolores febres putridas malignas, variolas, cæterosque morbos præcedentes aut comitantes proprie non sunt rheumatici sed mere symptomatici. — Igitur tales dolores ab acrimonia, non inflammatione oriuntur, eisque medentur diluentia, diaphoretica, eccoprotia, vesicatoria cæteraque non sanguinis missio, quam suscipere veteres, ubi bilis (quo nomine acrimoniam intelligunt) præ aliis dominatur, vetant.

Populum *Romanum* atque *Athenienses* non tam commode quam *Hellespontum* inhabitantes sanguinis detractionem in pleuritide & peripneumonia sustinere, observavit ASCLEPIADES (*); cum illi

(*) Vid. CEL. AVRELIANVS Lib. II. Cap. XXII. de morbis acutis & chronicis Amst. 1722.

illi his a meridie propius in calidiore & humidiore aere vivant, hi vero frigidioribus ſicciori-buſque ventis aquiloni & favonio magis ſint expoſiti: eandem obſervationem ratione populi *Pariſini* frigidiore in regione viventis & incolarum partis *Galliæ* meridionalis, qui a meridie propius calidiores inhabitant regiones, effecit HOLLERIVS (*). — Equidem in regione arctioribus limitibus incluſa morbum quendam epidemicum, qui in depreſſis calidis locis mari propioribus tantum febrim lenem catarrhalem excitavit & vix ullam ſanguinis detractionem poſtulavit, in vicinis frigidis atque elatioribus locis coniunctum fuiſſe cum ſeveris pleuroperipneumonicis ſymptomatibus, ac non parcam ſanguinis exegiſſe emiſſionem pluries annotavi. — Solidorum fluidorumque conſtitutio ipſa procul dubio ratione diverſi inhabitantium ſitus inſigniter differt. — Itaque, ut breviter omnia complectar, his tandem hoc mihi liceat addere corollarium, in morborum curatione non peculiarem ſolum morbi epidemici naturam conſiderare, ſed tempeſtatis quoque ac ægrotorum conſtitutionis habere debemus rationem.

(*) HOLLERIVS in Aphoriſm. II. HIPPOCRATIS Sect. I.

